

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ปริญญานิพนธ์
ของ
เบญจทิพย์ เพชรสม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2551

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ปริญญานิพนธ์
ของ
เบญจทิพย์ เพชรสม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2551
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

ของ

เบญจทิพย์ เพชรสม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

พฤษภาคม 2551

เบญจทิพย์ เพชรสม. (2551). การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด.ปริญญาโท
ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์, รองศาสตราจารย์
ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1.) ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรี
พื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด 2.) ความเข้มแข็ง
ทางวัฒนธรรมวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจาก
เอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆและการลงภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอ
ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะมีประวัติความเป็นมาโดยได้รับการถ่ายทอดจากครูมโหรี
พื้นบ้านอีสานในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดสุรินทร์
องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน พบว่า นักดนตรีแต่ละคณะ มีจำนวน 9 -12 คน อายุน้อยที่สุด
51 ปี อายุมากที่สุด 76 ปี มีอาชีพทำนา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้ง 5
คณะมีพิธีกรรมที่สำคัญคือ พิธีไหว้ครู เครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงได้แก่ ซอ ปี่ ระนาด กลอง ฉิ่งและ
ฉาบ เป็นประเภทวงดนตรีพื้นบ้านที่ไม่มีการขับร้อง ใช้ซอ ปี่ ระนาดหรือพิณ เป็นเครื่องดำเนินทำนอง
ใช้กลอง ฉิ่งและฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ มีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอนคือ ตอนขึ้นเพลง ตอน
บรรเลง ตอนจบเพลง มีการจัดรูปแบบของวง 2 แบบคือ แบบนั่งบรรเลงและแบบเดินบรรเลง ไม่มีการ
ฝึกซ้อมที่ตายตัวขึ้นอยู่กับตัวนักดนตรีเอง การรับงานมี 3 ประเภท คือ บรรเลงในขบวนแห่พิธีกรรมทาง
ศาสนา บรรเลงในขบวนแห่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต และบรรเลงในขบวนแห่ประกอบเทศกาล
ต่างๆ อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการบรรเลงและระยะทาง ลูกหลานไม่ค่อยให้ความสนใจใน
การสืบทอด มีการแบ่งรายได้ที่เท่ากัน แต่ละคณะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และ แบ่งประเภทของเพลง
เป็น 3 ประเภทคือ เพลงไหว้ครู เพลงที่ใช้ในงานมงคล และเพลงที่ใช้ในงานอวมงคล

ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า นักดนตรีทั้ง 5 คณะ
มีความเป็นอยู่อย่างไทย มีความใฝ่รู้ เสาะหาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีค่านิยมที่ดีงาม มี
อุดมการณ์พื้นฐานร่วมกัน ร่วมสืบสานวัฒนธรรม รักษาประเพณีดีงาม และสืบต่อพระพุทธศาสนา

A STUDY OF NORTHEASTERN FOLK MAHOREE
ENSEMBLES IN ROI - ET PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
BENJATIP PETSOM

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Fine Arts Degree in Ethnomusicology
at Srinakarinwirot University
May 2008

Benjatip Petsom. (2008). *A Study Of Northeastern Folk Mahoree Ensembles In Roi - et Province*. Master thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisor Committee: Assoc.Prof. Kanchana Intarasunanont, Assoc.Prof. Dr. Manop Wisuttiapat..

This research aims to study 1.) The background, component and songs of northeastern folk Mahoree ensembles in Roi-et Province. 2.) The cultural strength of northeastern folk Mahoree ensembles in Roi-et Province. The Qualitative reseach method was used. The data was collected from documents, text, researches related and field work. The data was analyzed by content-based analysis and presented by description Analysis.

The results of this research are as follows:

The background of the five northeastern folk Mahoree ensembles was transferred from northeastern folk Mahoree ensembles teachers in three provinces: Nakhonradchaisima, Roi-et, and Surin. It was found that the components of northeastern folk Mahoree ensembles were as follows: there were nine to twelve musicians in each ensemble. In the five ensembles the youngest musician was 51 years old and the oldest one was 76. All of the musicians were farmers. Most of them completed Prathom 4. All five ensembles had an important ceremony, Paying Respect to teachers. The main musical instruments used were Sor (stringed instrument), Pi (a wind instrument), xylophone, drums, Ching (small cymbals), Chap (large cymbals). The ensembles played folk music without singing and they used Sor, Pi, Ranad or Pin (a guitar-like instrument) for melody. In addition they used drums, Ching and Chap for percussion. There were three steps in playing: beginning, performing, and ending the song. There were two forms of performing: sitting and walking. The practicing Schedule was unstable. There were three kinds of work employed: performing in the religious ceremony processions, performing in the way of life ceremony processions, and performing in the festival processions. The rate of employment depended on the length of time performing and the distance. Their children showed less interest in continuing the music. The incomes were equally divided. Each ensemble had its own uniqueness. There were three kinds of songs: Playing Respect to Teachers songs, Auspicious ceremony songs, and inauspicious ceremony songs.

In the study of the cultural strength of northeastern folk Mahoree ensembles in Roi - et Province, it was found that the musician in five ensembles possessed the following features: leading their lives in the Thai style, being eager to learn, searching for knowledge both directly and indirectly, having good values, having the same basic ideals, and continuing the culture, customs and Buddhism.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ จะสำเร็จลงไม่ได้ หากมิได้รับความอนุเคราะห์ ความเมตตากรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง จากบุคคลอันมีพระคุณยิ่ง ดังรายนามต่อไปนี้

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุนานนท์ ประธานกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์ คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ที่ท่านกรุณาชี้แนะแนวทาง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้สมบูรณ์ตามกระบวนการวิจัย

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ให้ความกรุณา ในการตรวจแก้ และ ดำเนินการสอบปากเปล่า ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล บอกเล่าเรื่องราวอันเป็นประโยชน์แก่ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ อาจารย์พัลลภ เพียรชนะ ที่สละเวลานำทางสู่วงมโหรีพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด อาจารย์นัยนา พรหมแสนวิเศษ ที่ให้ความอนุเคราะห์เรื่องโน้ตเพลง

ขอบพระคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโททุกท่าน และขอบพระคุณอย่างยิ่งสำหรับ คุณกิตติศักดิ์ และคุณพัชรชัย ที่มอบความช่วยเหลือให้ทุกครั้งที่เกิดปัญหา

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่งสำหรับครอบครัวเพชรสม คุณปานิภา คุณป้าพนอ ที่มอบทั้งกำลังใจ และโอกาสในการศึกษาระดับปริญญาโท ให้กับผู้วิจัย

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่งแด่คุณพ่อคุณแม่ ผู้อบรม สั่งสอน เลี้ยงดู ให้เกิดสติปัญญา มุมานะ เป็นแรงใจ จนประสบความสำเร็จดังที่ปรารถนา

หากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดประโยชน์กับผู้ใด ขอมอบความดี ให้กับบุคคลที่ได้กล่าวนามไปแล้วข้างต้น รวมถึงบุคคลอันเป็นที่รัก ที่มีได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าได้ระลึกถึงและเก็บไว้ในความทรงจำ ให้ประสบแต่ความดี เจริญในลาภ ยศ พละนามัย คิดหวังสิ่งดีอันใด ให้ประสบความสำเร็จทุกประการ

เบญจทิพย์ เพชรสม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรี.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน	
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน.....	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน.....	12
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม	
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม.....	18
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	21
ขั้นรวบรวมข้อมูล.....	21
ขั้นศึกษาข้อมูล.....	22
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	23
ขั้นสรุป.....	24
4 บริบทข้อมูลจังหวัดร้อยเอ็ด และวงมโหรีพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด.....	25
บริบทข้อมูลจังหวัดร้อยเอ็ด.....	25
บริบทข้อมูลอำเภอจตุรพักตรพิมาน.....	32

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
บริบทข้อมูลอำเภอปทุมรัตต์.....	37
บริบทข้อมูลอำเภอเมืองสรวง.....	42
5 ผลการศึกษา.....	46
ส่วนที่ 1 ผลการศึกษา ประวัติ ความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้าน อีสานและเพลงที่ใช้ในการบรรเลง.....	46
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ อำเภอจตุรพักตรพิมาน.....	47
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตร พิมาน.....	61
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ อำเภอปทุมรัตต์.....	74
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ อำเภอปทุมรัตต์.....	88
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร อำเภอเมืองสรวง.....	102
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด.....	123
อยู่อย่างไทย.....	123
ใฝ่ศึกษา.....	126
เสาะหาความรู้.....	128
เข้าสู่ค่านิยม.....	130
สร้างสมอุดมการณ์.....	132
สืบสานวัฒนธรรม.....	133
จดจำประเพณี.....	134
ของดีศาสนา.....	137
6 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	139
สรุปผลการศึกษา.....	139

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 (ต่อ)	
ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและเพลงที่ใช้ใน การบรรเลง.....	139
ผลการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด.....	144
อภิปรายผล.....	146
ข้อเสนอแนะ	
ข้อเสนอที่ได้จากการวิจัย.....	148
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป.....	149
บรรณานุกรม.....	150
ภาคผนวก.....	154
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	183

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้.....	50
2 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้.....	60
3 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	63
4 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	73
5 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	76
6 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	87
7 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	90
8 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	101
9 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร.....	103
10 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร.....	113
11 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้.....	114
12 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	114
13 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	114
14 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	115
15 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร.....	115
16 แสดงรายละเอียดของเครื่องไหว้ครูแต่ละคณะ.....	116

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
17 แสดงรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละคณะ.....	117
18 แสดงรายละเอียดของวิธีการบรรเลงตอนขึ้นเพลงแต่ละคณะ.....	118
19 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแต่ละคณะ.....	119

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงแผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด.....	28
2 แสดงแผนที่อำเภอจตุรพักตรพิมาน.....	35
3 แสดงแผนที่อำเภอปทุมรัตต์.....	39
4 แสดงแผนที่อำเภอเมืองสรวง.....	43
5 แสดงแผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้.....	49
6 ซोन้อยคณะบ้านเทียมแท้.....	52
7 ซอใหญ่คณะบ้านเทียมแท้.....	53
8 กลางคณะบ้านเทียมแท้.....	54
9 ปียอดคณะบ้านเทียมแท้.....	55
10 กลองมโหรีพื้นบ้านคณะบ้านเทียมแท้.....	55
11 ฉิ่ง ฉาบใหญ่คณะบ้านเทียมแท้.....	56
12 แสดงแผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	62
13 ซोन้อยคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	65
14 ซอคู่คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	66
15 ปี่ใหญ่คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	66
16 ปี่กลางคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	67
17 ปียอดคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	68
18 ระนาดไม้คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	68
19 กลองมโหรีพื้นบ้านคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	69
20 ฉิ่ง ฉาบใหญ่คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน.....	69
21 แสดงแผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	75
22 ซอเล็กคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	78
23 ซอใหญ่คณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	79
24 ปี่กลางคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	79
25 ระนาดเหล็กคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	80
26 ระนาดไม้คณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	81

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
27 พิณอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	82
28 กลองมโหรีพื้นบ้านคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	83
29 ฉิ่ง ฉาบเล็กคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	83
30 แสดงแผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	89
31 ซอเล็กคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	92
32 ซอใหญ่คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	93
33 ปี่ใหญ่คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	93
34 ระนาดเหล็กคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	95
35 ระนาดไม้คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	95
36 กลองมโหรีพื้นบ้านคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	96
37 ฉิ่ง ฉาบใหญ่คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	97
38 แสดงแผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร.....	103
39 ซอเล็กคณะเทพประสิทธิ์พร.....	106
40 ซอใหญ่คณะเทพประสิทธิ์พร.....	106
41 ปี่ใหญ่คณะเทพประสิทธิ์พร.....	107
42 ปี่น้อยคณะเทพประสิทธิ์พร.....	108
43 ระนาดไม้คณะเทพประสิทธิ์พร.....	108
44 ระนาดเหล็กคณะเทพประสิทธิ์พร.....	109
45 กลองมโหรีพื้นบ้านคณะเทพประสิทธิ์พร.....	109
46 ฉาบใหญ่คณะเทพประสิทธิ์พร.....	110
47 ผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้าน.....	124
48 บ้านนายบรรเทิง พลละคร.....	125
49 สภาพหมู่บ้านดงเกลือ.....	125
50 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์นั่งฝึกซ้อมเพลง.....	127
51 การฝึกซ้อมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	127
52 รางวัลที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมเข้าได้รับ.....	128

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
53 รางวัลที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะจตุรพักตรพิมานได้รับ.....	128
54 รางวัลที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ได้รับ.....	128
55 การแต่งกายของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	130
56 เครื่องโห่ครุวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	131
57 พิธีโห่ครุวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์.....	131
58 สัมภาษณ์นายคำตา หมื่นบุญมี.....	132
59 งานกฐินบ้านโคกล่าม อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด.....	133
60 การบรรเลงในงานบุญกฐินของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์.....	134
61 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน บรรเลงในงานบุญกฐิน...	136
62 งานแห่กฐินบ้านโคกล่าม อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด.....	137
63 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงจตุรพักตรพิมาน บรรเลงในขบวนแห่กฐิน.....	138

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นชาติ มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผน ความคิดและการแสดงออกของวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง

คนไทยแต่อดีตกาลมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับศิลปะและวัฒนธรรมหลายรูปแบบซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตมาโดยตลอด ที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ด้านดุริยางคศิลป์ซึ่งจะสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันมีโอกาสดูได้พบเห็น ได้ยิน สิ่งที่ดึงมาจากศิลปะแขนงต่างๆ อันกล่าวได้ว่าเป็นอาหารด้านจิตใจและสติปัญญา เพราะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์ให้ไว้โดยเฉพาะดนตรีและการขับร้อง จัดเป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม (จำรูญ หอมระรื่น.2534:1)

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่พัฒนาควบคู่กับสังคมมนุษย์เป็นเวลามาช้านาน มนุษย์คุ้นเคยกับเรื่องดนตรีมาตั้งแต่เกิด และมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตลอดมา ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะดนตรีถือว่าเป็นปัจจัยที่ห้าของมนุษย์ที่สร้างขึ้นเพื่อระบายความรู้สึกของมนุษย์ หรือสร้างมโนภาพและประสบการณ์จากชีวิตจริง ซึ่งอาจเป็นความสุขหรือเป็นความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ศิลปินจึงสร้างศิลปะเพื่อชีวิต ดนตรีจึงเป็นศิลปะที่สร้างมาเพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิต(สุกรี เจริญสุข.2532:113) คำว่าดนตรีเป็นการจัดเสียงให้เป็นระบบเป็นระเบียบคล้ายภาษาจากระบบที่ง่ายไปหายาก จากเสียงเดียวเป็นหลายเสียง สลับซับซ้อนกันจนถึงขั้นศิลปะ นอกจากนั้นดนตรียังได้รับการพัฒนาโดยชุมชนใดชุมชนหนึ่งให้มีลักษณะเฉพาะเหมือนภาษาถิ่น ดนตรีลักษณะนี้เรียกว่าดนตรีท้องถิ่นหรือพื้นเมือง ต่อมาก็พัฒนาขึ้นสู่ความเป็นสากล ซึ่งได้รับทั้งด้านการบรรเลงหรือการฟังอย่างแพร่หลาย กลายเป็นศิลปะร่วมหรือวัฒนธรรมแบบร่วม ซึ่งดนตรีทำหน้าที่สื่อความหมายและอารมณ์ที่เป็นเสียง ศิลปินใช้ประโยชน์จากเสียง จังหวะ ทำนอง และเสียงประสาน เพลงขับร้องและเพลงบรรเลง มีโครงสร้างเฉพาะประกอบด้วยท่อนเพลงสั้นบ้าง ยาวบ้าง เรียงกัน ตั้งแต่ต้นจนจบ และทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน ทั้งท่อนแนะนำ ท่อนหลัก เพื่อดำเนินทำนองหลักให้เกิดอารมณ์สตลอดจนเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจออกไปจากแนวหลักชั่วคราว และท่อนจบเหมือนกับการเรียงความ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์.2543:135,59-160)

ดังมีผู้ที่กล่าวถึงเรื่องดนตรีพื้นบ้าน หรือ เพลงพื้นบ้าน ว่า ดนตรีพื้นบ้าน หรือ เพลงพื้นบ้านนั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า folk music หรือ folk song สามารถแยกลักษณะได้ดังนี้

ไม่ทราบนามผู้แต่ง แต่งโดยนักดนตรีที่มีได้อบรมฝึกฝนในการแต่งเพลง มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เป็นลักษณะการแสดงออกทางดนตรีของคนส่วนใหญ่ ขับร้องหรือบรรเลงโดยนักร้องหรือนักดนตรีที่มีได้ฝึกฝนอบรมทางทฤษฎี เป็นดนตรีที่มีอายุเก่าแก่ เป็นดนตรีที่สืบทอดด้วยความจำ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตามความนิยมของผู้เล่นและผู้ฟัง ไม่มีใครตัดสินได้ว่าทำนองดั้งเดิมที่เป็นต้นตอนั้นเป็นอย่างไร ...

จากลักษณะต่างๆ เหล่านี้ของดนตรีพื้นบ้าน จึงอาจใช้คำจำกัดความย่อๆว่า ดนตรีพื้นบ้านคือ ดนตรีที่แต่งขึ้นโดยนักดนตรีพื้นบ้าน ด้วยเนื้อหา สำนวน และสำเนียงของชาวบ้าน ซึ่งสามารถถ่ายทอด สืบทอดกันด้วยความจำ (เจริญชัย ชนม์ไพโรจน์ 2526:10)

มโหรีเป็นชื่อเรียกวาดนตรี ในลักษณะการบรรเลงประเภทหนึ่งที่มีเครื่องดีด สี ตี เป่า และการขับร้องรวมอยู่ด้วย ในประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของไทยพบว่า มโหรีได้วิวัฒนาการมาจากแบบแผนการบรรเลงเครื่องดนตรี มาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยเริ่มแรกพบว่า แต่เดิมมีการบรรเลงพิณ และวงขับไม้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ในราชสำนักสมัยโบราณ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางอำนาจ จากกรุงสุโขทัยมาเป็นกรุงศรีอยุธยา รูปแบบการบรรเลงก็เปลี่ยนไป โดยมีการรวมเครื่องดนตรีประเภทพิณ เข้ากับวงขับไม้ แล้วดัดแปลงทำนองเพลงที่ใช้ในการบรรเลง รวมทั้งเปลี่ยนเครื่องกำกับจังหวะตลอดจนเครื่องดนตรีประเภทอื่นๆเข้าไปด้วย จึงเกิดการบรรเลงรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า มโหรี (อุทิศ นาคสวัสดิ์.2522:165-166) มโหรีจะมีปรากฏในงานประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ดังปรากฏในภูมิภาคต่างๆ เช่น การบรรเลงมโหรีของภาคกลาง มีการบรรเลงเพื่อจุดประสงค์ในด้านความบันเทิงและประกอบงานพิธีกรรม (ธนิต อยู่โพธิ์.2523:116) ส่วนภาคเหนือและภาคใต้ก็มีการบรรเลงในลักษณะคล้ายวงมโหรี หากแต่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ภาคเหนือมีการบรรเลงวงสะล้อ ซอ ซึง ซึ่งมีเครื่องดนตรีหลัก คือ ปี่ ซึง สะล้อ จิ่ง ฉาบ และกลอง โอกาสที่เล่นจะมีขึ้นในงานมงคลและอวมงคล (สัจด์ ภูเขาทอง.2532:257) ส่วนภาคใต้มีการบรรเลงที่เรียกว่า วงกาหลอ มีเครื่องดนตรี คือ ปี่กาหลอ 1 เลากลองทอน 1 คู่ ส้องกาหลอ 1 คู่ ใช้ประกอบในงานศพ และงานบุญต่างๆ เช่น งานเบ็ญจา งานบวชนาค แต่ปัจจุบันใช้สำหรับประโคมงานศพโดยเฉพาะ (ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์. ม.ป.ป.:67)

คำวามโหรีในภาคอีสาน ปรีชา พิณทอง (2532:601) ได้กล่าวว่า เป็นการนำเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องสี และเครื่องตี มาเล่นรวมกัน เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมในงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น งานบวช งานบุญผะเหวด งานแต่งงาน เป็นต้น และยังมีชื่อปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้าน 2 เรื่อง คือ ขุนนางอ้วน และท้าวกาฬเกษ

ตัวอย่างบทวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน

มีทั้ง หดบวชพร้อม	ฟังเทศนาธรรม
มโหรีหลาย	แกว่งแพนประสงค์เหล่าน
สิงโชนต้น	หากันฟ้อนแอ่น
สาวเล่นฝ้าย	เสื่อเต็นใส่หมู

(ทวิ ถาวโร และพิสิฏฐ์ บุญไชย กล่าวถึง ชูลูนางอั่ว : หน้า 143)

ยอถวยคำ	ยื่นสจาประสงค์ไหว
ไทพิณได้	สวนไลดีเสพย์
มโหรีภาซฮ้อง	กบก่อมก้อมเฮียง
ละลั่นลั่น	ฟ้อนขวางคะลาลังค์

(ทวิ ถาวโร และพิสิฏฐ์ บุญไชย กล่าวถึง กาฬเกษ : หน้า 387)

มโหรีในภาคอีสาน เชื่อว่าเริ่มแรกเกิดขึ้นทางแถบอีสานใต้ก่อน บริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ชาวบ้านแถบนี้นิยมเล่นดนตรีกันมาก เมื่อนาสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า ไปเลี้ยงตามชายป่าชายทุ่ง มักมีเครื่องดนตรีติดตัวไปเล่นด้วย มีทั้ง พิณ แคน ซอ ปี่ และ โหวด พวกที่อยู่บ้านถ้ามีเวลาวางก็จะเล่นดนตรีเช่นกัน และเล่นได้หลายชนิดกว่าพวกที่ไปเลี้ยงสัตว์ เพราะบางชนิดมีน้ำหนักมากต้องวางเล่นกับที่ เช่น ซ้อง กลอง ฆ้อง เป็นต้น ชุมชนใดมีคนเล่นดนตรีเป็นหลายคน ก็รวมตัวกันเล่นเป็นคณะ ทำให้เกิดวงมโหรีขึ้น ขนาดของวงมีตั้งแต่ 10 คน จนถึงประมาณ 20 คน (ทวิ ถาวโร และพิสิฏฐ์ บุญไชย. 2539:1)

ปัจจุบัน การสืบทอดวงมโหรี ในภูมิภาคอีสานมีการสืบทอดอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มเชื้อสายเขมร ได้แก่จังหวัด สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ บุรีรัมย์ การบรรเลงของ วงมโหรี จะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี ซอ ปี่ กระจับปี่ กลอง ฉิ่ง และ ฉาบ ส่วนกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มเชื้อสายโคราช ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งและถิ่นฐานกระจายเข้าสู่ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และจังหวัดอื่นๆ ของภาคอีสาน ปัจจุบันรูปแบบการประสมวง ได้ปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมและผู้เล่นเครื่องดนตรีนั้นๆ และบางวงได้นำเครื่องดนตรีสากลเข้าไปด้วยแต่ก็เป็นไปตามราคาว่าจ้างและความต้องการของผู้ว่าจ้าง เป็นรายๆไป (เจริญชัย ชนม์ไพโรจน์.2533:310 - 313) ในช่วง พ.ศ. 2460 - 2520 เป็นช่วงที่วงมโหรีอีสานกลางมีความรุ่งเรืองที่สุด คาดว่าในบริเวณจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด มีวงมโหรีอยู่ไม่น้อยกว่า 150 วง และมีมากเป็นพิเศษในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัด

มหาสารคาม แต่หลังจากปี พ.ศ. 2520 มโหรีอีสานก็ได้ขบเซาลงเป็นลำดับ (ทวี ถาวร และพิสิฐ บุญไชย.2539: 3)

จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดในบริเวณลุ่มแม่น้ำชีในภาคอีสานของไทย ที่อดีตเคยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยปรากฏชื่อในตำนานอุรังคธาตุว่า สาเกตนคร หรือ เมืองร้อยเอ็ดประตุ อันเนื่องมาจากเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองขนาดที่มีเมืองขึ้น มากถึงสิบเอ็ดเมือง แต่จำนวนสิบเอ็ดในสมัยโบราณนั้นประกอบด้วยเลขสิบและเลขหนึ่ง (101) ชื่อเมืองจึงถูกเรียกว่าเมืองร้อยเอ็ดจนทุกวันนี้ ประเด็นเรื่อง 11 หัวเมือง ยังมีนักค้นคว้าอิสระรายหนึ่ง ได้แย้งว่าความเชื่อที่ว่า ร้อยเอ็ด คือ 10+1 น่าจะเป็นสมมุติฐานที่คลาดเคลื่อน เพราะจากการตรวจสอบข้อความตัวอักษรธรรม ในต้นฉบับใบลานเรื่องอุรังคธาตุ ปรากฏว่าไม่มีการเขียนชื่อเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวเลข ดังนั้นจึงคาดว่า ชื่อเมืองร้อยเอ็ดน่าจะเป็นอุปมาอุปมัยมากกว่า โดยสื่อความหมายว่า เป็นเมืองยิ่งใหญ่มีบริวารมากจนนับไม่ถ้วน จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่มีประชากรหลากหลายเชื้อชาติรวมอยู่คือ กลุ่มไทย-ลาว เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเดิม อาศัยทั่วไปในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มไทย-เขมร เป็นคนที่อยู่จังหวัดร้อยเอ็ดแต่มีบรรพบุรุษเชื้อสายเขมร อยู่ในอำเภอสว่างภูมิและเกษตรวิสัย กลุ่มไทย-ส่วย มีเชื้อสายเป็นชาวส่วยหรือกูย อยู่บริเวณอำเภอสว่างภูมิและอำเภอโพนทราย กลุ่มภูไทหรือผู้ไทย ตั้งถิ่นฐานในอำเภอหนองพอก และอำเภอเมยวดี กลุ่มไทย้อ มีเชื้อสายมาจากมาจากแขวงคำมวน ประเทศลาว อาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ชัย

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว เห็นได้ว่าจังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ตรงส่วนกลางของภาคอีสาน วัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน และ ตอนใต้ จึงได้รับอิทธิพลแตกต่างกัน โดยเฉพาะวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งจะมีมากเฉพาะในส่วนของจังหวัดร้อยเอ็ดตอนใต้ เช่น อำเภอดุสรพิตรพิมาน อำเภอสว่างภูมิ อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอเมืองสรวงและอำเภอเกษตรวิสัย แต่ในจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน อันได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเสลภูมิ อำเภอโพนทอง อำเภอโพธิ์ชัย และอำเภอหนองพอก ปัจจุบัน ไม่มีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานให้พบเห็นได้เลย ทั้งนี้ก็เพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้ และเป็นการกระจายของวัฒนธรรมดนตรีที่ไม่ไปถึงส่วนของจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน (คำตา หมิ่นบุญมี.2550:สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันนี้ ยิ่งทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานเลือนหายไปอย่างรวดเร็ว หากไม่มีการเก็บรักษาองค์ความรู้ขึ้นนี้ รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอด และเผยแพร่ ให้คนรุ่นหลังต่อไป เพราะ วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม การรักษาวัฒนธรรม ถือเป็นการรักษาสมบัติอันมีค่ายิ่งของชาติ และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติของตน ภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน และป็นสิ่งที่ช่วยสร้างค่านิยมที่ดีในชุมชนด้วย

จากความสำคัญของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ในจังหวัดร้อยเอ็ด และศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อจัดเก็บองค์ความรู้ให้เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้สนใจต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายของงานวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ความสำคัญของการวิจัย

เนื่องจากวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จัดเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อชุมชน คนอีสานมานานกว่า 200 ปี บทบาทหน้าที่ดังกล่าวมีความสำคัญทั้งการให้ความบันเทิงต่อชุมชน การมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม การแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน และยังก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย การศึกษาเรื่องวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด จะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้และบันทึกความเปลี่ยนแปลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดจนได้ทราบถึงองค์ประกอบที่ทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานยังคงความเข้มแข็งและยืนหยัดอยู่ท่ามกลางยุคสมัยที่กำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

ขอบเขตของการศึกษา

ข้อมูลที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบไปด้วยวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จำนวน 5 คณะ ในอำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอปทุมรัตน์ และ อำเภอเมืองสรวง ซึ่งเป็นวงที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุดคือ

1. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเปี่ยมแซ่ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
2. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
3. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ บ้านหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

4. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ รวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
5. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาและวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เท่านั้น
2. ใช้การบันทึกเป็นระบบโน้ตไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน หมายถึง วงมโหรีที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดใช้บรรเลง ประกอบในงานพิธีต่างๆ โดยมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานประกอบด้วย ปี่ใหญ่ ปี่น้อย ซอใหญ่ ซอน้อย กลองมโหรี ฉิ่ง ฉาบ

องค์ประกอบ หมายถึง ส่วนที่นำมาประกอบเป็นวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ เครื่องดนตรี การประสมวงวิธีการบรรเลงบทเพลงที่ใช้ในการบรรเลง และพิธีกรรมไหว้ครู

การประสมวง หมายถึง การนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานมาบรรเลง รวมเข้าเป็นวงเพื่อใช้บรรเลงประกอบงานประเพณีต่างๆ ใน จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีการบรรเลง หมายถึง เทคนิคการบรรเลง ขั้นตอนในการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานใน จังหวัดร้อยเอ็ด

คณะ /วง หมายถึง กลุ่มผู้บรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในจังหวัด ร้อยเอ็ด จำนวน 5 วง

ปี่ใหญ่ หมายถึง ปี่ที่มีขนาดใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะคล้ายปี่ใน ของภาคกลาง

ปี่น้อย หมายถึง ปี่ที่มีขนาดเล็กกว่าปี่ใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะคล้ายปี่นอก ของภาคกลาง

ซอใหญ่ หมายถึง ซอที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นซอที่มีขนาดของกะโหลกซอใหญ่ มีลักษณะคล้ายซอคู่ ของภาคกลาง

ซอน้อย หมายถึง ซอที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นซอที่มีขนาดของกะโหลกซอเล็กกว่ากะโหลกของซอใหญ่ มีลักษณะคล้าย ซอด้วง ของภาคกลาง

กลองมโหรี หมายถึง กลองที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกลองที่ขึ้น

หนังสองหน้าแต่มีขนาดเล็กกว่า กลองตุ้มทางภาคอีสาน

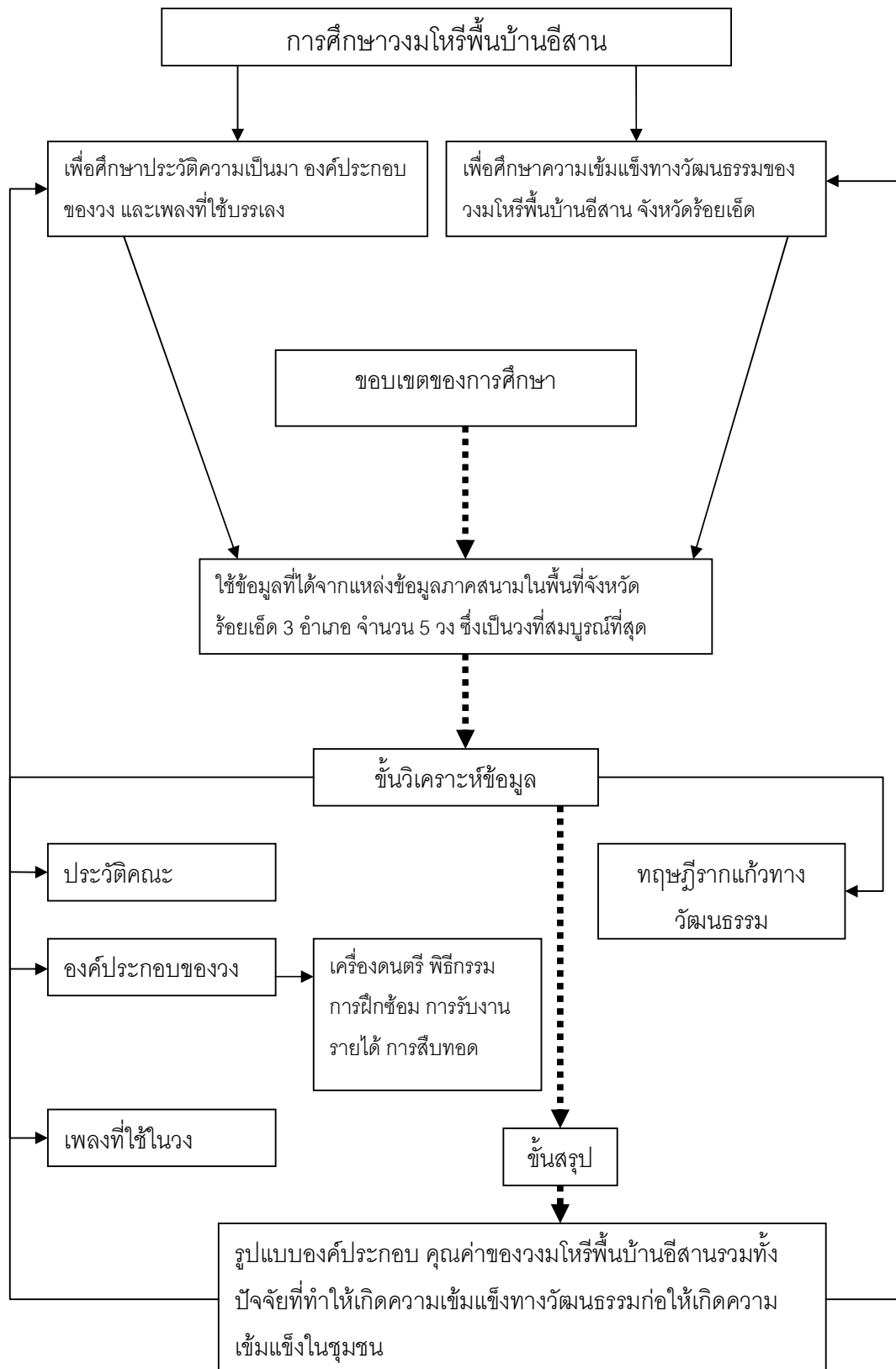
คายน้อ หมายถึง เครื่องประกอบพิธีไหว้ครู ในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ปาวสักเค หมายถึง การกล่าวบทสวดอัญเชิญเทวดาในการบรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน
จังหวัดร้อยเอ็ด

บทเพลง หมายถึง ทำนองเพลง ที่ใช้ในการบรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

บุญผะเหวด หมายถึง งานประเพณีเทศน์พระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบในวัน
เดียว

แห่กันหลอน หมายถึง การเดินไปขอให้ร่วมทำบุญตามบ้านที่ละหลัง ในงานประเพณีบุญผะ
เหวด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูล เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการ ศึกษาวิจัย โดยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรี
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรี

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรี

มนตรี ตราโมท (2527:16) ได้กล่าวถึงมโหรีว่า มโหรีในสมัยโบราณเป็นคำเรียกการบรรเลงทั่วไป ถ้าเกี่ยวกับวงเครื่องสายก็เรียกว่า วงมโหรีเครื่องสาย วงปี่พาทย์ก็เรียกว่าวงมโหรีปี่พาทย์ แต่ในปัจจุบันคำว่ามโหรีใช้เป็นชื่อเรียกเฉพาะวงบรรเลงอย่างหนึ่ง ซึ่งมีทั้งเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงเครื่องสายและวงปี่พาทย์ผสมกัน แบ่งตามขนาดของวงเป็นวงมโหรีเครื่องเล็ก วงมโหรีเครื่องคู่ และวงมโหรีเครื่องใหญ่ เช่นเดียวกับ อุดม อรุณรัตน์ (2529:122-124) ที่ได้กล่าวถึงวงมโหรีว่า มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีวงมโหรีเครื่องสี่ โดยดัดแปลงมาจากวงขับไม้บรรเลงพิน ประกอบด้วยซอสามสาย กระจำปี ทับ คนตีกรับพวง ต่อมาได้เพิ่มรำมะนา ทับ ชลุตม์ เป็นมโหรีเครื่องหก เพิ่มจะเข้ เป็นมโหรีเครื่องเจ็ด ไม่ใช้กระจำปี ซอสามสาย เพิ่มซอด้วง ซออู้ ระนาด ฆ้องวง จนเป็นวงแบบอย่างที่ใช้อยู่มาจนถึงปัจจุบัน เช่น วงมโหรีเครื่องเล็ก มโหรีเครื่องคู่ และวงมโหรีเครื่องใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล (2542:60-62) ที่ได้กล่าวถึงวงมโหรีไว้ในหนังสือ ดนตรีวิจิตรว่า สำหรับการพัฒนาวงมโหรีนั้นได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับในสมัยกรุงเก่า จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 และที่ 8 มีการพัฒนาวงมโหรีให้มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ วงมโหรีเครื่องคู่ และพัฒนาให้เป็นวงมโหรีวงพิเศษ ใช้ผู้บรรเลงถึง 200 คน เรียกว่า “วงมหาดุริยางค์” โดยอาจารย์ ประสิทธิ์ ธีรากร ในเรื่องเดียวกันนี้ สัจด์ ภูเขาทอง (2532:122-124) ยังได้ศึกษาถึงมโหรีโดยอรรถนิธ อยู่วิทยา กล่าวว่า มโหรีอาจเป็นคำพื้นเมืองหรือเป็นคำศัพท์ผสมกันก็ได้ มีงานนักขัตฤกษ์ประจำปีของอินเดียนอยู่อย่างหนึ่งหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว คือ เริ่มตั้งวันเพ็ญเดือน 4 (ผัดคูณมาศ) เรียกงานนี้ว่า โหลิกา หรือโหลิกาอย่างภาษาสันสกฤต คำว่า โหลิกาแปลว่า พิธีสวดสหัสวัน หรือพิธีสวดผุ่สหัสแดง เรียกว่า โหลิ หรือ โหรี มีตำนานเกี่ยวกับความเชื่อพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาฮินดู เป็นการฉลองชัยชนะของพระศิวะที่ทรงปราบพระกามเทพสำเร็จด้วยพระเพลิงที่พุ่งออกมาจากพระเนตรดวงที่ 3 ของพระองค์ ประชาชนจึงใช้น้ำผสมกับ สีแดงขีดหรือสาดรดกัน และไม่

มีเจตนาร้าย กำหนดงานนี้ 3 วันบ้าง 7 วันบ้าง 10 วันบ้าง ในงานวันนักขัตฤกษ์ โหรีมีเพลงขับที่บรรยายถึงงานเรียกชื่อเพลงนี้ว่า โหรี ซึ่งอาจจะเป็นที่มาของคำว่า มโหรี ของไทยก็ได้ แต่ข้อนี้ไม่ได้ยืนยัน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะของมโหรีและแนวการบรรเลงมโหรีอีกด้วย

นอกจากนั้น สุรชัย เครือประดับ (2524:45) ก็ยังได้กล่าวถึงมโหรีไว้ในหนังสือไหว้ครูดนตรีไทย และความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับดนตรีไทยว่า วงมโหรีเป็นลักษณะการประสมวงที่เพียบพร้อมไปด้วย เครื่องดีด สี ดี เป่า และเครื่องกำกับจังหวะหรือถ้ากล่าวอย่างกว้างๆ ก็อาจยุติได้อีกอย่างหนึ่งว่า วงมโหรีซึ่งนิยมประสมวงบรรเลงอยู่ในปัจจุบัน คือ วงดนตรีที่เกิดจากการรวมวงปี่พาทย์และวงเครื่องสายเข้าด้วยกันนั่นเอง แต่ถ้าหากจะพูดถึงรายละเอียดแล้วปี่พาทย์มโหรีย่อมผิดจากปี่พาทย์ธรรมดาอย่างสิ้นเชิง ทั้งขนาด ระดับเสียง และวิธีบรรเลง

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน

สมชาย ลำดวน (2537:43-45) ได้กล่าวถึงเรื่องมโหรีอีสาน ไว้ว่า มโหรีอีสาน หมายถึง วงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีทั้ง 4 กลุ่ม คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า อยู่ครบครัน เครื่องดนตรีในวงมโหรีประกอบด้วย ปี่ 2-3 เล้า ซอด้วง 1-2 คัน ซออู้ 1-3 คัน กลอง 1 ใบ ฉาบใหญ่ 1 คู่ และฉิ่ง 1 คู่ หรืออาจจะมีเครื่องดนตรีอื่นประกอบบ้าง เช่น แคน โหวด เป็นต้น ซึ่งวงหนึ่งอาจจะมีนักดนตรีเป็นชายล้วนประมาณ 9-14 คน เพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ เพลงไหว้ครู เพลงพัดชา เพลงชะนีโยย เพลงกันตรึม เพลงเดินระบำ เพลงเห่ เพลงพม่าเห่ กระจาด เป็นต้น

เจริญชัย ชนม์ไพโรจน์ (2526:303-313) กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านและกล่าวถึงมโหรีว่า คำว่า มโหรี อาจมาจากมโหรีที่เป็นชื่อปี่โหรี ซึ่งหมายถึงเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งของอินเดียและคำว่า ดนตรีดุริยะ และมโหรี เป็นคำที่นิยมใช้ในวรรณคดี หมายถึงดนตรีประเภทบรรเลง

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด (2548:156-157) ได้กล่าวถึงครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ในหนังสือองค์ความรู้ครุภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับนักดนตรีวงมโหรี ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเป่าปี่ ในวงมโหรีบ้านเทียมแซ่ ว่า กระบวนการและขั้นตอนการเป่าปี่ ฟังเพลงของวงมโหรี การเป่าปี่ จะต้องใช้กลองเสียงและใช้ปอดช่วยในการเป่า เพราะเสียงจะต้องมาจากลำคอและเป่าให้มีเสียงดัง เสียงเพลงจึงจะฟังดูสนุกสนาน ไพเราะ

ทวี ถาวร และพิสิษฐ์ บุญไชย (2539:4) ได้กล่าวถึง ลักษณะของมโหรีอีสาน ว่า ในเรื่องของการบรรเลงนั้น วงมโหรีอีสานเป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่และซอเป็นเครื่องเดินทำนอง

เพลง ใช้ฉาบใหญ่เป็นเครื่องกำหนดจังหวะช้า - เร็ว มีกลองและฉิ่ง (บางคนจะมีฉาบกรวดด้วย) เป็นเครื่องทำจังหวะลูกล่อลูกขัดสอดประสานพลิกแพลงไปตามลีลาของเพลง แต่กลองส่วนใหญ่จะตีเป็นจังหวะประโคนแทบทุกเพลง ใช้ปี่เล็กหรือปี่ยอดขึ้นเพลง บางคนก็ใช้ปี่ใหญ่ เมื่อหัวหน้าคณะขึ้นเพลงไปได้ 3-4 ห้องโน้ต ผู้เล่นดนตรีชิ้นอื่นๆ ก็รับ หากต้องหยุดเพลงก็จะแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันกับลูกวง แล้ววงมโหรีทั้งหมดก็จะลงพร้อมกันตามท่อนลงที่เข้าใจตรงกัน

สุกิจ พลประถม (2538:55) กล่าวว่า คำว่า “มโหรี” ชาวอีสาน หมายถึง ดนตรีทั่วไป หากมีการบรรเลงดนตรีในงานใดๆ ก็ตามจะเรียกดนตรีว่า “มโหรี” แม้แต่ดนตรีสากลก็เรียกเหมือนกัน แต่ในทางวิชาการ “มโหรี” หมายถึงดนตรีที่บรรเลงโดยมีเครื่องดนตรีประเภท ดีด สี ตี เป่า วงมโหรีเกิดจากการรวมวงปี่พาทย์กับวงเครื่องสายเข้าด้วยกัน วงปี่พาทย์ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีเป็นหลัก ได้แก่ ระนาดเอก ปี่ใน ฉ่องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ส่วนวงเครื่องสายประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายเป็นหลัก ได้แก่ ซออู้ ซอด้วง จะเข้ ซลุ่ม โทน รำมะนา ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของคำว่า “มโหรีอีสาน” หมายถึง ดนตรีที่มีเครื่องพื้นบ้านประเภท ดีด สี ตี เป่า ประสมวงกันโดยมีนักดนตรีชาวบ้านเป็นผู้บรรเลง ส่วนเพลงที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงที่จดจำกันมา จึงมีการผสมผสานทำนองซึ่งอาจจะผิดแผกจากทำนองเดิมไปบ้าง จำนวนเครื่องดนตรี และประเภทเครื่องดนตรีที่นำบรรเลงไม่มีข้อกำหนดแน่นอนตายตัว

สำเริง คำโสม (2522:10-17) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านอีสาน วงดนตรีอีสาน ลักษณะของเครื่องดนตรีอีสานชนิดต่างๆ เช่น ซุง โหวด และหีน เป็นต้น

จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520:20-38) ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของการละเล่นพื้นเมืองอีสาน ในหนังสือของดีอีสาน โดยมีเนื้อหากล่าวถึง เรื่องวิวัฒนาการการละเล่นพื้นเมือง ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ตลอดจนเครื่องดนตรีที่ประกอบการละเล่นพื้นเมือง และการแสดงพื้นเมืองต่างๆ เช่น วงโปงลาง ประวัติความเป็นมาของโปงลาง และเพลงที่บรรเลง

ปรีชา พิณทอง (2532:908) กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับดนตรี โดยกล่าวถึงชื่อเครื่องดนตรีรวบรวมชื่อเครื่องดนตรีอีสาน และข้อความที่มีชื่อเครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมอีสาน แต่ละเรื่อง

ธิดา โมลิกรัตน์ และคนอื่นๆ (2532:260-285) ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับลักษณะของดนตรีพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น พิธีกรรม การทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ดนตรียังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมและประเพณีต่างๆอีกด้วย

วิโรจน์ เขี่ยมสุข (2527:145-164) อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานได้ว่า เครื่องดนตรีที่นิยมกันอย่างแพร่หลายมีอยู่มากมายหลายอย่าง จำแนกประเภทเครื่องดีด ได้แก่ กระจับปี่ พิณน้ำเต้า ประเภทเครื่องสี ได้แก่ ซอ ประเภทเครื่องตี ได้แก่ กลองกันตรึม และประเภท

เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่อ้อ ปี่เจียง เป็นต้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงรายละเอียด รูปร่าง ลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ตลอดจนประวัติความเป็นมาและการเทียบเสียง เป็นต้น

กมล เกตุศิริ (2528 :189-207) กล่าวไว้ในหนังสือ ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านชาวอีสาน จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ทำนองดนตรีใช้ประกอบการรำสากเมืองสุรินทร์ในจังหวัดที่เรียกว่า จังปรี หมายถึง จังหวัดที่ผู้รำสากต้องก้าวเท้าค่อนข้างเร็ว และต้องเยียบเท้าลงระหว่างสากดำขาวทั้งสองเท้า ตามลีลาการรำรำที่ไ้ระบุ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากทำนองเพลงของภาคอีสานตอนเหนือ ใช้แคนและพิณบรรเลง เช่นดนตรีที่ใช้ในงานศพของชาวสุรินทร์ จะมีวงดนตรีดุ่มโหม่ง สำหรับบรรเลงประกอบศพ ประกอบด้วย ปี่สไล 1 เล้า ห้องหุ่ย 1 ใบ กลองเพลขนาดใหญ่ 1 ใบ และฆ้องวงจำนวน 9 ใบ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า มโหรีอาจมาจากมโหรีที่เป็นชื่อปี่โหรี ซึ่งหมายถึงปี่พื้นบ้านชนิดหนึ่งของอินเดีย มโหรีอีสาน หมายถึง วงดนตรีที่มีเครื่องดนตรี 4 กลุ่ม คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตีและเครื่องเป่า รวมอยู่ในวง ลักษณะของวงมโหรีอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลงไม่มีการร้อง ใช้เล่นประโคมในงานต่างๆ และมีวิวัฒนาการมายาวนาน

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี วงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีอีสาน

กาญจนา อินทรสุนานนท์ และคณะ (บทคัดย่อ) ทำการศึกษาดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้าน หมู่บ้านชอก เมืองคันธบุรี แขวงสวันนะเขต สปป.ลาว ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้าน หมู่บ้านชอก เมืองคันธบุรี แขวงสวันนะเขต สปป.ลาว และศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน หมู่บ้านชอก เมืองคันธบุรี แขวงสวันนะเขต สปป.ลาว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า มีคณะหมอลำศรีมีเพียงคณะเดียวในหมู่บ้านซึ่งมีการแสดงและรับงานอยู่เป็นประจำ มีชื่อเสียงรู้จักโด่งดังมาถึงประเทศไทยในเขตจังหวัดมุกดาหาร ลำบ้านชอกมีการขับลำนำโดยมีเครื่องดนตรีประกอบคือ แคน กลอง และฉิ่ง มีลีลาทำนองเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประเทศ สปป.ลาว ในด้านความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมใช้ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม 8 ข้อสรุปได้ว่า ดนตรีและนาฏศิลป์หมู่บ้านชอก เมืองคันธบุรี แขวงสวันนะเขต สปป.ลาว มีความเข้มแข็งด้วย ความเป็นอยู่ ระบบครอบครัว การถ่ายทอดความรู้แบบมุขปาฐะ บทเพลงอยู่ในค่านิยมและชุมชน รักวัฒนธรรม ประเพณี มีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย มีความศรัทธาในศาสนา และมีอุดมการณ์พื้นฐาน คือ รักชาติ ศาสนาและผู้ปกครองประเทศ

แก้วกร เมืองแก้ว (2544:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวงม้งคละ กรณีศึกษาวงดนตรีพื้นบ้านของนาย ประพต คชนิด โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะ และรายนามนักดนตรีคณะประพต รุ่งเรือง ศึกษาขนบธรรมเนียมของวงม้งคละ ในเรื่องเครื่องดนตรี รูปแบบการจัดวง พิธีไหว้ครู การเรียนและการสืบทอด วิเคราะห์บทเพลงของวงม้งคละ ศึกษารูปแบบจังหวะของปี่ หน้าทับกลอง วิเคราะห์รูปแบบ

ลักษณะการตีกลองหลอนให้เข้ากับกลองยี่น หน้าทับของกลองวงม้งคละ รูปแบบ จังหวะ ลักษณะการดำเนินทำนองของปี่และลักษณะการเล่นก่อนหลัง

ชนิษฐา หอมแหม่ม (2549:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชนเผ่าซอง ตำบลตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชนเผ่าซองและเพื่อศึกษาดนตรีชนเผ่าซอง ตำบลตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า ชนเผ่าซองเป็นชนเผ่าดั้งเดิมที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในดินแดนแถบภาคตะวันออกของประเทศไทย ในปัจจุบันจังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีชาวซองอาศัยอยู่มากที่สุด โดยเฉพาะในเขตตำบลตะเคียนทองและคลองพลู ชนเผ่าซองมีค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีต่างๆ จะมีเรื่องของบทเพลงและดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย โดยแบ่งประเภทของบทเพลงได้ 4 ประเภท ได้แก่ บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม บทเพลงร้องเล่น บทเพลงประกอบการทำงาน และเพลงกล่อมลูก

จุฑาศิริ ยอดวิเศษ (2550:บทคัดย่อ) ศึกษาดนตรีในวัฒนธรรมอิสลาม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านควัว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาดนตรีในวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิม ชุมชนบ้านควัว และองค์ประกอบของดนตรีในวัฒนธรรมของชุมชนบ้านควัว จากการศึกษาพบว่าดนตรีนาเลปโบราณ ชุมชนบ้านควัวมีมาตั้งแต่อดีต ได้รับการถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบันเป็นลักษณะของมุขปาฐะ ดนตรีนาเลปโบราณเป็นดนตรีที่ไม่มีความซับซ้อน การบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะที่สำคัญคือ กลองตุฟ ขณะทำการบรรเลงนักร้องจะปรบมือตามจังหวะไปด้วย นักดนตรีเรียนดนตรีอย่างไม่เป็นทางการ การร้องแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ชาย - หญิง ไม่มีการร้องประสานเสียง บางช่วงจังหวะของเพลงร้องด้วยการล้อ - รับกันระหว่างชาย - หญิง นักดนตรีจะแต่งกายตามแบบของชาวมุสลิมภาคใต้

เจตชรินทร์ จิรสันติธรรม (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยทางมานุษยวิทยามุขปาฐะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาดนตรีในวัฒนธรรมมุขปาฐะที่คงอยู่ในพิธีกรรมฉลองปีใหม่ รวมทั้งลักษณะทางดนตรีของบทเพลงที่บรรเลงด้วยดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ว่า ชาวเขาเผ่ามูเซอได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างดี ทำให้มีความเจริญมากขึ้น ในส่วนของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี มีการสืบทอดมาช้านาน บทเพลงใช้บรรเลงประกอบการเต้นรำเป็นส่วนใหญ่ ดนตรีและการเต้นรำที่ถือว่าสำคัญที่สุดของชาวมูเซอ คือการเต้นรำในเทศกาลปีใหม่ เครื่องดนตรีหลักที่ใช้ดำเนินทำนองคือ “หน่อ” อยู่ในตระกูลเครื่องลมที่มีระบบการเทียบเสียง 5 เสียง คือ ซอล ลา ที โด เร มี ส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ตัวน้ำเต้า ท่อเสียง 5 ท่อ และลิ้น

พรรณราย คำโสภา (2541:1) ได้ศึกษาบทเพลงที่ประกอบการแสดงโดยใช้วงกันตรึม ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งทางวัฒนธรรมและบทเพลง ผลการศึกษาปรากฏว่า วิธีการแสดง ตลอดจน

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมแบบดั้งเดิมนั้น แตกต่างจากวงกันตรึมที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวงกันตรึมที่ประยุกต์แล้ว ในด้านการศึกษาวิเคราะห์แนวทำนองเพลงนั้น ได้ศึกษาเพลงบรรเลงโดยใช้วงกันตรึมจำนวน 4 เพลง ผลคือได้แนวทำนองหลักของเพลงรวมทั้งรูปแบบของบทเพลงกันตรึม

สุภาพรณ พลอยบุษย์ (2547:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาดนตรีในพิธีแห่เจ้าเซ็น โดยสรุปว่าเกี่ยวกับดนตรีในพิธีแห่เจ้าเซ็น มีการใช้เครื่องดนตรี คือกลองทัด ตีจังหวะจากซ้ายไปขวา และตีจังหวะรัวเพื่อเป็นสัญญาณการเดินเข้าและออกของผู้ประกอบพิธี นอกจากนี้มีการตีจังหวะธรรมชาติสลับไม้ และเพิ่มการเน้นบางจังหวะในวันที่กล่าวถึงผู้นำคนสำคัญ มีวงปี่กลอง และฉาบ ใช้นำขบวนแห่ การบรรเลงแบบประโคนในวันปกติโดยเครื่องประกอบจังหวะตีจังหวะซ้ำ แล้วหยุดเป็นช่วงๆ และปีบรรเลงคล้ายทำนองสวด ส่วนในวันที่เป็นเป้าหมายของพิธี วงปี่กลองและฉาบบรรเลงบทเพลงที่มีจังหวะเร็ว มีการบรรเลงแบบผสมวงมากขึ้น มีท่วงทำนองเศร้า ดนตรีจะสร้างให้ผู้ประกอบพิธีเกิดความรู้สึกคล้อยตามกับองค์ประกอบพิธีด้านอื่นๆ

ยศพรณ เต็มแย้ม (2545:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทย อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี โดยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมดนตรี เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากผลการศึกษาพบว่า ดนตรีไทยในจังหวัดลพบุรี มี 25 คณะ สามารถสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญดำรงอยู่ มีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชมรมดนตรีไทยและนาฏศิลป์ลพบุรี งานมงคลและงานอวมงคลของคณะต่างๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ตามทฤษฎีของ นายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับการศึกษาของ วิมาลา ศิริพงษ์ (2538:1-2) ที่จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การสืบทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษากรณี สกุล พาทยโกศล และ สกุล ศิลปบรรเลง ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยในเชิงมานุษยวิทยา โดยศึกษาลักษณะและวิธีการที่วัฒนธรรมการดนตรีดำรงอยู่ในสังคมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม เป็นตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นการปรับสภาพกิจกรรมทางดนตรีในสังคม ว่าดนตรีสามารถปรับสภาพในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าดนตรีนั้นเป็นของสังคมพื้นราบ หรือสังคมคนชาวเขา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด (2548:3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ วงมโหรีพื้นบ้านอำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า วงมโหรีที่ปรากฏที่อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวงมโหรีพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ อันเนื่องมาจากผู้บรรเลงกลุ่มแรกได้รับการถ่ายทอดจากครูเพลงคนโคราชและถ่ายทอดกันเรื่อยมาจนปัจจุบัน ซึ่งที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงมากที่สุดได้แก่ วงมโหรีบ้านเพี้ยมแซ่ หมู่ 2 ตำบลน้ำใส อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2492 ส่วนวงมโหรีคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน บ้านคุ้มเหนือหมู่ที่ 3 ตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัด

ร้อยเอ็ด ก่อตั้งโดยนักดนตรีหลายๆวงที่เลิกกิจการมารวมตัวก่อตั้งเป็นวงมโหรีอีกครั้ง และวงมโหรีทั้งสองคณะได้รับใช้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ตลอดจนหน่วยงานต่างๆทั้งในงานประเพณีส่วนบุคคลและชุมชน

ธวัช วิวัฒนปฐพี (2538:4) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ มโหรีที่ปรากฏที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นมโหรีพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ อันเนื่องมาจากพื้นที่ในการกำเนิดมโหรีอยู่ระหว่างรอยต่อของวัฒนธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ดังนั้นจึงทำให้มโหรีของอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิมทั้งในเรื่องเครื่องดนตรี ลักษณะการประสมวง และเพลงบรรเลง ดังปรากฏว่ามโหรีบางคนจะมีการบรรเลงแบบวัฒนธรรมอีสานใต้ที่มีลักษณะการบรรเลง โดยมีการใช้ระนาดเข้าร่วม ส่วนบางคนมีการเพิ่มเครื่องดนตรีอื่นได้แก่ โหวด แคน แซกโซโฟน เข้าร่วมด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า เพลงที่ใช้ในการบรรเลงยังมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละคนจัดฝึกซ้อม ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้วงมโหรีพื้นบ้านของอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีรูปแบบในการบรรเลงที่หลากหลาย รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมที่สำคัญในกิจกรรมเพื่อความบันเทิงในงานประเพณีท้องถิ่นด้วย

พิทยวัฒน์ พันธะศรี (2546:บทคัดย่อ, 5-8) มโหรีอีสาน หมายถึงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภท ดีด สี ตี เป่า ประสมวงกัน โดยมีนักดนตรีชาวบ้านเป็นผู้บรรเลง เครื่องดนตรีก็เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง จึงมีความแตกต่างจากวงมโหรีของภาคกลาง ประมาณ 200 ปีมาแล้ว มโหรีอีสานได้แพร่หลายไปทั่วภาคอีสาน และได้รับความนิยมมากในแถบอีสานตอนกลาง และมโหรีในยุคนี้ยังคงบรรเลงอยู่กับที่อย่างเดียว ต่อมามโหรีอีสานได้รับการประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น โดยนำมาใช้เดินบรรเลงในขบวนแห่ต่างๆด้วย และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เครื่องดนตรีจึงถูกเลือกใช้เท่าที่จำเป็น ตัดเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่ น้ำหนักมากออกไปเหลือแต่ พิณ แคน ซอ ปี่ ฉิ่ง ฉาบ และกลองเท่านั้น ต่อมาพิณและแคนก็หายไปจากวงมโหรี เนื่องจากพิณและแคนใช้ในวงหมอลำและได้รับคำตอบแทนดีกว่า วงมโหรีอีสานกลางจึงมีเครื่องดนตรีที่สืบทอดต่อมา คือ ปี่ใน ปี่นอก ซออู้ ซอด้วง ฉิ่ง ฉาบ และกลองมโหรี (กลองสองหน้า)

ไพบุลย์ ตรีเดช (2532:17) ได้ศึกษาถึงดนตรีพื้นบ้านอีสาน สรุปได้ว่า ดนตรีพื้นบ้านอีสาน คือ ดนตรีที่เกิดขึ้นจากการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีของท้องถิ่นอีสาน และการร้องที่มีสำเนียงภาษาท้องถิ่น ลีลา กระแสเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีสาน ซึ่งมีการสืบทอดติดต่อกันมา โดยอาศัยการจดจำเป็นสำคัญ และนอกจากนี้ยังแบ่งกลุ่มดนตรีออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1.) ดนตรีพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมโคราช มีลักษณะเด่นคือ การเล่นเพลงโคราช ซึ่งประกอบด้วยบทเพลงฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงสองคนร้องโต้ตอบกัน โดยไม่มีเครื่องดนตรีบรรเลง 2.) ดนตรีพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมกันทรวิชัย เป็นดนตรีของชาวสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ลักษณะเด่นของดนตรีกลุ่มนี้มีดนตรีประเภทขับร้องที่เรียกว่า เจริญ และดนตรีที่บรรเลง ได้แก่ วงกันตรึม วงปี่พาทย์ และวงมโหรี 3.) ดนตรีพื้นบ้านกลุ่ม

วัฒนธรรมหมอลำ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มใหญ่ที่สุดของชาวอีสาน มีดนตรีประเภทขับร้องที่เรียกว่า ลำ โดยมีเครื่องดนตรี คือ แคนเป่าประกอบคลอประสานเสียง เครื่องดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมนี้ ได้แก่ แคน พิณ โปงลาง

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2543:45-46) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมว่า ชุมชนที่อยู่ร่วมกันแต่ละชุมชนมีจุดหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งน่าจะเป็นรากแก้วของชุมชนทำให้เกิดทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย

เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมไทยซึ่งมีลักษณะความเป็นครอบครัวที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อาทิเรื่องภาษา เครื่องแต่งกาย นิสัยใจคอ ความคิด สังคมไทยมีที่มาจากสังคมชนบทจากชุมชนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้คนไทยมีไมตรีต่อผู้อื่น

2. ใฝ่ใจศึกษา

การศึกษาคือการเรียนรู้ทั้งนอกระบบและในระบบโดยสามารถเรียนรู้ได้จากการเรียนรู้ให้เข้าใจจนสามารถคิดได้และทำเป็น และยังสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ เพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ ประหาญสัญญาติญาณอย่างสัตย์ และให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรได้

3. เสาะหาความรู้

การเสาะหาความรู้ในที่นี้หมายถึง การสืบค้นวัฒนธรรม โดยสามารถสืบค้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การสืบค้นทางตรงเช่น การลงภาคสนามตามแหล่งวัฒนธรรม พบผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น การสืบค้นทางอ้อม เช่น สืบค้นตามเอกสารอ้างอิงต่างๆ สืบค้นจากสื่อต่างๆ คู่มืองานภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

4. เข้าสู่ค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง สภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อมั่นหรือนิยามว่าควรยึดมั่นถือมั่นหรือควรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความมุ่งหมายของสังคมหรือตัวเรา ซึ่งค่านิยมนั้น มีอยู่ในครองแห่งชีวิตของคนในสังคม ตั้งแต่กลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นสังคมเล็กๆ จนเป็นค่านิยมในหมู่บ้าน ในตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนคนในประเทศทั้งหมด

5. สร้างสมอุดมการณ์

อุดมการณ์ คือระบบความเชื่อซึ่งมีลักษณะเป็นที่ยอมรับร่วมกันจากกลุ่มชนโดยแยกเป็นอุดมการณ์ขั้นพื้นฐาน และขั้นเฉพาะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากการสั่งสอนอบรมถ่ายทอดทีละน้อยจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่ง สังคมไทยนั้นคนในชาติต้องมีอุดมการณ์ประจำชาติและอุดมการณ์เฉพาะตน จึงจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบ

6. สืบสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นดำรงความเป็นชาติ มนุษย์มีหน้าที่อนุรักษ์ สืบทอด ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมต่างๆ ส่งผลและมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

7. จดจำประเพณี

ประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ หมู่ เหล่า กลุ่ม หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ภาค รวมถึงระดับประเทศ ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปของประเพณีไทย อาจมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ มีรูปแบบที่เรียบง่าย มีครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณี เกี่ยวข้องกับศาสนา มีระบบผู้อาวุโสเกี่ยวข้องกับการดำเนิน เป็นต้น

8. ของดีศาสนา

ศาสนา หมายถึงคำสั่งสอน เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนทำความดี มีส่วนช่วยดำรงความเป็นชาติ และทำให้สังคมสงบสุข โดยทั่วไปแล้วศาสนาจะต้องประกอบด้วย ศาสดา (ผู้ประกาศศาสนา) มีคำสอน มีผู้สืบทอด มีศาสนสถาน มีสัญลักษณ์เครื่องหมายหรือสิ่งแทนพิธีกรรม และมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น

และในเรื่องของการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมนั้น ประเวศ วะสี (2532:1-22) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา มีเนื้อหาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือ พลังของปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชนซึ่งได้มาจากการเลือกสรร การกลั่นกรอง ทดลองใช้ และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการคือ

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความบูรณาการ

5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลที่ยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า จากทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวสามารถที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ชุมชนเพื่อสืบหาความเข้มแข็งของวัฒนธรรมดนตรี เพื่อที่จะศึกษาให้ทราบถึงการดำรงอยู่ของดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ในจังหวัดร้อยเอ็ด

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

ประเสริฐ เล้ารัตนอารีย์ (2546:บทคัดย่อ) ได้สรุปผลงานวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมการทำกลอง : กรณีศึกษาหมู่บ้านปากน้ำตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยสรุปได้ว่า

1. ประวัติความเป็นมาของการทำกลองของหมู่บ้านปากน้ำ แบ่งเป็น 3 ยุค คือ ยุคแรก เริ่มเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว (พ.ศ. 2475) โดยนายเพิ่ม ภูประดิษฐ์ เป็นผู้บุกเบิก ยุคที่สอง นายหงส์ฟ้า หดย้อย เป็นผู้พัฒนา และสร้างชื่อเสียงมาสู่หมู่บ้านปากน้ำ และยุคที่สาม เป็นยุคที่ยั่งยืน มีการสืบทอดการผลิต และขยายวงการผลิตกว้างออกไปทำให้ชาวบ้านปากน้ำส่วนใหญ่หาเลี้ยงชีพด้วยการทำกลองและขายกลอง

2. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน พบว่ามีการสร้างความเข้มแข็งอยู่ในระดับที่ยั่งยืน โดยวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีของ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

ผู้ทำกลองมีรายได้โดยตรงจากการผลิตจำหน่ายกลองอยู่ในระดับที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 ด้านสังคม

ชาวบ้านปากน้ำมีการพบปะทางสังคม มีการไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนความรู้และให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน

2.3 ด้านจิตวิญญาณ

การจัดงานพิธีไหว้ครูกลองซึ่งเป็นการรวมตัวกันของผู้ทำกลองทุกคนครบวงขึ้นให้เห็นถึงการมีจิตวิญญาณที่ลึกซึ้งทางวัฒนธรรมกลอง

2.4 ด้านการปกครอง

มีการจัดประชุมกลุ่มในการผลิตกลอง ซึ่งนำไปสู่การร่วมมือในการจัดจำหน่าย การควบคุมราคากลางของกลองแต่ละชนิด

3. กรรมวิธีการผลิตของหมู่บ้านปากน้ำ มีการผลิตกลองทุกชนิด โดยกระทำอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ขั้นเตรียม อันได้แก่ การเลือกไม้ และคัดหนัง ขั้นผลิต อันได้แก่ การกลึงหุ่นกลอง การเตรียมหนัง ขั้นประกอบ อันได้แก่ การนำหนังมาประกอบเข้ากับตัวหุ่นกลอง และขั้นประดับตกแต่ง ซึ่งตกแต่งกลองด้วยผ้า และสี

โดยภาพรวมแล้วปรากฏว่า วัฒนธรรมการทำกลองในหมู่บ้านปากน้ำแห่งนี้ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม ดำรงความเป็นไทยได้อย่างแท้จริง อีกทั้งสามารถพยากรณ์ถึงความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ปรีชา ออกกิจวัตร (2548:บทคัดย่อ) ได้สรุปผลงานวิจัยเรื่อง แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวง ในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังสรุปได้ว่า

จากทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของกาญจนา อินทรสุนานนท์ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 8 ประการ ซึ่งประกอบด้วย อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ สืบสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี และของดีศาสนา จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แตรวงชาวบ้านโดยใช้ทฤษฎีดังกล่าว พบว่าแตรวงชาวบ้านมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเพราะในปัจจุบันแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถอยู่ได้โดยมีการศึกษาแหล่งความรู้เพิ่มเติม และการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทั้งนี้ยังคงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีดีงามของสังคมไว้ เพื่อสร้างเอกลักษณ์และสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป และเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน สัมผัสความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมของจังหวัดสมุทรสงครามและของชาติให้เป็นปึกแผ่น

มานะ ธานี (2546:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ความเข้มแข็งวัฒนธรรมการบรรเลงปี่พาทย์ จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่าวัฒนธรรมการบรรเลงปี่พาทย์ทั้ง 15 วง มีบทบาทต่อคนใน 6 อำเภอของจังหวัดสิงห์บุรีในเรื่องการบรรเลงประกอบพิธี และประกอบการแสดง นอกจากนี้บางวงยังได้จัดตั้งสถานที่ฝึกหัดดนตรีไทย โดยให้นักเรียนและประชาชนที่สนใจมาเรียนโดยไม่คิดค่าเรียนแต่อย่างใด ส่งเสริมเศรษฐกิจให้หมุนเวียนทำให้เกิดความสมดุลในแต่ละชุมชน ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการเกื้อหนุนหนุนจุนเจือ ลดความขัดแย้งและความแตกต่างทางด้านสถานภาพ หรือชนชั้น จึงทำให้วงปี่พาทย์ในจังหวัดสิงห์บุรีมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม นอกจากนี้วงปี่พาทย์ในจังหวัดสิงห์บุรี ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี จึงทำให้

สามารถรับงานได้อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีความรักในศักดิ์ศรีและชื่อเสียงต่อวิชาชีพของตนซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้วงปีพาทย์ในจังหวัดสิงห์บุรีอยู่ได้อย่างเข้มแข็งต่อไปในสภาพปัจจุบัน

พรพนศิริ จุลกาฬ (2542:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุตประเสริฐ ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี โดยมีคุณลักษณะ 8 ประการคือ

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความบูรณาการ
5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลที่ยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตำบลบางปลา มีหลักฐานปรากฏชัดเจนในต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งประชาชนมีอาชีพตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมดนตรีและนาฏศิลป์ที่โดดเด่น สร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ โดยบริหารเงินอย่างมีระบบและยุติธรรม ด้านจิตใจ มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการสร้างเกียรติ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในหมู่คณะ มีความสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานต่างๆ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารตำรา สิ่งตีพิมพ์ บทความ เพื่อเป็นการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยได้รวบรวมค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

- 1.1 หอสมุดแห่งชาติ
- 1.2 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 1.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- 1.4 ศูนย์สารนิเทศอีสานสิรินธร
- 1.5 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
- 1.6 วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1 การสังเกต สังเกตวิธีการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ที่บรรเลงในงานบุญประเพณีต่างๆ

2.2 การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งที่เป็นนักดนตรีพื้นบ้าน ผู้รู้ในชุมชนและนักวิชาการที่มีความรู้ด้านวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ภาคสนาม ได้แก่

- 2.2.1 ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด นายจีรพล เพชรสม
- 2.2.2 ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา นางกัลยา ทองมัน

2.2.3 หัวหน้าภาควิชาดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

อาจารย์พัลลภ เพียรชนะ

2.2.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงการและแผนงาน อาจารย์นัทรบ มุมาลี

2.2.5 นายคำตา หมื่นบุญมี นักดนตรี

2.2.6 นายสัมฤทธิ์ โสภา นักดนตรี

2.2.7 นายคำผิว สมเพชร นักดนตรี

2.2.8 นายเขียน ศาลาจันทร์ นักดนตรี

2.2.9 นายปกครอง ปีโต นักดนตรี

2.2.10 นายจำเนียร มาตยวิเศษ นักดนตรี

2.2.11 นายอ่อนสา สมเพชร นักดนตรี

2.2.12 นายนิติ บุตรใส นักดนตรี

2.2.13 นายบรรเทิง พลละคร นักดนตรี

2.2.14 นายตา วงษ์สุน นักดนตรี

2.2.15 นายอ่าง สอนพงษ์ นักดนตรี

2.1 อุปกรณ์และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2.1.1 อุปกรณ์การจดบันทึก

2.1.2 เครื่องบันทึกเสียง

2.1.3 เครื่องบันทึกภาพนิ่ง

2.1.4 เครื่องบันทึกภาพเคลื่อนไหว

ขั้นศึกษาข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรี
2. ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานและดนตรีพื้นบ้านอีสาน
3. ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม
4. ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์นำมาเรียบเรียงและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาประวัติ องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

- วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ อำเภอจตุรพักตรพิมาน
- วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตร จตุรพักตรพิมาน
อำเภอจตุรพักตรพิมาน
- วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ บ้านหนองแคน
อำเภอปทุมรัตน์
- วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ รวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน
อำเภอปทุมรัตน์
- วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ
อำเภอเมืองสรวง

1.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

- รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ เครื่องดนตรีที่ชำนาญ
- พิธีกรรมที่มีอยู่ในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด
- เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด
- วิธีการบรรเลง
- การจัดรูปแบบของวง
- การฝึกซ้อม
- การรับงาน
- รายได้ของวง
- การสืบทอด
- การกระจายรายได้
- ลักษณะเด่นของวง

1.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

- การแบ่งประเภทของเพลงตามโอกาสที่ใช้
- โน้ตเพลง (บันทึกเป็นระบบโน้ตไทย)

2. การศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ ดังนี้

- 2.1 อยู่อย่างไทย
- 2.2 ใฝ่ใจศึกษา
- 2.3 เสาะหาความรู้
- 2.4 เข้าสู่ค่านิยม
- 2.5 สร้างสมอุดมการณ์
- 2.6 สืบสานวัฒนธรรม
- 2.7 จดจำประเพณี
- 2.8 ของดีศาสนา

ขั้นสรุป

1. เรียบเรียงข้อมูล และสรุปผลจากการศึกษาค้นคว้า และวิเคราะห์ข้อมูล
2. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

บริบทวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

บทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาศิลปะวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้ทำการศึกษาเอกสารประกอบการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องได้แก่ นักดนตรีพื้นบ้าน ผู้รู้ในชุมชน และนักวิชาการที่มีความรู้ด้านวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ผลการศึกษานำเสนอเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง บริบทข้อมูลจังหวัดร้อยเอ็ด และวงมโหรีพื้นบ้านในภาพรวมของจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนที่สอง บริบทข้อมูลอำเภอและวงมโหรีพื้นบ้านของอำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอเมืองสรวง มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทข้อมูลจังหวัดร้อยเอ็ด และวงมโหรีพื้นบ้านในภาพรวมของจังหวัดร้อยเอ็ด

1. บริบทข้อมูลจังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 ประวัติความเป็นมา

จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำชีในภาคอีสานของไทย อดีตเคยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ในยุคของสังคมล่าสัตว์และสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีหลักฐานการค้นพบภาชนะดินเผาอายุราว 1,800 - 2,500 ปี กระจายอยู่ทั่วไปเมื่อพัฒนาเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์วัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมขอมก็เข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 ดังจะเห็นได้จากโบราณสถานที่เหลือในปัจจุบัน และไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานใดที่ได้บันทึกเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ไว้เป็นระยะเวลาถึง 500 ปีเศษ จนล่วงมาถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 23 จึงปรากฏเรื่องราวการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนไทย-ลาว ในพื้นที่และอยู่อาศัยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในเรื่องของชื่อเมืองซึ่งปรากฏชื่อในตำนานอุรังคธาตุ ว่าสาเกตนคร หรือเมืองร้อยเอ็ดประตุ เนื่องมาจากเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองขนาดที่มีเมืองขึ้น มากถึงสิบเอ็ดเมือง แต่จำนวนสิบเอ็ดในสมัยโบราณนั้นประกอบด้วยเลขสิบและเลขหนึ่ง (101) ชื่อเมืองจึงถูกเรียกว่าเมืองร้อยเอ็ดจนทุกวันนี้ ประเด็นเรื่อง 11 หัวเมือง มีนักค้นคว้าอิสระรายหนึ่ง ได้แย้งว่า ความเชื่อที่ว่า

ร้อยเอ็ด คือเลข 10+เลข 1 น่าจะเป็นสมมุติฐานที่คลาดเคลื่อน เพราะจากการตรวจสอบข้อความตัวอักษรธรรม ในต้นฉบับใบลานเรื่องอุรังคธาตุ ปรากฏว่าไม่มีการเขียนชื่อเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวเลข ดังนั้นจึงคาดว่า ชื่อเมืองร้อยเอ็ดน่าจะเป็นอุปมาอุปมัยมากกว่า โดยสื่อความหมายว่า เป็นเมืองยิ่งใหญ่มีหัวเมืองเป็นบริวารมากจนนับไม่ถ้วน

1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างละติจูดที่ 15 องศา 24 ลิปดาเหนือ ถึง 16 องศา 19 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 103 องศา 16 ลิปดาตะวันออก ถึง 104 องศา 21 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 512 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 8,299.46 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,187,156 ไร่ มีเขตแดนติดต่อกับจังหวัดอื่นๆ หลายจังหวัดดังนี้

ทิศเหนือ และตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับ	จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ติดกับ จังหวัดมุกดาหาร
ทิศตะวันออก	ติดกับ จังหวัดยโสธร
ทิศใต้	ติดกับ จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดกับ จังหวัดมหาสารคาม

1.3 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นที่ราบสูง สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 120-160 เมตร มีภูเขาทางตอนเหนือซึ่งติดต่อกับเทือกเขาภูพาน บริเวณตอนกลางของจังหวัดมีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่น บริเวณตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูลและสาขาได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพลับพลา ลำน้ำเตา เป็นต้น บริเวณที่ราบต่ำอันกว้างขวางเรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” มีพื้นที่ประมาณ 80,000 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบแอ่งกระทะ

ลักษณะภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ สภาพภูมิอากาศอยู่ในประเภทฝนเมืองร้อน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,196.8 ลูกบาศก์เซนติเมตร ฝนตกชุกในเดือนมิถุนายนถึงกันยายน อากาศร้อนแห้งแล้งในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

1.4 สภาพการเมืองการปกครอง

จังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ ได้แก่

1. อำเภอเมือง	11. อำเภอสว่างแดนดิน
2. อำเภอเกษตรวิสัย	12. อำเภอเมืองสรวง
3. อำเภอปทุมรัตน์	13. อำเภอโพนทราย
4. อำเภอจตุรพักตรพิมาน	14. อำเภออาจสามารถ
5. อำเภอธวัชบุรี	15. อำเภอเมยวดี
6. อำเภอพนมไพร	16. อำเภอศรีสมเด็จ
7. อำเภอโพนทอง	17. อำเภอจังหาร
8. อำเภอโพธิ์ชัย	18. อำเภอเชียงขวัญ
9. อำเภอหนองพอก	19. อำเภอหนองฮี
10. อำเภอเสลภูมิ	20. อำเภอทุ่งเขาหลวง

มี 193 ตำบล 2,412 หมู่บ้าน มีองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น 3 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 17 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 186 แห่ง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,308,589 คน อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง มีประชากรจำนวน 118,789 คน จังหวัดร้อยเอ็ดมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มไทย-ลาว เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเดิม อาศัยทั่วไปในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

กลุ่มไทย-เขมร เป็นคนที่อยู่จังหวัดร้อยเอ็ดแต่มีบรรพบุรุษเชื้อสายเขมร อยู่ใน

อำเภอสว่างแดนดินและเกษตรวิสัย

กลุ่มไทย-ส่วย มีเชื้อสายเป็นชาวส่วยหรือกูย อยู่บริเวณอำเภอสว่างแดนดินและ

อำเภอโพนทราย ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มภูไทหรือผู้ไทย ตั้งถิ่นฐานในอำเภอหนองพอก และอำเภอเมยวดี ติดต่อกับ

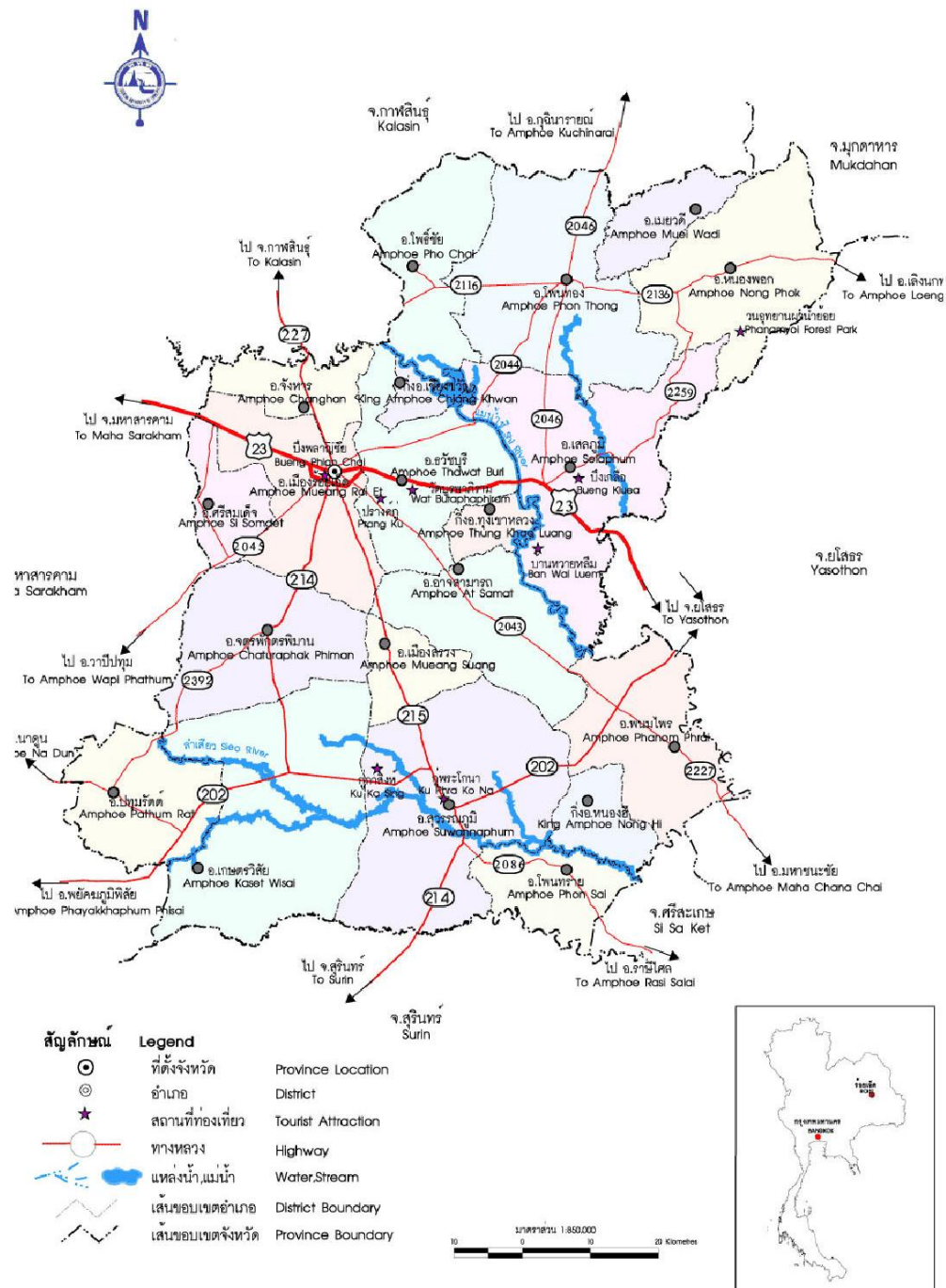
จังหวัดกาฬสินธุ์ หนองบัวลำภู และมุกดาหาร

กลุ่มไทยย้อ มีเชื้อสายมาจากมาจากแขวงคำม่วน ประเทศลาว อาศัยอยู่ในอำเภอ

โพธิ์ชัย

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนอพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดร้อยเอ็ดในภายหลัง ได้แก่ กลุ่มไทย-จีน กลุ่มไทย-ญวน และกลุ่มไทย-แขก

แผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 1 แสดงแผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่มา : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มงานยุทธศาสตร์ 20 ธันวาคม 2550

1.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชาชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนมากเป็นคนเชื้อสายไทยอีสาน ประกอบอาชีพด้วยการทำนาทำไร่โดยอาศัยน้ำฝนและธรรมชาติเป็นหลัก เมื่อเว้นจากการทำนาทำไร่คนเฒ่าคนแก่ก็ประกอบอาชีพเสริมตามที่ได้รับการฝึกฝนมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทำเครื่องจักสาน การทอผ้า เลี้ยงสัตว์ และการแปรรูปอาหารจากเนื้อโค (ส้มโค ส้มต่อน หม่า เนื้อแดดเดียว) เป็นต้น และประกอบอาชีพเสริมจากการได้รับการถ่ายทอดจากองค์กรของรัฐ เช่น การทำธูปบูชา และการทำผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า เป็นต้น ส่วนหนุ่มสาวก็เดินทางไปทำงานรับจ้างในตัวเมืองหรือกรุงเทพฯ และปริมณฑล เมื่อถึงฤดูกาลทำนาจึงเดินทางกลับหมู่บ้าน หรือส่งเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการทำนาทดแทนแรงงานของตน ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติตามสายโลหิต การผูกเสี่ยว และการแต่งงาน และมีความเป็นกันเองง่าย จึงให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านและละแวกหมู่บ้านรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี นับถือพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องบาปบุญและภพหน้า ประกอบพิธีกรรมทำบุญตามประเพณีนิยม เช่น การทำบุญบวชนาค การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ถึงแก่กรรม ประเพณีที่ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดยึดถือปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทำบุญในแต่ละเดือน เรียกว่า ประเพณีฮีตสิบสอง ได้แก่

1. บุญเดือนอ้าย เป็นการทำบุญในระหว่างเดือนอ้ายหรือเดือนหนึ่ง ชาวบ้านจะจัดสถานที่แล้วนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม คือ การอยู่ปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัดชั่วระยะหนึ่งในป่าหรือป่าช้าที่เงียบสงบ เรียกว่า “ปริวาสกรรม” เพื่อชำระจิตใจที่มัวหมองปลงอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติหนักเป็นที่สองรองจากปาราชิก และญาติมิตรร่วมทำบุญและประพฤติปฏิบัติธรรม

2. บุญเดือนยี่ เป็นการทำบุญในระหว่างเดือนยี่หรือเดือนสอง ชาวบ้านเรียกว่า “บุญคุณลานหรือคุณข้าว” คือ หลังเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะขนข้าวขึ้นสู่ลานแล้วนวดเป็นข้าวเปลือกให้เป็นกองสูงเหมือนจอมปลวก เรียกว่า “กุ่มข้าว” เพื่อเป็นการแสดงความยินดีที่ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ก็จะนิมนต์พระมาสวดมนต์ทำบุญลานสู่ขวัญข้าว และเลี้ยงขอบคุณ “ตาแฮก” ที่ให้ความคุ้มครองข้าวปลาในนาให้มีความอุดมสมบูรณ์ ก่อนจะนำข้าวขึ้นสู่ยุ้งฉาง ซึ่งบุญคุณลานเป็นการทำบุญส่วนบุคคลคือ แล้วแต่ความประสงค์ของชาวบ้าน หากชาวบ้านนำข้าวเปลือกไปรวมกันทำบุญที่วัดเรียกว่า “บุญกุ่มข้าวใหญ่”

3. บุญเดือนสาม ชาวบ้านทำบุญในวันเพ็ญเดือนสาม ซึ่งเป็นวันมาฆบูชา เรียกว่า “บุญข้าวจี” ชาวบ้านเริ่มพิธีในตอนเช้า โดยนำข้าวจี ซึ่งทำจากเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อยนำไปปักพอเหลืองนำไปชุบไข่แล้วปักต่อจนไขสุกดี ไปถวายพระสงฆ์พร้อมภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์ฉันท์เสร็จก็จะแสดงธรรม ส่วนข้าวจีที่เหลือนั้นก็แบ่งกันรับประทาน

4. บุญเดือนสี่ ชาวบ้านเรียกว่า “บุญผะเหวด” ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมทำบุญที่ยิ่งใหญ่ในระหว่างเดือนสี่ถึงเดือนห้า โดยเริ่มวันร่วมงานหรือวันโฮม ตอนเช้าตรู่ทำพิธีแห่พระอุปัชฌาย์ในตอนบ่ายมีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง จากนั้นวันรุ่งขึ้นก็ทำพิธีแห่ข้าวพันก้อน และเทศน์พระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ฟังธรรมเรื่องพระเวสสันดรจบในวันเดียวจะได้บุญกุศลล้นและจะได้เกิดภพหน้าร่วมสมัยกับพระศรีอริยเมตตไตย

5. บุญเดือนห้า เป็นบุญขึ้นปีใหม่ของชาวอีสานหรือตรุษสงกรานต์ระหว่างวันที่ 13 -15 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะหยุดงานธุรกิจประจำวัน โดยเฉพาะวันสังขารลวง เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาดและจัดไว้ในที่อันควร เพื่อให้ชาวบ้านสงด้วยน้ำหอม วันสังขารเนา เป็นวันที่สองของงาน ชาวบ้านจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดา มารดาและญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว และวันสังขารขึ้น เป็นวันที่ 3 ของงาน จะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ทำความเคารวะบิดามารดาและคนแก่ หลังจากนั้นก็เล่นสาดน้ำกันและแข่งกินเหล้าไปยังบ้านญาติมิตรในหมู่บ้าน

6. บุญเดือนหก เป็นบุญวันวิสาขบูชา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าทำบุญที่วัดส่วนกลางคืนมีการเวียนเทียนรอบศาลาการเปรียญ บางหมู่บ้านก็จะทำบุญบังไฟเพื่อเป็นการพุทธรูปบูชาและขอฝนจากพญาแถนให้มีน้ำทำนาอย่างสมบูรณ์

7. บุญเดือนเจ็ด ชาวบ้านเรียกว่า “บุญเบิกบ้าน” เป็นการทำบุญในระหว่างกลางเดือนเจ็ดเพื่อบวงสรวงหลักบ้านหลักเมืองให้ช่วยปกป้องรักษาและสร้างความร่มเย็นแก่สมาชิกในหมู่บ้าน และขับไล่สิ่งไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน

8. บุญเดือนแปด ชาวบ้านเรียกว่า “บุญเข้าพรรษา” โดยตอนเช้าของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษาก็จะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าและเพลแด่พระสงฆ์ ตอนบ่ายฟังพระธรรมเทศนา และเป็นวันแรกของการปฏิบัติธรรมทุกวันพระสวณะของอุบาสกอุบาสิกาตลอดช่วงพรรษา

9. บุญเดือนเก้า ชาวบ้านเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” โดยจะประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือนเก้า ชาวบ้านจะนำข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ห่อหรือใส่กระทิงใบตองนำไปวางตามต้นไม้ หรือแขวนต้นไม้ในบริเวณวัดเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับและเชื่อว่าทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการระลึกถึงคุณแผ่นดินที่ทำให้เราได้อยู่อาศัยและทำกิน ข้าวปลาพืชผลกำลังเจริญงอกงาม จึงเป็นการขอบคุณ งานนี้จะประกอบพิธีการทำบุญที่วัด

10. บุญเดือนสิบ ชาวบ้านเรียกว่า “บุญข้าวสาก” โดยจะประกอบพิธีในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ผีที่ไม่มีญาติหรือเปรต งานบุญนี้ผู้ทำบุญจะเขียนสลากภัตลง

ในบาตร เมื่อพระภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับได้ชื่อใครก็จะมารับของถวายจากเจ้าของชื่อ ครั้นพระเณรฉันท์แล้วชาวบ้านก็ร่วมฟังเทศน์บรรยายนิทาน และสุภาษิตต่างๆ ที่ในเรื่องอันสงสยลลลลลลลลล

11. บุญเดือนสิบเอ็ด เป็นการทำบุญออกพรรษา ระหว่างขึ้น 14 - 15 ค่ำเดือนสิบเอ็ด กลางคืนจะมีการจุดประทัดไฟ หรือบูชาตามหน้าบ้าน รุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ มีการตักบาตรเทโว บางวัดก็มีการกวนข้าวทิพย์ในคืนวันขึ้น 14 ค่ำ

12. บุญเดือนสิบสอง เป็นบุญกฐิน ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่เหมือนการทำบุญผะเหวด ซึ่งกรรมการวัดและชาวบ้านจะเลือกวันทำบุญตามความเหมาะสม ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบสอง ซึ่งบางหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ก็จะจัดพิธีลอยกระทงด้วย

1.6 สภาพและปัญหาของมโนรีพินบ้านอีสาน

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว เห็นได้ว่าจังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ตรงส่วนกลางของภาคอีสาน วัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน และ ตอนใต้ จึงได้รับอิทธิพลแตกต่างกัน โดยเฉพาะของมโนรีพินบ้านอีสาน ซึ่งจะมีมากเฉพาะในส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดตอนใต้ เช่น อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอบุณฑล อำเภอเมืองสรวงและอำเภอเกษตรวิสัย แต่ในจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน อันได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเสลภูมิ อำเภอโพนทอง อำเภอโพธิ์ชัย และอำเภอหนองพอก ปัจจุบัน ไม่มีของมโนรีพินบ้านอีสานให้เห็น (คำตา หมื่นบุญมี, 2550: สัมภาษณ์) ทั้งนี้ก็เพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้ และเป็นการกระจายของวัฒนธรรมดนตรีที่ไม่ถึงส่วนของจังหวัดร้อยเอ็ดตอนบน

จากการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ประมาณปี พ.ศ. 2538 มีของมโนรีพินบ้านอีสานในจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 16 คณะ คือคณะสี่พี่น้องบ้านสระบัว คณะบ้านหนองมะเขือ คณะเขาวง คณะ ส.ลำราญเสียงทอง คณะเสียงทองอีสาน คณะอินทรีย์ทองก้องปทุม คณะบ้านดอกกล้า คณะบ้านโนนสะอาด คณะบ้านจวนใต้ คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ คณะบ้านคูใหญ่ คณะอีสานเขียว ยุคไฮเทค คณะบ้านบัวแดง คณะบ้านเทียมแซ่ คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน และคณะเทพประสิทธิ์พรแต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรม ทำให้การดำเนินชีวิตและค่านิยมที่มีต่อของมโนรีพินบ้านอีสานเปลี่ยนไปโดยมองว่า ในเรื่องของอรรถรสของเพลงของมโนรีพินบ้านอีสานนั้นดูจะกลองยาวไม่ได้ เพราะวงกลองยาวมีจังหวะที่คึกคัก สนุกสนาน เหมาะกับการออกสืลาทำทาง และเสียงเพลงที่ของมโนรีพินบ้านบรเวณนั้นมีเสียงเบา ไม่เร้าใจ เท่ากับวงกลองยาว อีกทั้งเยาวชนรุ่นใหม่

ให้ความสนใจกับดนตรีสากลมากกว่า รวมถึงนักดนตรีที่บรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้สูงอายุโดยเฉพาะนักดนตรีที่มีความสามารถด้านปี่ และซอ ที่เป็นเครื่องดำเนินทำนองหลักมีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง 42-68 ปี จึงมีผลกระทบต่อดนตรีประเภทนี้เป็นอันมาก และทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานตามที่กล่าวมาแล้วต้องเปลี่ยนแปลงไป ด้วยสาเหตุต่างๆ กันเช่น บางคนไม่มีนักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีทำนองหลักคือ ปี่ หรือ ซอ เพราะเสียชีวิตแล้ว บางคนแยกวงกันออกไป หรือบางคนไม่มีการรับงานมานานแล้ว ตามคำให้สัมภาษณ์ของนายบรรเทิง พลละคร หัวหน้าคณะ ส . บุญมาบรรเทิงศิลป์ ที่กล่าวว่า “สมัยก่อนวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในอำเภอบุพผรัตน์มีมากมายหลายคณะ เช่น บ้านบัวขาว บ้านโนนสวรรค์ บ้านดอกกล้า บ้านโพธิ์น้อย แต่ปัจจุบันนี้ ล้มเลิกวงไปหมดแล้ว เช่นบ้านดอกกล้าก็ไม่มีใครสืบทอดแล้ว นักดนตรีคณะบ้านน้ำอ้อม อำเภอกะซันตสมบุญณ์ ก็เสียชีวิตเกือบหมดวงเพราะเกิดอุบัติเหตุรถคว่ำ ขณะกำลังเดินทางไปงาน” (บรรเทิง พลละคร. 2550: สัมภาษณ์) จึงทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งเป็นคณะที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์คงเหลืออยู่เพียง 5 คณะดังที่จะได้กล่าวต่อไป

ส่วนที่ 2. บริบทข้อมูลอำเภอ และวงมโหรีพื้นบ้านของอำเภोजตุรพัตรพิมาน อำเภอบุพผรัตน์ และอำเภอเมืองสรวง

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภोजตุรพัตรพิมาน อำเภอบุพผรัตน์ และอำเภอเมืองสรวง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ว่าเป็นอย่างไร โดยได้ศึกษาบริบท ของทั้งสามอำเภอ ดังนี้

1. บริบทข้อมูลอำเภอ และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอำเภोजตุรพัตรพิมาน

1.1 ประวัติความเป็นมา

เมืองจตุรพัตรพิมาน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2425 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยพระรัตนวงศา (คำสิงห์) เจ้าเมืองสุวรรณภูมิ มีใบบอกกราบทูลยกบ้านเมืองหงส์เป็นเมืองจตุรพัตรพิมานให้หลวงพรหมพิทักษ์ (ท้าวพรหม) บุตรชาย เป็นเจ้าเมืองพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามใบบอก และให้หลวงพรหมพิทักษ์ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระธาดาอำนวยเดช เจ้าเมืองจตุรพัตรพิมาน พระศรีวรราช(สอน) ผู้น้องเป็นอุปฮาด ขึ้นกับเมืองสุวรรณภูมิ แต่พระธาดาอำนวยเดชและบริวารไม่ได้ไปตั้งที่ว่าการเมืองอยู่ที่บ้านเมืองหงส์ตามพระกระแสโปรดเกล้าฯ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าบ้านเมืองหงส์อยู่ห่างไกลเมืองสุวรรณภูมิและขาดแคลนน้ำจึงตั้ง

ที่ว่าการเมืองอยู่ที่บ้านเปลือยหัวช้างแทน จนถึง พ.ศ. 2443 ทางราชการจึงยุบเมืองจตุรพักตรพิมาน เป็นอำเภอขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด เพราะเห็นว่าทางอยู่ใกล้กับเมืองร้อยเอ็ดมีพระธาตุดำอันวยเดช เป็น นายอำเภอคนแรก และเรียกอำเภอหัวช้าง อยู่ระยะหนึ่งและได้เปลี่ยนชื่อกลับมาเป็นอำเภอเมืองจตุรพักตรพิมานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ท้องที่อำเภอเมืองจตุรพักตรพิมาน ตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ดไปทางทิศใต้ประมาณ 26 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 448 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับท้องที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
ทิศใต้	ติดกับ	อำเภอเกษตรวิสัย
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอเมืองสรวง
ทิศตะวันตก	ติดกับ	อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1.3 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงเฉียงลาดไปทางตอนใต้ของจังหวัด

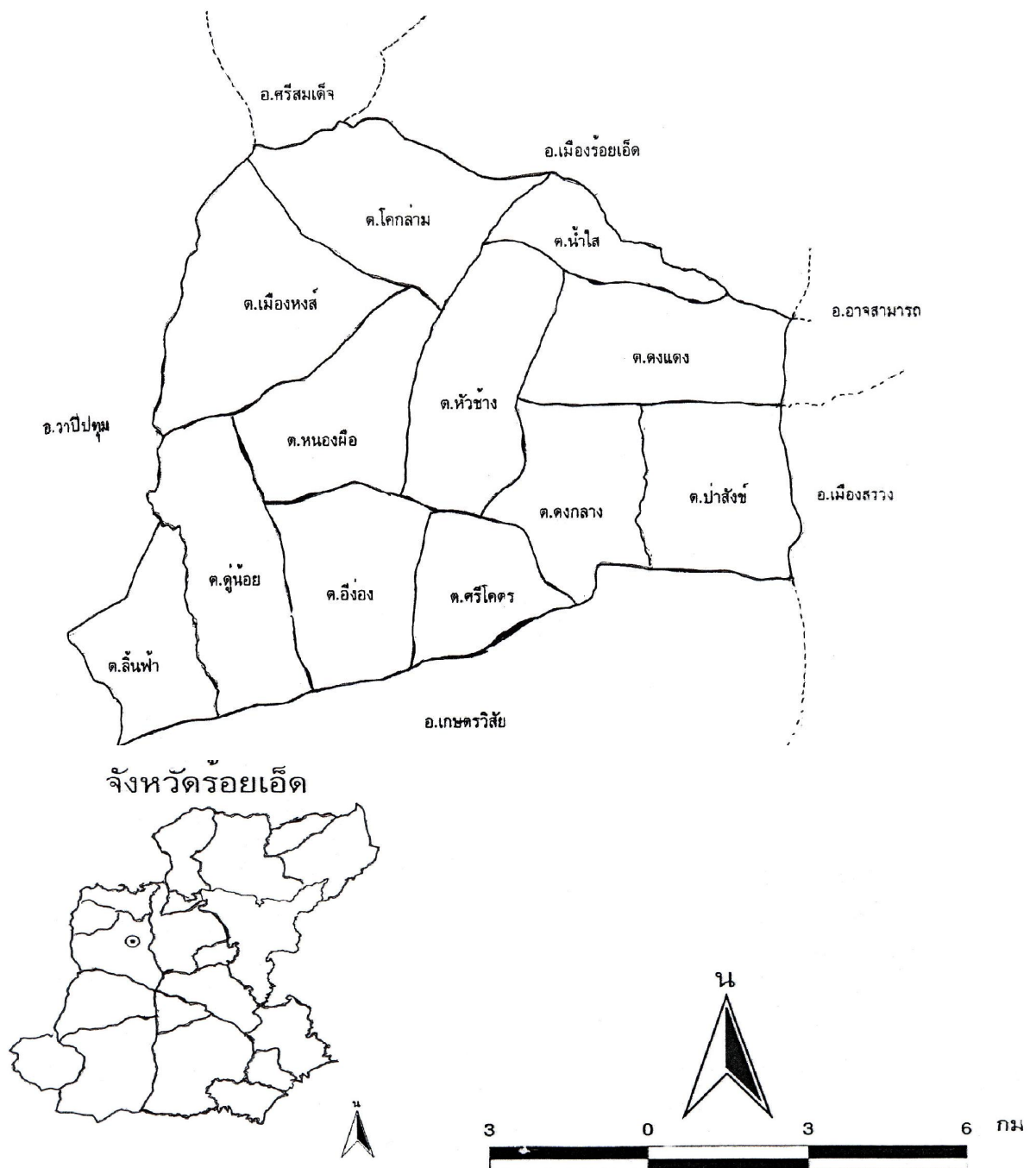
ภูมิอากาศ มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน มีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน และ ขณะเดียวกันยังได้รับอิทธิพลจากลมพายุดีเปรสชันทำให้ฝนตกหนักในระหว่างเดือนกันยายน ถึง ธันวาคมเริ่มประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนืออากาศหนาวเย็นมากที่สุดในเดือนมกราคม และฤดูร้อนเริ่มประมาณเดือน มีนาคม ถึง เดือนเมษายน อากาศร้อนจัดมากที่สุดในเดือนเมษายน

1.4 สภาพการเมืองการปกครอง

อำเภอจตุรพักตรพิมาน แบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การบริหารราชการ ส่วน ภูมิภาค มี 12 ตำบล 110 หมู่บ้าน และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน ดังต่อไปนี้

1. ตำบลหัวช้าง	แบ่งการปกครองออกเป็น และเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน	7 หมู่บ้าน
2. ตำบลเมืองหงส์	แบ่งการปกครองออกเป็น	13 หมู่บ้าน
3. ตำบลหนองผือ	แบ่งการปกครองออกเป็น	11 หมู่บ้าน
4. ตำบลโคกล่าม	แบ่งการปกครองออกเป็น	9 หมู่บ้าน
5. ตำบลดงแดง	แบ่งการปกครองออกเป็น	7 หมู่บ้าน
6. ตำบลน้ำใส	แบ่งการปกครองออกเป็น	7 หมู่บ้าน
7. ตำบลป่าสังข์	แบ่งการปกครองออกเป็น	12 หมู่บ้าน
8. ตำบลชิงธง	แบ่งการปกครองออกเป็น	7 หมู่บ้าน
9. ตำบลลิ้นฟ้า	แบ่งการปกครองออกเป็น	8 หมู่บ้าน
10. ตำบลคู่น้อย	แบ่งการปกครองออกเป็น	11 หมู่บ้าน
11. ตำบลดงกลาง	แบ่งการปกครองออกเป็น	9 หมู่บ้าน
12. ตำบลศรีโคตร	แบ่งการปกครองออกเป็น	8 หมู่บ้าน

แผนที่อำเภอจตุรพักตรพิมาน

ภาพประกอบ 2 แสดงแผนที่อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่มา : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มงานยุทธศาสตร์ 20 ธันวาคม 2550

1.5 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ชาวอำเภอจตุรพักตรพิมานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก เมื่อเว้นจากการทำนาก็รับจ้างทั่วไปในตัวจังหวัดหรือต่างจังหวัด และประกอบอาชีพเสริมตามที่ตนถนัดเช่น ทอผ้า ทำธูปบูชา ทำเครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ทุกครอบครัวในหมู่บ้านจะสนิทสนมรู้จักกัน

สังคมของประชากรในอำเภอจตุรพักตรพิมาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับประชาชนภาคอีสานโดยทั่วไป คือยึดในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างมั่นคง มีการทำบุญประเพณี และงานเทศกาลตามจารีต เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นอกจากนั้นชาวอำเภอจตุรพักตรพิมานยังเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยรักความสงบ ขยันหมั่นเพียร มานะอดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญูรู้คุณ อ่อนน้อม ถ่อมตน ให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส

1.6 สภาพและปัญหาภูมิโหรีพื้นบ้านอีสาน

อำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่เป็นรอยเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนไทยลาวและกลุ่มชนที่มีเชื้อสายเขมรและส่วยบางส่วนได้อพยพที่อยู่อาศัยมาตั้งถิ่นฐานในบางพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมในด้านดนตรีเข้ามาผสมผสานกันขึ้นในท้องถิ่นที่เรียกว่า โหรีพื้นบ้าน เป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากกลุ่มอีสานใต้ เดิมทีถือกำเนิดมาจากการแสดงลิเก ในอดีตลิเกลาวคนอีสานนิยมเล่นกันมากกว่าลิเกภาคกลางโดยใช้ภาษาถิ่นในการพูด มีการร้องแอ่วลาวหรือขับลำนำแบบหมอลำกลอนโดยใช้เครื่องดนตรีมี ปี่ ซอ กระจับปี่ แคน กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉาบ ประกอบการแสดงลิเก

อำเภอจตุรพักตรพิมาน มีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจำนวน 5 คณะ ได้แก่ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านหนองผือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะจันทรา คาริไชและวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านป่าดวน จากการศึกษาพบว่าวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในอำเภอจตุรพักตรพิมาน ก็มีสภาพปัญหาที่ไม่แตกต่างไปจากสภาพปัญหาที่พบในตัวจังหวัดร้อยเอ็ดเช่นกัน ดังคำบอกเล่าของนายคำตา หมื่นบุญมี หัวหน้าคณะบ้านเทียมแซ่ที่กล่าวว่า “บ้านเราไม่มีใครสนใจ เคยเขียนของบประมาณไปเพื่อต้องการบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดสร้างเครื่องดนตรีและสอนให้เด็กในหมู่บ้าน แต่ก็ไม่ได้รับการสนับสนุน ผมว่าไม่ถึง 20 ปีหรอก วงมโหรีพื้นบ้านอีสานต้องหมดไปอย่างแน่นอน” จึงส่งผลให้ในปัจจุบันมีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานซึ่งเป็นคณะที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์คงเหลืออยู่เพียง 2 คณะ คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

2. บริบทข้อมูลอำเภอและวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอำเภอปทุมรัตน์

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอปทุมรัตน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอปทุมรัตน์ ว่าเป็นอย่างไร โดยได้ศึกษาบริบทอำเภอปทุมรัตน์ ดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอปทุมรัตน์

ในปี พ.ศ. 2440 ราษฎรอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 35 ครอบครัว โดยการนำของนายจันทร์ ศาลาแดง และนายจุม บัวน้ำอ้อม อพยพกันมาตั้งบ้านเรือนอยู่รอบหนองน้ำซึ่งเต็มไปด้วยดอกบัวสีแดง และหมู่บ้านนี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านหนองบัวแดง” ขึ้นกับตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทย ได้แบ่งเขตการปกครอง ตำบลบัวแดงมีหมู่บ้านในเขตการปกครอง 14 หมู่บ้าน มีขุนแดง ดำริ (นายจันทร์ ศาลาแดง) เป็นกำนันคนแรก

ในปี พ.ศ. 2505 ท่านพระครูปทุมสโรภาส (พระครูเจ้า แพ่งจันทร์) เจ้าอาวาสวัดสระปทุม ในขณะนั้น (ต่อมา ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอปทุมรัตน์) จึงได้ประชุม กำนันผู้ใหญ่บ้าน และคณะสงฆ์ 3 ตำบล คือ ตำบลบัวแดง ตำบลโนนสวรรค์และตำบลโพนสูง ได้ ยื่นคำร้องต่อ นายสนับ ไทยานนทร์ นายอำเภอเกษตรวิสัย และนายสมาส อมาตยกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขอตั้งกิ่งอำเภอโดยราษฎร ได้ร่วมกันก่อสร้างที่ว่าการกิ่งอำเภอ สถานีตำรวจกิ่งอำเภอ และสถานีอนามัย ในบริเวณที่สาธารณะ 25 ไร่ ซึ่งไม่ใช้งบประมาณของทางราชการเลย โดยเวลาก่อสร้าง 115 วัน สิ้นค่าก่อสร้าง 305,058 บาท กระทรวงมหาดไทย จึงได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2506 และเปิดที่ว่าการกิ่งอำเภอ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2506 โดยนายวิญญู อังคนารักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอปทุมรัตน์มีเขตการปกครอง 3 ตำบล คือ ตำบลโพนสูง ตำบลบัวแดง และตำบลโนนสวรรค์

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติกฤษฎีกา ยกฐานะกิ่งอำเภอปทุมรัตน์ เป็นอำเภอปทุมรัตน์ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2508 มีเขตการปกครอง 4 ตำบล คือ ตำบลบัวแดง ตำบลโนนสวรรค์ ตำบลโพนสูง และตำบลหนองแคน (ซึ่งแยกมาจากตำบลโพนสูง)

ปัจจุบันอำเภอปทุมรัตน์ มีเขตการปกครอง 7 ตำบล คือ ตำบลบัวแดง ตำบลโนนสวรรค์ ตำบลโพนสูง ตำบลโนนสง่า ตำบลหนองแคน ตำบลดอกกล้า และตำบลสระบัว (สำนักผังเมืองกระทรวงมหาดไทย. 2534 : 20-21)

2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอปทุมรัตน์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ดห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 75 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

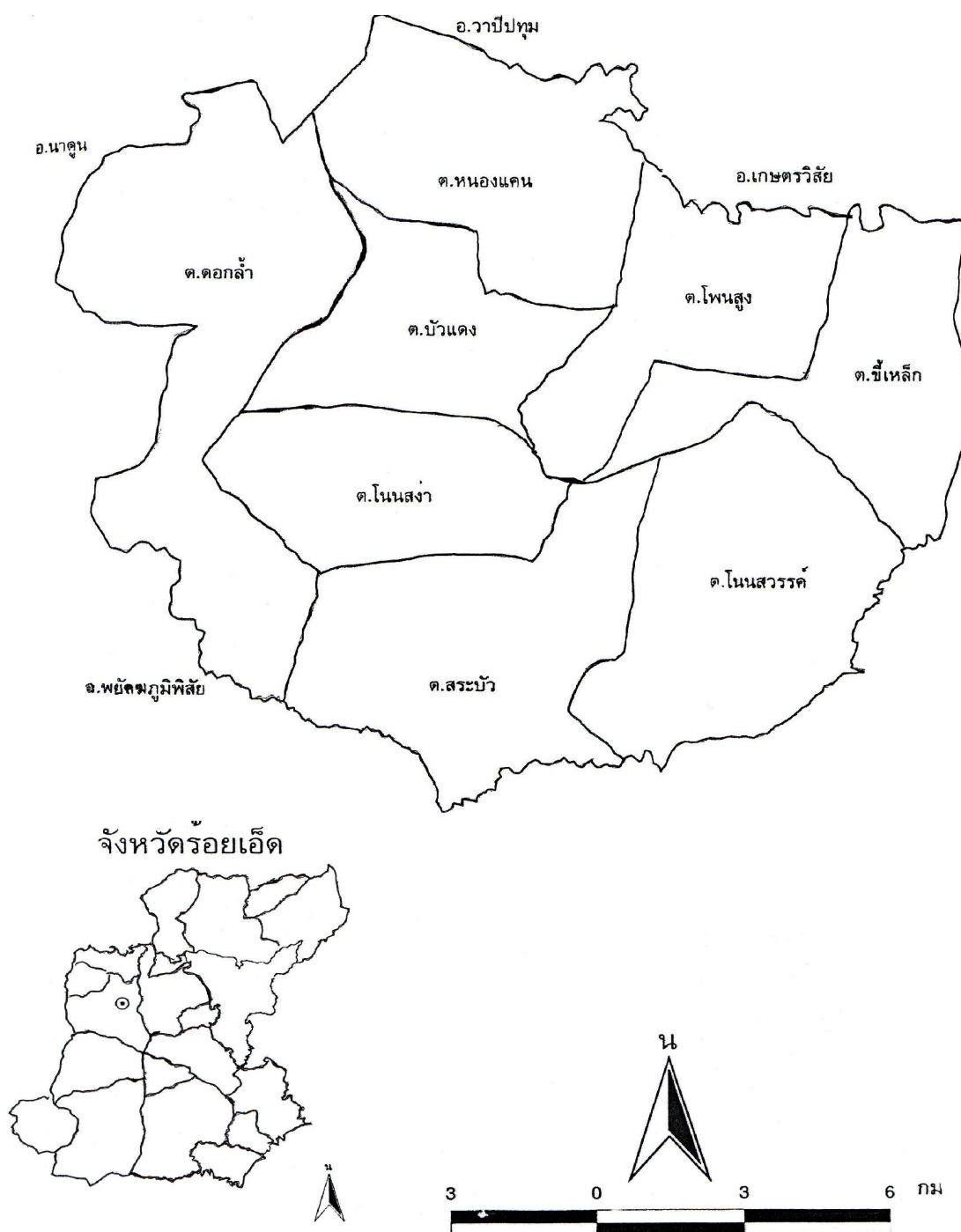
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอนาคู และอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2.3 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศ สภาพทั่วไปของอำเภอปทุมรัตน์ เป็นที่ราบสูงสลับกับที่ราบลูกฟูก มีระดับความสูงจากน้ำทะเล โดยเฉลี่ยประมาณ 140 เมตร บริเวณพื้นที่ตอนใต้มีลักษณะเป็นแอ่งที่ลุ่ม เกิดขึ้นเป็นแนวตามลำน้ำเตา และเป็นเนินเขาเตี้ย ๆ สลับกับที่ราบลูกฟูกในบริเวณพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ บริเวณตอนเหนือของอำเภอมีลำน้ำเสียวไหลผ่าน และบริเวณทางใต้มีลำน้ำเตาไหลผ่าน ส่วนภายในอำเภอมีอ่างเก็บน้ำห้วยตอนใต้

ภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป จะอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้

แผนที่อำเภอปทุมรัตต์

ภาพประกอบ 3 แสดงแผนที่อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่มา : สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มงานยุทธศาสตร์ 20 ธันวาคม 2550

2.4 สภาพการเมืองการปกครอง

เป็นการบริหารราชการส่วนภูมิภาคอำเภอปทุมรัตต์จะแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล 85 หมู่บ้าน ดังนี้ คือ

1. ตำบลบัวแดง มี 9 หมู่บ้าน
2. ตำบลดอกกล้า มี 15 หมู่บ้าน
3. ตำบลโพนสูง มี 14 หมู่บ้าน
4. ตำบลหนองแคน มี 11 หมู่บ้าน
5. ตำบลโนนสวรรค์ มี 14 หมู่บ้าน
6. ตำบลสระบัว มี 14 หมู่บ้าน
7. ตำบลโนนสง่า มี 8 หมู่บ้าน

ส่วนการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็นสุขาภิบาล มี 11 แห่ง คือ สุขาภิบาล ปทุมรัตต์ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 9.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.67 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ ครอบคลุมพื้นที่ในบางส่วนของหมู่ที่ 1, 3, 5, 7 และ 9 ของตำบลบัวแดง และบางส่วนของหมู่ที่ 1 และ 2 ของตำบลโนนสง่า

2.5 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมและเศรษฐกิจของอำเภอปทุมรัตต์ ส่วนมากประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักประมาณร้อยละ 97 ชาวบ้านทำนาได้ครั้งเดียวตามสภาพดินฟ้าอากาศ ทำให้มีรายได้ผลผลิตต่ำ ถึงแม้ว่าจะมี ลำน้ำไหลผ่าน หรือมีแหล่งน้ำอื่น ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ก็ไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากขาดคูคลองส่งน้ำ ส่วนการว่างงานหลังจากเก็บเกี่ยวจะมีปัญหาการว่างงานสูง มีการอพยพไปทำงานในท้องถิ่นอื่น การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ทางการเกษตรมีน้อย ระบบชลประทานมีขีดจำกัด ซึ่งเกิดปัญหาการว่างงาน ชาวบ้านจะประกอบอาชีพรับจ้างเสริมจะเริ่มภายหลังที่เสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำนา โดยแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ ภายหลังการปักดำ และภายหลังการเก็บเกี่ยว แรงงานส่วนมากจะเป็นคนหนุ่มสาว สถานที่ไปทำงาน คือกรุงเทพมหานคร ไร่อ้อย จังหวัดชลบุรี ไร่อ้อย จังหวัดกาญจนบุรี ไร่อ้อย จังหวัดกำแพงเพชร และการรับจ้างปลูกกาแฟ จังหวัดภาคใต้

อำเภอปทุมรัตต์ มีตลาด เป็นร้านค้าเล็ก ๆ ลักษณะเป็นตลาดนัดตอนเช้า ไม่มีตลาดกลางรับซื้อผลผลิตการเกษตร เป็นการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรแก่ผู้รับซื้อรายย่อย ทำให้มีปัญหา ด้านราคาและการต่อรองต่ำ ส่วนอุตสาหกรรมในครัวเรือน ยังไม่มีการทำอย่างจริงจังเพียงแต่ทำเพื่อ

ใช้สอยภายในครัวเรือน มีเพียงบางครอบครัวเท่านั้นที่มีการทำเพื่อจำหน่าย แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหม การทอเสื่อ การทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น รายได้โดยเฉลี่ยของประชากรในอำเภอปทุมรัตน์ ประมาณ 4,000 - 5,000 บาท ต่อปีต่อคน

สังคมของประชากรในอำเภอปทุมรัตน์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับประชาชนภาคอีสานโดยทั่วไป คือยึดในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างมั่นคง มีการทำบุญประเพณี และงานเทศกาลตามจารีต เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นอกจากนั้นชาวอำเภอปทุมรัตน์ยังเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยรักความสงบ ขยันหมั่นเพียร มานะอดทน เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ กตัญญูรู้คุณ อ่อนน้อม ถ่อมตน ให้ความสำคัญต่อผู้อาวุโส และร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี

2.6 สภาพและปัญหาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

เมื่อพิจารณาจากแผนที่ ที่แสดงอาณาเขตการติดต่อระหว่างอำเภอต่างๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว พบว่า อำเภอปทุมรัตน์ก็เป็นอีกอำเภอหนึ่งที่เป็นรอยเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนไทยลาวและกลุ่มชนที่มีเชื้อสายเขมรและส่วยบางส่วนได้อพยพที่อยู่อาศัยมาตั้งถิ่นฐานในบางพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมในด้านดนตรีเข้ามาผสมผสานกันขึ้นในท้องถิ่นที่เรียกว่า มโหรีพื้นบ้าน เป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากกลุ่มอีสานใต้ เดิมทีถือกำเนิดมาจากการแสดงลิเก ในอดีตลิเกลาว คนอีสานนิยมเล่นกันมากกว่าลิเกภาคกลางใช้พูดและตลกเป็นภาษาถิ่นอีสาน มีการร้องแอ่วลาวหรือขับลำนำแบบหมอลำกลอน โดยใช้เครื่องดนตรีมี ปี่ ซอ ฆ้อง ระนาด แคน กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉาบ ประกอบการแสดงลิเก มโหรีพื้นบ้านในอำเภอปทุมรัตน์ เริ่มมีครั้งแรกที่บ้านจานเหนือ อำเภอปทุมรัตน์ โดยนายเขียว ศรีสนิท ซึ่งเป็นคนแรกที่มาสอนเป่าปี่ให้เพื่อน ๆ ในหมู่บ้านโดยใช้วัดเป็นที่ฝึกหัด เดิมนายเขียวเป็นคนเล่นลิเกมาก่อนแล้วได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาเมื่อราวประมาณปี พ.ศ. 2489 ต่อมาได้จัดตั้งวงมโหรีพื้นบ้านและเป็นครูสอนหลายแห่งจนมีลูกศิษย์หลายคน เช่น นายอ้วน สระใหญ่ นายหนูจันทร์ ชัยลาภ เป็นต้น ต่อมานายเขียวเสียชีวิตลง บรรดาลูกศิษย์จึงได้ไปเป็นครูสอนมโหรีเผยแพร่ในตำบลต่างๆ

ปัจจุบันมีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งเป็นคณะที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์คงเหลืออยู่เพียง 2 คณะ คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ (เดิมชื่อคณะเสียงทองอีสาน) และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

3. บริบทข้อมูลอำเภอและวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอำเภอเมืองสรวง

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอเมืองสรวง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอเมืองสรวง ว่าเป็นอย่างไร โดยได้ศึกษาบริบทอำเภอเมืองสรวง ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเมืองสรวง

เมืองสรวง เป็นเมืองโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บางแห่งพบว่า มีการสร้างเมืองใหม่ ทับลงไปในพื้นที่เดิม ซึ่งมีชัยภูมิเหมาะสมคืออยู่แล้ว และได้สร้างศาสนสถานตรงใจกลางเมือง หากพิจารณาสภาพที่ตั้งเมืองสรวง บริเวณวัดเมืองสรวงเก่าปัจจุบัน จะพบว่าเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบรูปวงกลมสวยงามมาก นอกจากนี้ด้านความเชื่อในนิยายประจักษ์ประรา ที่อ้างถึง "หมาสรวงขวง" ในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง คัธนาม ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวเมืองสรวงเป็นอย่างยิ่ง จนกระทั่งกลายเป็นประเพณีที่จะต้องนำบั้งไฟมาจุดถวายแด่ (บวงสรวงเทวดา) ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี และเพื่อให้เกิดสิริมงคลชาวเมือง

เดิมที่อำเภอเมืองสรวงเป็นพื้นที่ 2 ตำบล ของอำเภอสวรรคภูมิ คือ ตำบลหนองผือ และตำบลสูงยาง และใน พ.ศ. 2510 จังหวัดร้อยเอ็ดได้เสนอขอจัดตั้งกิ่งอำเภอเมืองสรวง และได้รับการอนุมัติในปี พ.ศ. 2515 ส่วนราชการต่างๆได้ส่งเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2516 ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2522 ยกฐานะกิ่งอำเภอเมืองสรวงขึ้นเป็นอำเภอ “เมืองสรวง” จนถึงปัจจุบัน

3.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเมืองสรวงมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภออาจสามารถ
ทิศใต้	ติดกับ	อำเภอสวรรคภูมิ
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภออาจสามารถ
ทิศตะวันตก	ติดกับ	อำเภอเกษตรวิสัย และ อำเภอจตุรพักตรพิมาน

3.3 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศ พื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูงที่เป็นป่าสลับกับที่นาดอนลักษณะดิน ร่วนปนดินทรายมีกรดและเกลือ ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน สภาพภูมิอากาศ ฤดูร้อน อากาศร้อนจัด ฤดูหนาว อากาศหนาวจัด ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ พัดแรง ฤดูฝนตกชุกในช่วงมีลมมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้

3.4 สภาพการเมืองการปกครอง

อำเภอเมืองสรวงแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 5 ตำบล 49 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลหนองผือ มี 9 หมู่บ้าน
2. ตำบลหนองหิน มี 10 หมู่บ้าน
3. ตำบลคูเมือง มี 10 หมู่บ้าน
4. ตำบลกกกุง มี 11 หมู่บ้าน
5. ตำบลเมืองสรวง มี 9 หมู่บ้าน

3.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสรวงประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีการทำนาปลูกมันสำปะหลังและปลูกหม่อนเลี้ยงไหม นอกจากนี้มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่นในตำบลเมืองสรวง มีการทำขนมกะหรี่ปั๊บ ทำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ทอผ้าไหมมัดหมี่ ตำบลหนองผือ มีการทำขนมนางเล็ด ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย ทำรูปหอม ตำบลกกกุง ผลิตเกลือ ทอผ้าไหม ปลูกผักปลอดสารพิษ ทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ตำบลหนองหิน ทำปลาร้าบอง ปลูกผักปลอดสารพิษ ผลิตกระเป๋าสะพายสตรี และผ้าขาวม้า ตำบลคูเมือง ผลิตข้าวหอมมะลิ ทอผ้าไหมผ้าฝ้าย ทำผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์ และสิ่งประดิษฐ์จากไม้

นอกจากนี้วิถีชีวิตของคนในสังคมยังเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน มีความสนิทสนมกลมเกลียว ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่อดีต เช่นเดียวกับประชาชนภาคอีสานโดยทั่วไป

3.6 สภาพและปัญหาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

อำเภอเมืองสรวงเป็นอีกอำเภอหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่อง วงดนตรีพื้นบ้าน

โดยเฉพาะวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จากการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมาพบว่า เนื่องจากจังหวัดร้อยเอ็ดมีประชากรหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ทำให้เกิดการกระจายตัวและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะวงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้น อำเภอเมืองสรวงก็เป็นอีกอำเภอหนึ่งที่เป็นรอยเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนไทยลาวและกลุ่มชนที่มีเชื้อสายเขมรและส่วยบางส่วนที่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยมาตั้งถิ่นฐานในบางพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งกลุ่มชนดังกล่าวได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมในด้านดนตรีเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่เรียกว่า มโหรีพื้นบ้าน และยังเป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากกลุ่มอีสานใต้ด้วย

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และ ศึกษาภาคสนามในเขต

อำเภอเมืองสรวงพบว่าวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในอำเภอนี้ได้รับการถ่ายทอดจากครูที่มีถิ่นฐานเดิมเป็นชาวจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดนครราชสีมา จึงอาจกล่าวได้ว่าจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเขตเชื่อมต่อระหว่างอำเภอเมืองสรวง อำเภอจตุรพักตรพิมานและอำเภอปทุมรัตน์นั้น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมในแขนงนี้

ปัจจุบันมีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่ได้รับความนิยม และเป็นคณะที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากครูในอำเภอปทุมรัตน์ คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่างๆในบทต่อไป

บทที่ 5

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ตามหลักการวิจัย โดยศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยผู้วิจัยทำการศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดในเขตพื้นที่ 3 อำเภอ ซึ่งเป็นวงที่ยังคงรักษารูปแบบในการบรรเลงได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด อันได้แก่ วงมโหรีบ้านเที้ยมแซ่ อำเภอจตุรพักตรพิมาน วงมโหรีคณะรวมมิตร จตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน วงมโหรีคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ บ้านโคกหม อำเภอพุมรัตต์ วงมโหรีคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน อำเภอพุมรัตต์ และ วงมโหรีคณะเทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอเมืองสรวง แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์หาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ จะนำเสนอเป็นสองส่วนตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษา ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และ เพลงที่ใช้ในการบรรเลง ได้แก่

1. ประวัติความเป็นมา

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแต่ละคณะ
- 1.2 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน
- 1.3 แผนที่การเดินทางไปติดต่อวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

2. องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

- 2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน
- 2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน
- 2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน
- 2.4 ขั้นตอนและวิธีการบรรเลง
- 2.5 การจัดรูปแบบของวง
- 2.6 การฝึกซ้อม
- 2.7 การรับงาน

- 2.8 รายได้ของวง
- 2.9 การสืบทอด
- 2.10 การกระจายรายได้
- 2.11 ลักษณะเด่นของวง
- 3. เพลงที่ใช้ในการบรรเลง
  - 3.1 การแบ่งประเภทของเพลงตามโอกาสที่ใช้บรรเลง
  - 3.2 โน้ตเพลง

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ ได้แก่

- 2.1 อยู่อย่างไทย
- 2.2 ใฝ่ใจศึกษา
- 2.3 เสาะหาความรู้
- 2.4 เข้าสู่ค่านิยม
- 2.5 สร้างสมอุดมการณ์
- 2.6 สืบสานวัฒนธรรม
- 2.7 จดจำประเพณี
- 2.8 ของดีศาสนา

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษา ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และ เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

1. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ อำเภोजตุรพักตรพิมาน

1.1 ประวัติความเป็นมา

วงมโหรีบ้านเทียมแซ่รุ่นแรกเริ่มฝึกครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2492 กับครูชาวโคราช อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ชื่อนายเพ็ง อินประจง กับเพื่อนอีก 3 คน ที่เดินทางมารับจ้างฝึกวงมโหรีให้กับชาวบ้านที่สนใจในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ชาวบ้านในบ้านตำบลที่สนใจเรียนและฝากตัวเป็นศิษย์ในขณะนั้นได้แก่ นายประสิทธิ์ อุปวงศา นายชู กุดเสนา นายอดุลย์ สมเพชร และนายสิน พิมพ์วงศ์ โดยเสียค่าครูฝึกสอนคนละ 6 บาท การสอนก็ทำการสอนตัวต่อตัวใช้วิธีท่องทำนองเพลง “ตอยลือต” แบบท่องจำเอา เพราะยังไม่มีการใช้ระบบโน้ตเข้ามาช่วยในการสอน ทั้งหมดใช้เวลาเรียนอยู่ประมาณ 6 เดือน เมื่อครูเพลงเห็นว่าสามารถเล่นเพลงได้ก็เริ่มให้รับงานบรรเลงตามงานต่างๆ โดย

ครูจะเป็นพี่เลี้ยงดูแลอย่างใกล้ชิด จนเมื่อเห็นว่าศิษย์ทั้งสี่คนเกิดความชำนาญแล้วจึงแยกไปสอนผู้ที่สนใจที่หมู่บ้านอื่นต่อไป แต่บังเอิญนายเพ็ง มีจิตใจรักชอบพอกับสาวในหมู่บ้านจึงตั้งรกรากอยู่ที่บ้านเทียมแซ่ ทำให้สามารถดูแลวงมโหรีได้อย่างเต็มที่และยังร่วมบรรเลงอยู่ในวงอีกด้วย จึงทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน บ้านเทียมแซ่ได้รับงานแสดงและมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เมื่อนายเพ็งย้ายครอบครัวไปอยู่ที่บ้านหินห้าว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด นายประสิทธิ์ อุบวงศา ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะลูกศิษย์รุ่นแรก ก็รับช่วงต่อเป็นหัวหน้าคณะรุ่นที่สอง นายประสิทธิ์ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะได้ระยะหนึ่งก็เสียชีวิตลง นายสิน พิมพ่วงศ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะลูกศิษย์รุ่นแรกเช่นกัน จึงรับช่วงต่อเป็นหัวหน้าคณะรุ่นที่สาม และในช่วงเวลานี้เองที่นายคำตา หมื่นบุญมี ได้เข้ามาอยู่ในคณะบ้านเทียมแซ่ เป็นมือปีที่มีความชำนาญ ทำให้คณะบ้านเทียมแซ่ได้รับรางวัลมากมาย เช่น ปี พ.ศ. 2534 ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันวงมโหรีพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ. 2544 ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านอีสาน สาขา ศิลปะการแสดง ประเภทมโหรีอีสาน โดยสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และเมื่อนายสิน พิมพ่วงศ์ เสียชีวิตลงในปี พ.ศ. 2544 นายคำตา หมื่นบุญมี จึงรับช่วงเป็นหัวหน้าคณะต่อเป็นรุ่นที่สี่จนถึงปัจจุบัน (คำตา หมื่นบุญมี. 2550 : สัมภาษณ์)

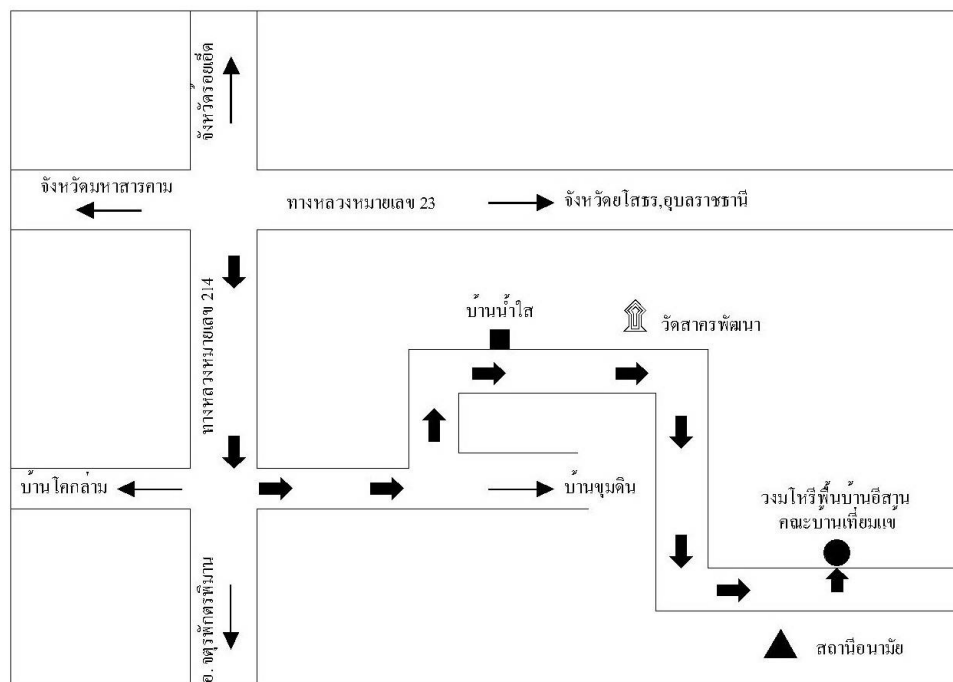
1.1.1 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 31/1 หมู่ที่ 2 บ้านเทียมแซ่ ตำบลน้ำใส อำเภอจตุร

พักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1.2 แผนที่การเดินทาง

ระยะทางจากสี่แยกจังหวัดร้อยเอ็ดไปถึงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้าน
เทียมแะประมาณ 23 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 5 แผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแะ

1.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแะ

1.2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแะปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 9 คน มีรายละเอียดของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

ตาราง 1 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่ บรรเลงในวง
นายคำตา หมิ่นบุญมี	65	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ปี่กลาง
นายสัมฤทธิ์ ไสภา	57	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ยอด
นายคำผิว สมเพชร	58	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ฉิ่ง
นายเขียน ศาลาจันทร์	60	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้
นายปกครอง ปีโต	61	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่กลาง
นายจำเนียร มาตยวิเศษ	61	มัธยมศึกษาปีที่ 3	ทำนา	กลองมโหรี
นายนิติ บุตรใส	67	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ฉาบ
นายนา สมเพชร	60	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอน้อย
นายอ่อนสา (ไม่ทราบนามสกุล)	68	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอน้อย

1.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

พิธีไหว้ครู

พิธีไหว้ครูถือเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญยิ่ง ดังนั้นก่อนที่จะบรรเลงทุกครั้งจึงจำเป็นต้องไหว้ครูก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ ส่งเสริมให้เกิดกำลังใจ ตลอดจนจนเป็นการคารวะบูชาเครื่องดนตรีที่เปรียบเสมือนครู เช่นเดียวกันเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้บรรเลงได้ดี ไพเราะ ถูกใจคนฟัง เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลงและสามารถบรรเลงได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดแต่ประการใด อันจะประกอบไปด้วยเครื่องไหว้ครูได้แก่

1. เหล้าขาว 1 ขวด
2. เทียนเล็ก 5 คู่
3. เทียนใหญ่ 1 คู่
4. ดอกไม้ 5 คู่
5. ผ้าขาว 1 ผืน
6. แป้ง 1 กระป๋อง
7. เงินค่าคายข้อ 12 บาท

เมื่อจัดเตรียมเครื่องไหว้ครู (เครื่องคายข้อ)วางลงในภาดเรียบร้อยแล้ว ผู้ทำพิธีจะนำเครื่องดนตรีทุกชิ้นมาวางรวมกันแล้วนำเครื่องคายข้อที่ใส่ภาดไว้วางลงบนหน้ากลองมโหรี จากนั้นนักดนตรี

ทุกคนจะนั่งล้อมวงเข้าหาผู้ทำพิธีพร้อมกับประนมมือ ผู้ทำพิธีจะรินเหล้าใส่แก้วประมาณครึ่งแก้ว จรดเพียน แล้วกล่าวบทสวดโดยเริ่มจากกล่าวนะโม 3 จบ ต่อด้วยบทปาวสกเศฏฐีเชฎฐเทวดา และคาถามหานิยมตามที่นับถือ เมื่อกล่าวจบแล้วผู้ทำพิธีจะถือเอาเหล้าที่รินไว้ในแก้วเป็นน้ำมนต์ให้ลูกน้องในวงศ์ดื่มกันคนละนิด และใช้ประพรมเครื่องดนตรีทุกชิ้นในวง ถือเป็นอันเสร็จพิธี

1.2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตียมแหม่มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดังนี้

1. ซอน้อย (ซอดัง)	1 คัน
2. ซอใหญ่ (ซอฮู้)	2 คัน
3. ปี่กลาง	2 เลา
4. ปี่ยอด (ปี่น้อย)	1 เลา
5. กลองมโหรีพื้นบ้าน	1 ใบ
6. ฉิ่ง	1 คู่
7. ฉาบใหญ่	1 คู่

รายละเอียดของเครื่องดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตียมแหม่แต่ละชนิดมีดังนี้

1. ซอน้อย (ซอดัง)

ซอน้อย หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอดัง เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเล็กแหลมสูง มีหน้าที่ดำเนินทำนอง บรรเลงหยอกล้อคลอกับเสียงปี่ใหญ่ มีสายซอ 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

ภาพประกอบ 6 ซอน้อย

จากการศึกษาพบว่า ซอน้อยหรือซอดังของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตียมแซ่ มีขนาดความยาวของคันซอประมาณ 45 เซนติเมตร ทำด้วยไม้ยูง (พยูง) กระทบเสียงทำจากไม้เนื้อแข็ง ส่วนมากเป็นไม้ยูง (พยูง) มีเส้นผ่าศูนย์กลางของกระทบประมาณ 5 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหุ้มด้านหน้ากระทบ ส่วนของคันซอทำจากไม้ยูงเช่นกันยาวประมาณ 40 เซนติเมตร ใช้สายเอ็นแทนหางม้า สายเอกและสายทุ้มทำจากสายเบรกรถจักรยาน

2. ซอใหญ่ (ซอคู่)

ซอใหญ่ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอคู่ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มหนักแน่นดังกังวาน มีหน้าที่ดำเนินทำนองหยอกล้อคลอไปกับเสียงปี่ มี 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

ภาพประกอบ 7 ซอใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ซอใหญ่หรือซอคู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเตียมแซ่ มีขนาดความยาวของคันซอซึ่งทำจากไม้ยุง (พยูง) ประมาณ 80 เซนติเมตร ส่วนปลายคันซอด้านหนึ่งมีลูกบิด เพื่อใช้ปรับเสียงสูง - ต่ำ 2 อัน ส่วนปลายคันซออีกด้านหนึ่งเสียบทะลุกะโหลกซอซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าวเจาะรูด้านหลัง ทำให้เป็นกลองเสียง ด้านหน้าหุ้มด้วยหนังวัวซึ่งด้วยหมุด ใช้สายของเบรกรถจักรยานเป็นสายซอ ส่วนคันชักทำจากไม้ไผ่ยาวประมาณ 53 เซนติเมตรใช้สายเอ็นซึ่งแทนหางม้า และใช้ยางสนผูกเพื่อให้สายฝืดเกิดการเสียดสีจนเกิดเสียง

3. ปีกกลาง

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวเป่า หรือเลาเป่า และลิ้นเป่า

ภาพประกอบ 8 แป๊ะกลาง

จากการศึกษาพบว่า แป๊ะกลางมีลักษณะเป็นท่อนไม้ทำจากไม้ยุง (พยุง) เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวแป๊ะหรือเลาแป๊ะยาว ประมาณ 35 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของล้นแป๊ะทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ผูกติดกับท่อนอะลูมิเนียม หรือ สแตนเลสที่ทางภาคกลางเรียกว่า กำพวดยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมรั่ว ส่วนของล้นแป๊ะนี้ก่อนจะนำมาใช้งานจะต้องแช่น้ำนานประมาณ 2-3 นาที ซึ่งนายคำตา หมื่นบุญมีได้เคยทำขาย ราคาเลาละ 500 บาท

4. ปียอด (ปี่น้อย)

มีลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่คล้ายกันกับปี่ใหญ่ แต่จะมีขนาดเล็กกว่า วัสดุที่นำมาทำเป็นเลาแป๊ะทำจากไม้ประดู่ ยาวประมาณ 24 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของล้นแป๊ะใช้ใบตาลแห้งเช่นเดียวกัน ผูกติดกับท่อนอะลูมิเนียม หรือ สแตนเลส ยาวประมาณ 3.5 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 9 ปี่ยอด

5. กลองมโหรีพื้นบ้าน

เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ซึ่งด้วยหนัง มีลักษณะเป็นกลองสองหน้า มีหน้าที่ประกอบจังหวะช้า - เร็ว

ภาพประกอบ 10 กลองมโหรีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า กลองมโหรีพื้นบ้านของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ ตัวหุ่นกลองทำจากไม้หมากเลื่อม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 48 เซนติเมตร กว้างประมาณ 24 เซนติเมตร ใช้หนังวัวซึ่งให้ตึงทั้งสองด้าน ส่วนที่เป็นหุระวิงใช้เชือกซึ่งรั้งหนังให้ตึง ส่วนของไม้ตีปลายด้านหนึ่งจะหุ้มด้วยเศษผ้าพันให้มีความหนาตามต้องการ

6. จิ่งและฉาบใหญ่

เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลือง มีเชือกบวงดนตรีไทยทั่วไป ช่วยทำให้การบรรเลงสนุกสนาน ครึกครื้น ไม่มีแบบแผนของการบรรเลงที่แน่นอน เพราะจากการสัมภาษณ์นักดนตรีทุกคนพบว่า ไม่ได้มีการเรียนรู้จากใคร การตีก็ตีไปตามความเข้าใจของตนเอง เพื่อเพิ่มความสุขเท่านั้น

ภาพประกอบ 11 จิ่ง และ ฉาบใหญ่

1.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่ และซอ หรือบางวงมีระนาดไม้ ระนาดเหล็ก พิณ เป็นเครื่องเดินทำนอง (Melody) ส่วน กลอง จิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ จากการศึกษาด้านขั้นตอนการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคนมีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนขึ้นเพลง

ตอนขึ้นเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะใช้ปี่ใหญ่ หรือหากคนใดไม่มีปี่ใหญ่ก็จะใช้ปี่กลางขึ้นเพลง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ ที่ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง และจากการศึกษาพบว่า มีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนเดียวคือ คณะ ส. บุญมา บรรเลงท่วงศิลป์ อำเภอบุณฑลบุรี ที่ใช้ระนาดไม้ หรือ ระนาดเหล็ก ในการขึ้นเพลง

ตอนบรรเลง

ในช่วงที่บรรเลง เมื่อปีหรือระนาดขึ้นเพลงแล้วประมาณ 3-4 ห้องเพลง เครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ซออู้ ซอด้วง ก็จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอประสานกันไปตามทำนองเพลง เครื่องดนตรีบางชิ้นเช่น ปี่น้อย (ปี่ยอด) อาจมีการบรรเลงพลิกแพลงไปตามทางของเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง สำหรับเครื่องประกอบจังหวะอันได้แก่ กลอง ฉิ่ง และ ฉาบ ก็จะบรรเลงประกอบจังหวะทำให้ทำนองสนุกสนานมากขึ้น

ตอนลงจบเพลง

ผู้เป็นหัวหน้าวงที่ส่วนมากจะเป็นคนเป่าปี่ จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบโดยจะบรรเลงนำในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ แล้วจึงจะสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

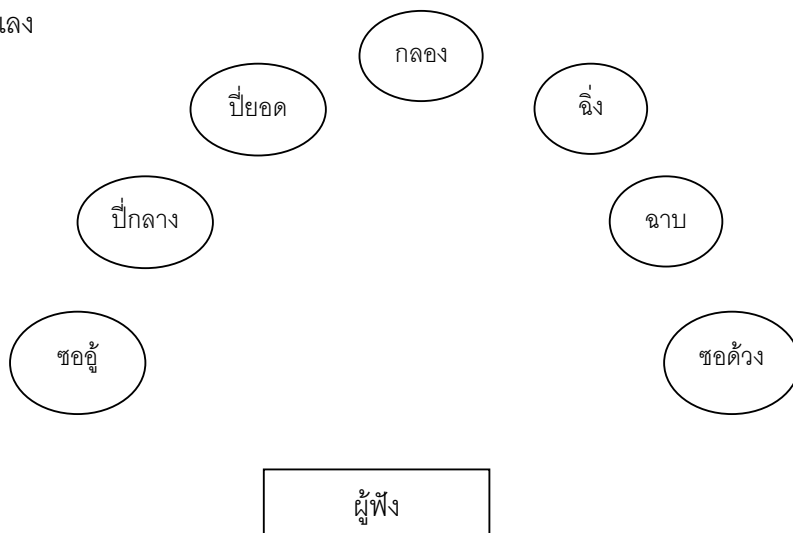
1.2.5 การจัดรูปแบบของวง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดวงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานมี 2

รูปแบบ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง (เดินในขบวนแห่) โดยการจัดรูปแบบของวงทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะการจัดที่ไม่แน่นอนในเรื่องของตำแหน่งของเครื่องดนตรีหรือ จำนวนเครื่องดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ และความสะดวกในการบรรเลง

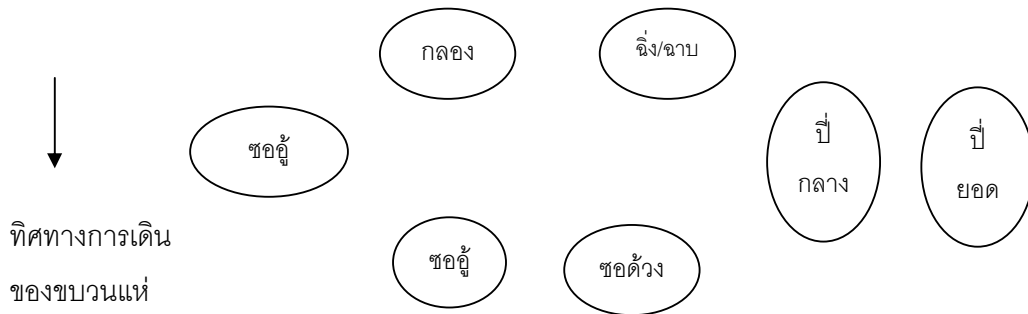
การจัดวงแบบนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงกันเป็นลักษณะครึ่งวงกลม ส่วนใหญ่ซอและปี่ ที่เป็นเครื่องดำเนินทำนองจะนั่งอยู่ด้านหน้า ส่วนเครื่องประกอบจังหวะจะอยู่ด้านหลัง ดังนี้

แบบนั่งบรรเลง

การจัดวงแบบเดินบรรเลง จะเดินเป็นสองแถว แถวหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนอง แถวหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

แบบเดินบรรเลง

1.2.6 การฝึกซ้อม

เมื่อมีการรับงานมาแล้ว หัวหน้าคณะจะทำการบอกกล่าวนักดนตรีในวงว่าได้มีการรับงานเกิดขึ้น พร้อมกับบอกรายละเอียดว่าเป็นงานอะไร บรรเลงที่ไหน กี่วัน จะไม่มีการฝึกซ้อม เนื่องจากทุกคนซ้อมอยู่ที่บ้านของแต่ละคนเมื่อเว้นว่างจากการทำไร่นา เมื่อถึงวันงานก็บรรเลงร่วมกันได้เลย

1.2.7 การรับงาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านที่ย่อมแะ มีการรับงานโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. บรรเลง(เล่นประโคน) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ในงานพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บุญกฐิน บุญผะเหวด แห่กันท์หลอน (การเดินทางไปขอให้ร่วมทำบุญตามบ้านที่ละหลัง) พิธีทำบุญเลี้ยงพระ ขึ้นบ้านใหม่ งานแห่เทียนพรรษา และ งานทอดผ้าป่า
2. บรรเลง(เล่นประโคน) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ประกอบพิธีการเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น พิธีแต่งงาน พิธีศพ และพิธีบวชนาค
3. บรรเลง(เล่นประโคน) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ประกอบเทศกาลและประเพณีอื่นๆ เช่น งานวันลอยกระทง งานขึ้นปีใหม่ บุญบั้งไฟ การสู้วัว

ลักษณะของการรับนี้ส่วนมากจะเป็นเจ้าภาพของงานหรือผู้ที่เคยว่าจ้างเป็นประจำอยู่แล้ว มาทำการติดต่อที่คณะด้วยตัวเอง หรือในปัจจุบันก็มีการติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อว่าจ้างก็มี บางครั้งก็ได้รับว่าจ้างให้ไปเล่นในต่างอำเภอเนื่องจากเจ้าภาพบางคนเคยเห็นแล้วเกิดความประทับใจ เมื่อมีงานที่

บ้านของตนเองก็จะมีภาระว่าจ้างเกิดขึ้น แต่ก็ไม่บ่อยนักที่ไปบรรเลงไกลๆ เพราะส่วนมากก็จะบรรเลงในแถบหมู่บ้านใกล้ๆ ในตัวอำเภอเดียวกัน เนื่องจากคุ้นเคยและสนิทสนมกับคนในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน การรับงานของคณะบ้านเทียมแห่งนี้เฉลี่ยภายใน 1 ปี รับงานประมาณ 20-25 งานส่วนมากจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีงานบุญกฐินเป็นส่วนใหญ่

ในส่วนของบัญชีการรับงาน วงมโหรีพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่จะไม่มีบัญชีการรับงานหากเจ้าภาพติดต่องาน ก็เพียงแต่จดไว้ในปฏิทินเท่านั้น ว่ารับงานวันที่เท่าไร ที่ไหน ใช้การวงกลมรอบวันที่ในปฏิทินและเขียนรายละเอียดกำกับไว้เพียงเท่านั้น

1.2.8 รายได้ของวง

รายได้ของวงหรืออัตราค่าแสดงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน บ้านเทียมแห่งนี้อยู่ที่ประมาณ 5,000 - 6,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ระยะเวลาของการบรรเลง
2. ระยะทาง

ในเรื่องของระยะเวลาของการบรรเลงหมายถึง บรรเลงกี่วัน เช่น งานบุญกฐินส่วนใหญ่จะต้องบรรเลง 2 วัน คือวันโฮม หรือวันรวมกฐิน 1 วัน และวันทอดกฐินอีก 1 วัน หากเจ้าภาพมีการว่าจ้างให้บรรเลงทั้งสองวัน ทั้งเล่นประกอบและแห่ไปทอดที่วัดด้วย จะอยู่ที่อัตรา 5,000 - 6,000 บาท หากเจ้าภาพว่าจ้างเพียงวันเดียวอัตราค่าจ้างจะประมาณ 3,000 - 3,500 บาท ถ้าเป็นงานศพเฉพาะแห่ศพอย่างเดียว 2,000 บาท และหากเป็นงานแห่บุญผะเหวดรอบเมือง ประมาณ 5,000 บาท ขึ้นไป วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแห่งนี้เคยรับงานสูงสุดประมาณ 30,000 บาท เมื่อครั้งงานที่จังหวัดสกลนคร และยังคงเคยรับใช้งานของจังหวัดในการไปบรรเลงงานอะเมซิ่งไทยแลนด์อีกด้วย

1.2.9 การสืบทอด

นายคำตา หมื่นบุญมี หัวหน้าคณะบ้านมโหรีพื้นบ้านอีสาน บ้านเทียมแห่งนี้ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพิเศษ ฝึกสอนปี่ให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน

1.2.10 การกระจายรายได้

เมื่อมีการรับงานเกิดขึ้น ในส่วนของค่าตัวนักดนตรีหัวหน้าคณะจะเป็นผู้แบ่งเงินให้กับลูกน้องในวงซึ่งจะได้รับเงินประมาณ 200 - 300 บาท ซึ่งเป็นเงินเหลือสุทธิหลังจากหักค่าน้ำมัน และค่าใช้จ่ายส่วนอื่นแล้ว หากมีเงินเหลือจะเก็บไว้เป็นเงินกองกลางเอาไว้ใช้จ่ายเพื่อซ่อมบำรุงเครื่อง

ดนตรีที่ชำรุดเสียหาย หรือสร้างขึ้นใหม่ เช่น ซื้อม้วนกระดาษประมาณ 300 บาท มาขึ้นหน้ากลองใหม่ เนื่องจากขาดชำรุดเพราะมีการใช้งานมาเป็นเวลานานแล้ว

1.2.11 ลักษณะเด่นของวง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแท้ มีการนำเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมมาประยุกต์ เรียบเรียงให้เข้ากับวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และใช้บรรเลงร่วมกับเพลงที่มีมาแต่ดั้งเดิมด้วย เช่น เพลงน้ำท่วมถิ่นอุดร เพลงยอยศพระลอ เป็นต้น

1.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแท้ จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะและลูกน้องในวง พบว่า เล่นได้ประมาณ 15 เพลง คือ เพลงจิ้นลงเรือ เพลงชะนีโยย เพลงเขมรตักน้ำหรือ เพลงลาวเปิดขึ้น เพลงนางนวล เพลงสืนวน เพลงบัวตูมบัวตอง เพลงระบำไผ่ เพลงม้าย่อง เพลงลมพัดชายเขา เพลงกาไฉ เพลงแตรวง เพลงสายบัว เพลงบัวกลางบึง เพลงกัญชาแปลง และ เพลงกัญชาล่อง ทั้งนี้เพลงที่บรรเลงทั้งหมดสามารถเล่นให้มีอัตราจังหวะช้า หรือ เร็ว ก็ได้ ตามแต่โอกาสและความเหมาะสมของงาน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ตาราง 2 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลง

เพลงไหว้ครู	งานบุญ / แห่ในขบวน	งานอวมงคล
ไหว้ครู	กัญชาล่อง	ชะนีร้องโยย
	บัวกลางบึง	กัญชาแปลง
	จิ้นลงเรือ	นางนวล
	สายบัว	แตรวง
	เขมรตักน้ำ	
	ลมพัดชายเขา	
	กาไฉ	
	ระบำไผ่	
	บัวตูมบัวตอง	
	ม้าย่อง	
	สืนวน	

2. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน

2.1 ประวัติความเป็นมา

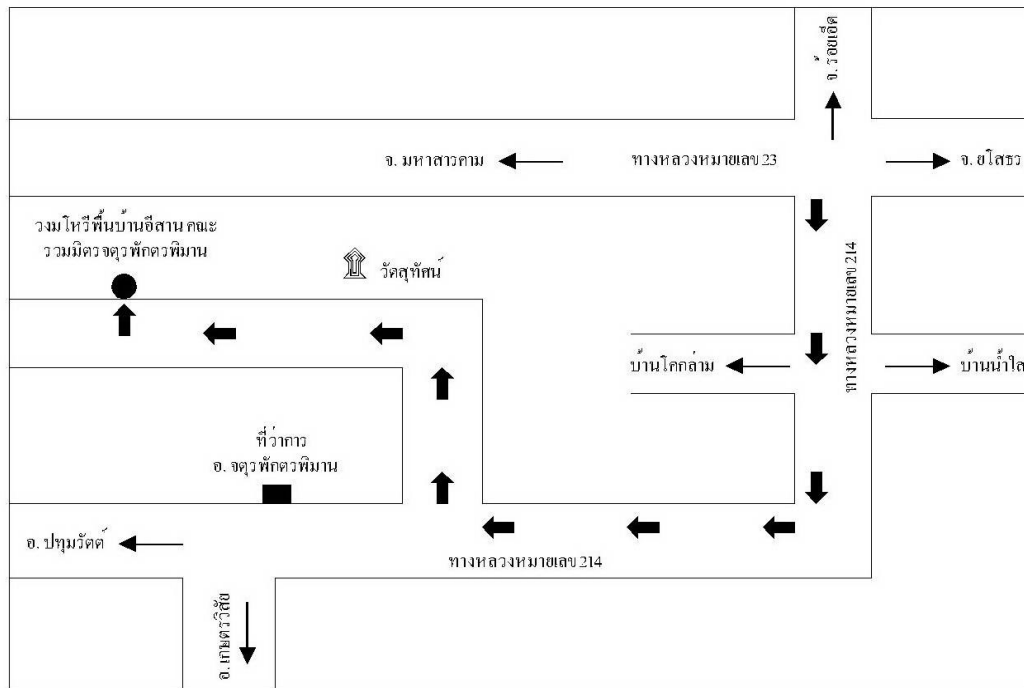
นายอ่ำ สอนพงษ์ เริ่มสนใจฝึกหัดเป่าปี่ครั้งแรกตั้งแต่ตอนเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนตลาดหญ้าคา ตำบลวังหิน อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา กับครูโถ ดาขวา ครูเปลี่ยน บุญกลาง และครูเฮม (จำนามสกุลไม่ได้) โดยมีครูอ๋อน ประกอบผล ครูใหญ่ของโรงเรียนให้การสนับสนุนฝึกสอนให้หลังเลิกเรียนทุกวัน เมื่อมีการแสดง ครูก็จะเรียกไปให้ช่วยเป่าปี่เสมอ จึงทำให้นายอ่ำเกิดความตั้งใจ และขยันฝึกฝน เพราะทำให้เกิดความสนุกสนานและยังได้คะแนนเพิ่มอีกด้วย เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ฝึกหัดเครื่องดนตรีพื้นบ้านชิ้นอื่นๆอีก จนมีความชำนาญ โดยเฉพาะปีนั้น นายอ่ำมีฝีมือในการเป่ามากจนสามารถเล่นร่วมกับวงปี่พาทย์และวงมโหรีได้ เมื่อพ่อแม่ย้ายครอบครัวกับมาอยู่ที่บ้านหัวช้าง ก็ได้ติดตามครอบครัวกลับมาและมักจะเป่าปี่เล่นเสมอเมื่อมีเวลาว่าง จนเป็นที่ชื่นชอบของคนในครอบครัวและคนในหมู่บ้าน แต่ก็ยังไม่มีคณะเป็นของตนเองเพราะเพิ่งมีครอบครัวใหม่ๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2509 เมื่อภรรยาคลอดลูกคนสุดท้ายจึงตัดสินใจรวบรวมเพื่อนฝูงในหมู่บ้านใกล้เคียงที่เคยเล่นวงมโหรีมาก่อนแล้ว ร่วมฝึกซ้อมและจัดตั้งขึ้นเป็นคณะโดยให้ชื่อว่า “รวมมิตรจตุรพักตรพิมาน” ซึ่งหมายถึงการรวมกลุ่มนักดนตรีจากหลายหมู่บ้าน เช่น ตำบลโคกล่าม ตำบลเมืองทอง ตำบลดงกลาง และบ้านสงเปลือย สมาชิกในคณะนั้นได้แก่ นายอ่ำ สอนพงษ์ นายทองมา จตุพล นายประมวล์ พิมาน นายทอง จตุพล นายสง่า จตุพล นายหงส์ ตะสน นายเสถียร (ไม่ทราบนามสกุล) และนายสี (ไม่ทราบนามสกุล)

2.1.1 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 43 คุ่มเหิน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

2.1.2 แผนที่การเดินทาง

ระยะทางจากที่ว่าการอำเภอจตุรพักตรพิมานไปถึงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานประมาณ 2 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 12 แผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

2.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

2.2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 10 คน มีรายละเอียดของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

ตาราง 3 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่บรรเลงในวง
นายอ่าง สอนพงษ์	76	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายปกครอง ปีโต	71	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ระนาด
นายคำสิงห์ ชายศรี	57	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	กลองมโหรี
นายอุดม อปห่ง	64	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่กลาง
นายน้อย อปห่ง	59	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ฉาบ
นายอ่อนสี คำปัญญา	69	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้วง
นายบุญทัน ไชยาทิพย์	59	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซออู้
นายทองเมือง พิกัดดี	53	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ฉิ่ง
นายเสาร์ อรุณดี	71	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้วง
นายสัมฤทธิ์ โสภา	62	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซออู้

2.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

พิธีไหว้ครู

ก่อนเริ่มการบรรเลงทุกครั้ง เมื่อวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน จัดเตรียมตั้งเครื่องดนตรีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักดนตรีทุกคนในวง จะนั่งล้อมวงหันหน้าเข้าหาหัวหน้าคณะซึ่งเป็นผู้กระทำพิธีไหว้ครูถืออันถือเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญมาก โดยเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องค้าย่อ หรือ เครื่องไหว้ครู ดังนี้

1. เหล้าขาว	1 ขวด
2. กรวยใส่ดอกไม้	1 คู่
3. ผ้าขาว	1 ผืน
4. ไข่ไก่ดิบ	1 ฟอง
5. ธูป	13 คู่
6. เงินค้าย่อ	12 บาท

นักดนตรีทุกคนจะนำเครื่องดนตรีมาวางรวมกัน หลังจากนั้นหัวหน้าคณะจะเป็นผู้กระทำพิธี โดย จุฑฐูป และกล่าวบทสวด เริ่มจากการตั้งนะโม 3 จบ ตามด้วยบทคาถาหม่านิยม บทเสกคาถาพระยาการเวก (ผู้กระทำพิธีไม่สามารถให้รายละเอียดในเรื่องของคาถาทั้ง 2 นี้ได้) จากนั้นก็จะรินเหล้าขาว ใส่มือ หรือใส่แก้ว แจกจ่ายให้กับนักดนตรีทุกคนในวงเพื่อดื่มหรือประพรมที่ศีรษะให้เป็นสิริมงคลเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้บรรเลงได้ดี ไพเราะ ถูกใจคนฟัง และสามารถบรรเลงได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดแต่ประการใด

2.2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดังนี้

1. ซอน้อย (ซอดัง)	1 คัน
2. ซอใหญ่ (ซอคู่)	1 คัน
3. เป็ใหญ่	1 เลา
4. เป็กลาง	1 เลา
5. เป็ยอด (เป็น้อย)	1 เลา
6. ระนาดไม้	1 ราง
7. กลองมโหรีพื้นบ้าน	1 ใบ
8. ฉิ่ง	1 คู่
9. ฉาบใหญ่	1 คู่

รายละเอียดของเครื่องดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

1. ซอน้อย (ซอดัง)

ซอน้อย หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอดัง เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเล็กแหลมสูง มีหน้าที่ดำเนินทำนอง บรรเลงหยอกล้อคลอกับเสียงปี่ใหญ่ มีสายซอ 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

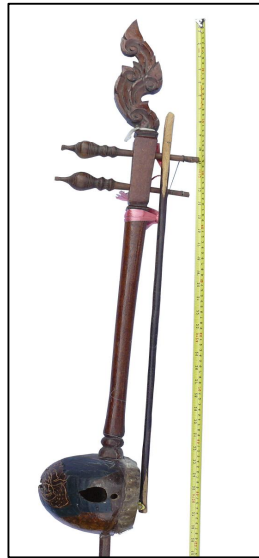

ภาพประกอบ 13 ซอน้อย

จากการศึกษาพบว่า ซอน้อยหรือซอดังของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีขนาดความยาวของคันซอประมาณ 80 เซนติเมตร ทำด้วยไม้ยูง (พยูง) กระจบเสียงทำจากไม้เนื้อแข็ง หรือกะลามะพร้าวขนาดเล็ก หากเป็นไม้เนื้อแข็งส่วนมากนิยมทำจากไม้ยูง (พยูง) มีเส้นผ่าศูนย์กลางของกระจบประมาณ 5 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหรือหนังหมูหุ้มด้านหน้ากระจบ ส่วนของคันซอทำจากไม้ยูงเช่นกันยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ใช้สายเอ็นแทนหางม้า สายซอทั้งสองสายทำจากสายเบรกรถจักรยาน

2. ซอใหญ่ (ซอฮู้)

ซอใหญ่ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอฮู้ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มหนักแน่นดังกังวาน มีหน้าที่ดำเนินทำนองหยอกล้อคลอไปกับเสียงปี่ มี 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

ภาพประกอบ 14 ซอใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ซอใหญ่หรือซอคู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีขนาดความยาวของคันซอซึ่งทำจากไม้ยูง (พยูง) ประมาณ 79 เซนติเมตร ส่วนปลายคันซอด้านหนึ่งมีลูกบิด เพื่อใช้ปรับเสียงสูง - ต่ำ 2 อัน ส่วนปลายคันซออีกด้านหนึ่งเสียบทะลุกะโหลกซอซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าวเจาะรูด้านหลัง ทำให้เป็นกลองเสียง ด้านหน้าหุ้มด้วยหนังวัวซึ่งด้วยหมุด ใช้สายของเบรกรถจักรยานเป็นสายซอ ส่วนคันชักทำจากไม้ไผ่ยาวประมาณ 53 เซนติเมตรใช้สายเอ็นซึ่งแทนหางม้า และใช้ยางสนผูกเพื่อให้สายฝืดเกิดการเสียดสีจนเกิดเสียง และมีการตกแต่งคันซอด้วยกระดาษสีให้สวยงาม

3. ปี่ใหญ่

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 15 ปี่ใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ปี่ใหญ่ ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานทำจากไม้ยูง (พยูง) เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวปี่หรือเลาปี่ยาว ประมาณ 44 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ดันเตี้ยๆ ต้องเป็นใบบางๆ นำมาพันกับหลอดสแตนเลส แผ่นเงิน หรือแผ่นทองที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมไว้

4. ปี่กลาง

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 16 ปี่กลาง

จากการศึกษาพบว่า ปี่กลางของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานทำจากไม้ยูง (พยูง) เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวปี่หรือเลาปี่ยาว ประมาณ 39 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ดันเตี้ยๆ ต้องเป็นใบบางๆ นำมาพันกับหลอดสแตนเลส แผ่นเงิน หรือแผ่นทองที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมไว้

5. ปี่ยอด (ปี่น้อย)

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 17 ปียอด

มีลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่คล้ายกันกับปี่ใหญ่ แต่จะมีขนาดเล็กกว่า วัสดุที่นำมาทำเป็นเลาปี่ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่นไม้ประดู่ หรือไม้ยุง (พยูง) ยาวประมาณ 30-34 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ใช้ใบตาลแห้งเช่นเดียวกัน ผูกติดกับท่ออะลูมิเนียม หรือ สแตนเลส ยาวประมาณ 3.5 เซนติเมตร

6. ระนาดไม้ (ระนาดเอก)

ระนาดไม้ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ทำขึ้นเองโดยนักดนตรีในวง ใช้บรรเลงประกอบในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานด้วย

ภาพประกอบ 18 ระนาดไม้

ระนาดไม้ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีทั้งหมด 24 ลูก ทำจากไม้พยูงมีความยาวของรางระนาดประมาณ 122 เซนติเมตร ประดับตกแต่งที่รางระนาดด้วยกระดาศีสีต่างๆเพื่อความสวยงาม

7. กลองมโหรีพื้นบ้าน

เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ซึ่งด้วยหนัง มีลักษณะเป็นกลองสองหน้า มีหน้าที่ประกอบจังหวะ
ซ้ำ - เร็ว

ภาพประกอบ 19 กลองมโหรีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า กลองมโหรีพื้นบ้านของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตร
พิमान ตัวหุ่นกลองทำจากไม้หมากเลื่อม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 24 นิ้ว กว้างประมาณ 24
เซนติเมตร ใช้หนังวัวซึ่งให้ตึงทั้งสองด้าน ส่วนที่เป็นหุ้รวางใช้เชือกซึ่งรั้งหนังให้ตึง ส่วนของไม้ตีปลาย
ด้านหนึ่งจะหุ้มด้วยเศษผ้าพันให้มีความหนาตามต้องการ

6. ฉิ่งและฉาบใหญ่

เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลือง มีใช้กับวงดนตรีไทยทั่วไป ช่วยทำให้การบรรเลง
สนุกสนาน ครึกครื้น ไม่มีแบบแผนของการบรรเลงที่แน่นอน เพราะจากการสัมภาษณ์นักดนตรีทุก
คณะพบว่า ไม่ได้มีการเรียนรู้จากใคร การตีก็ตีไปตามความเข้าใจของตนเอง เพื่อเพิ่มความสนุก
เท่านั้น

ภาพประกอบ 20 ฉิ่งและฉาบใหญ่

2.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่ และซอ หรือบางวงมีระนาดไม้ ระนาดเหล็ก พิณ เป็นเครื่องเดินทำนอง (Melody) ส่วน กลอง ฉิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ จากการศึกษาด้านขั้นตอนการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคณะมีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนขึ้นเพลง

ตอนขึ้นเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะใช้ปี่ใหญ่ หรือหากคณะใดไม่มีปี่ใหญ่ก็จะใช้ปี่กลางขึ้นเพลง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแท้ ที่ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง และจากการศึกษาพบว่า มีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเดียวคือ คณะ ส. บุญมา บรรเลงทิงศิลป์ อำเภอปทุมรัตน์ ที่ใช้ระนาดไม้ หรือ ระนาดเหล็ก ในการขึ้นเพลง

ตอนบรรเลง

ในช่วงที่บรรเลง เมื่อปี่หรือระนาดขึ้นเพลงแล้วประมาณ 3-4 ห้องเพลง เครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ซอด้วง ซอด้วง ก็จะมาบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอประสานกันไปตามทำนองเพลง เครื่องดนตรีบางชิ้นเช่น ปี่น้อย (ปี่ยอด) อาจมีการบรรเลงพลิกแพลงไปตามทางของเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง สำหรับเครื่องประกอบจังหวะอันได้แก่ กลอง ฉิ่ง และ ฉาบ ก็จะมาบรรเลงประกอบจังหวะทำให้ทำนองสนุกสนานมากขึ้น

ตอนลงจบเพลง

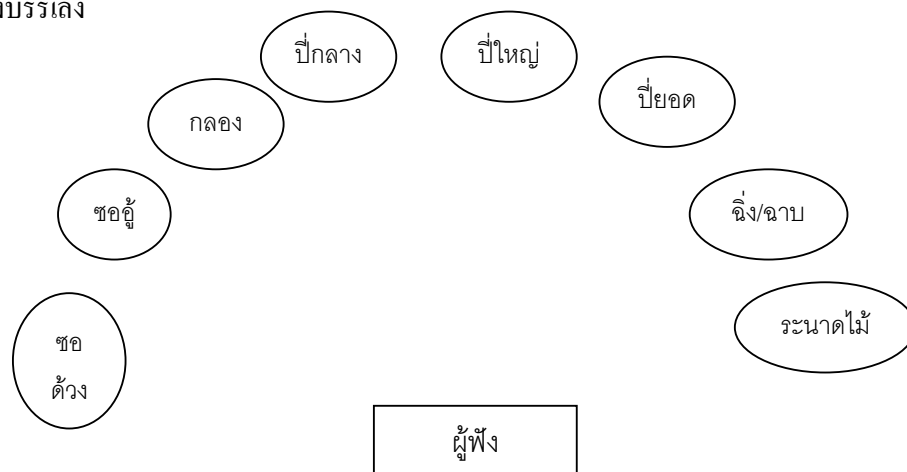
ผู้เป็นหัวหน้าวงที่ส่วนมากจะเป็นคนเป่าปี่ จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบโดยจะบรรเลงนำในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ แล้วจึงจะสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

2.2.5 การจัดรูปแบบของวง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดวงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานมี 2 รูปแบบ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง(เดินแห่) โดยการจัดรูปแบบของวงทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะการจัดที่ไม่แน่นอน ในเรื่องของตำแหน่งของเครื่องดนตรี หรือ จำนวนเครื่องดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ และความสะดวกในการบรรเลง

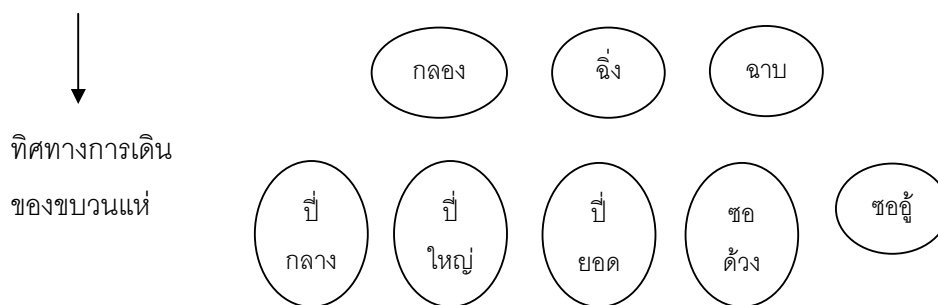
การจัดวงแบบนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงกันเป็นลักษณะครึ่งวงกลม ส่วนใหญ่ซอ ปี่ และระนาด เป็นเครื่องดำเนินทำนองจะนั่งอยู่ด้านหน้า ส่วนเครื่องประกอบจังหวะจะอยู่ด้านหลัง ดังนี้

แบบนั่งบรรเลง

การจัดวงแบบเดินบรรเลง จะเดินเป็นสองแถว แถวหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนอง แถวหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

แบบเดินบรรเลง

2.2.6 การฝึกซ้อม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่านักดนตรีส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว จึงค่อนข้างจะไม่มีเวลาในการฝึกซ้อมรวมกัน ทำได้เพียงการฝึกซ้อมเป็นรายบุคคลตามบ้านของตนเอง ยกเว้นในช่วงที่เว้นว่างจากงานจึงจะมีการซ้อมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2.2.7 การรับงาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีการรับงานโดยแบ่งเป็น 3

ประเภท คือ

1. บรรเลง(เล่นประโคม) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ในงานพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บุญกฐิน บุญผะเหวด แห่กัณฑ์หลอน (การเดินไปขอให้ร่วมทำบุญตามบ้านที่ละหลัง) พิธีทำบุญเลี้ยงพระขึ้นบ้านใหม่ แห่เทียนพรรษา งานผ้าป่า ฉลองศาลา

2. บรรเลง(เล่นประโคม) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ประกอบพิธีการเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น พิธีแต่งงาน พิธีศพ และพิธีบวชนาค

3. บรรเลง (เล่นประโคม) หรือ บรรเลงในขบวนแห่ประกอบเทศกาลและประเพณีอื่นๆ เช่น งานวันลอยกระทง งานขึ้นปีใหม่ บุญบั้งไฟ การสู่ขวัญ

ในการรับงานแต่ละครั้งนายอ่าง สอนพงษ์ จะเป็นผู้รับงานเอง ทั้งนี้ต้องดูความพร้อมเรื่องเวลาของสมาชิกในวงด้วย เนื่องจากต้องทำนาเป็นอาชีพหลัก การรับงานจะรับอย่างมากที่สุดคือจำนวน 2 วัน ซึ่งจะนิยมกันมากในงานบุญกฐิน บางงานต้องไปนอนค้างคืนที่บ้านเจ้าภาพก่อน 1 คืน เพราะมีประเพณีการนำผ้าไตรใส่พานซึ่งจะกระทำในช่วง 04.00 นาฬิกา

2.2.8 รายได้ของวง

รายได้ของวงหรืออัตราค่าแสดงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน นี้อยู่ที่ประมาณ 6,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนวันของการบรรเลง และ ระยะทางซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของราคาดังนี้ ถ้าหากเป็นงานบุญกฐินที่ต้องบรรเลง 2 วัน จะอยู่ที่ราคา 6,000 บาท เป็นราคาในเขตอำเภอจตุรพักตรพิมานด้วยกัน แต่ถ้าเป็นต่างอำเภอเช่น อำเภอเกษตรวิสัย จำนวนวันบรรเลงเท่ากัน จะมีราคาค่าจ้างประมาณ 7,000 บาท ถ้าไกลกว่านี้เช่น ต่างจังหวัด ก็จะประมาณ 8,000 บาทขึ้นไป วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน รับงานเฉลี่ยแล้วหนึ่งปีประมาณ 20-30 งาน ซึ่งนายอ่างบอกว่า หากวัน และ เวลา ที่เจ้าภาพมาหางานนั้นไม่ตรงกัน หรือที่ภาษานักดนตรีว่า “ชนกัน” แล้ว จะสามารถรับงานได้มากกว่านี้

2.2.9 การสืบทอด

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน เป็นวงหนึ่งที่ประสบปัญหาเรื่องการสืบทอด เนื่องจากลูกหลานของนักดนตรีในคณะไม่ค่อยให้ความสนใจในการเรียนเครื่องดนตรีชนิดต่างๆที่มีในวงดังที่นายอ่าง สอนพงษ์ หัวหน้าคณะบอกว่า “อยากจะสอนให้ลูกหลาน แต่ก็ไม่มีคน

สนใจเลย หันไปเล่นกีตาร์ร้องเพลงสตริงกันหมด” แต่ก็ได้ถ่ายทอดให้กับนักเรียนในหมู่บ้าน คือ โรงเรียนบ้านหนองผือน้อย บ้านดงกลาง บ้านขี้เหล็ก และบ้านอุ่มเม้า

2.2.10 การกระจายรายได้

ในส่วนของ การกระจายรายได้ การให้ค่าตัวนักดนตรี นายอ่าง หัวหน้าคณะจะเป็นผู้แบ่งให้เท่าๆกัน ถ้าในช่วงงานมากๆ หลายงานติดต่อกัน เฉลี่ยแล้วจะได้ค่าตัวคนละประมาณ 600 - 700 บาท เงินส่วนที่เหลือจะเก็บไว้เป็นเงินกองกลาง เอาไว้ซ่อมแซมเครื่องดนตรี

2.2.11 ลักษณะเด่นของวง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน เป็นวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีการบรรเลงจัดว่าอยู่ในระดับดีมาก เพราะมีปีที่ใช้บรรเลงถึงสามขนาด คือ ปีใหญ่ ปีกลาง และ ปีน้อย ซึ่งทำให้วงมีความหนักแน่น กลมกลืน

2.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน เดิมเล่นได้ประมาณ 15 เพลง แต่คงเหลือถึงปัจจุบัน ประมาณ 10 เพลง ซึ่งเป็นเพลงที่เล่นประจำ คือ เพลงพม่าแห่กระจาด เพลงระบำโป๊ เพลงพม่ารำขวาน เพลงชะนีโยย เพลงกาไว เพลงรำวงพิมาย เพลงลมพัดชายเขา เพลงพระรามตามกวาง เพลงซ่องวง หรือ เพลงสินวล และเพลงโหมโรง ทั้งนี้เพลงที่บรรเลงทั้งหมดสามารถเล่นให้มีอัตราจังหวะช้า หรือ เร็ว ก็ได้ ตามแต่โอกาสและความเหมาะสมของงาน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ตาราง 4 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลง

เพลงไหว้ครู	งานบุญ	งานอวมงคล
เพลงโหมโรง	พม่าแห่กระจาด ระบำโป๊ พม่ารำขวาน เพลงพระรามตามกวาง เพลงกาไว	ชะนีโยย รำวงพิมาย ลมพัดชายเขา ซ่องวง

3. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์

3.1 ประวัติความเป็นมา

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ ก่อตั้งโดยนายบรรเทิง พลละคร ซึ่งได้เล่าเรียนวิชาดนตรีมาจากบิดาซึ่งเคยเป็นหัวหน้าคณะลิเก “ก๊อนจิตพลภักดิ์บรรเทิงศิลป์” มาก่อน บิดาของนายบรรเทิง ได้รับการสอนจากครูก้อน (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นชาวอำเภอท่าช้าง นายบรรเทิงได้หัดตีระนาดมาตั้งแต่อายุ 13 ปี และช่วยเหลืองานในคณะลิเกอยู่เป็นประจำจนเกิดความชำนาญ และได้รับการสอนดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านมาจากครู เฉยเย็น (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเดินทางมาจากจังหวัดสุรินทร์เป็นผู้ฝึกสอนให้ เมื่อบิดาเสียชีวิตลง นักดนตรีที่เคยเล่นอยู่ในวงก็แยกย้าย กระจาย ไปคนละแห่ง ต่างคนก็แยกย้ายกันไปทำมาหากินไม่มีใครหันกลับมาเล่นมโหรีกันอีก ต่อมา นายบรรเทิงเห็นว่าเครื่องดนตรีที่บิดาสั่งไว้ก็ยังมียู่ นึกเสียดาย จึงได้ตั้งวงขึ้นใหม่กับเพื่อนชื่อบุญเสียง (ไม่ทราบนามสกุล) โดยให้ชื่อคณะว่า “เสียงทองอีสาน” แต่ก็ต้องหยุดลงเพราะมือปี่มาเสียชีวิตลงถึง 3 คน จนปัจจุบันนายบรรเทิง ก็ได้ตั้งคณะมโหรีพื้นบ้านอีสานขึ้นอีก โดยการสนับสนุนของหลวงพ่อโสภณ (หลวงพ่อบุญ) วัดบ้านหนองแคน ซึ่งท่านได้ให้การสนับสนุน ทำเครื่องดนตรีที่ชำรุดเสียหายให้ใหม่ และยังมีความสามารถแต่งเพลงให้ใหม่อีกด้วย ปัจจุบันคณะมโหรีพื้นบ้านอีสานนี้ มีชื่อคณะว่า ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ ซึ่งตัวอักษร ส. หมายถึงนักดนตรีในวงที่ร่วมกันก่อตั้งวง คือนายไส (ไม่ทราบนามสกุล) บุญมา ซึ่งหมายถึงหลวงพ่อบุญ และเพื่อนร่วมวงชื่อบุญมา และคำว่าบรรเทิงศิลป์ซึ่งหมายถึงนายบรรเทิง พลละคร หัวหน้าคณะนั่นเอง

3.1.1 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์

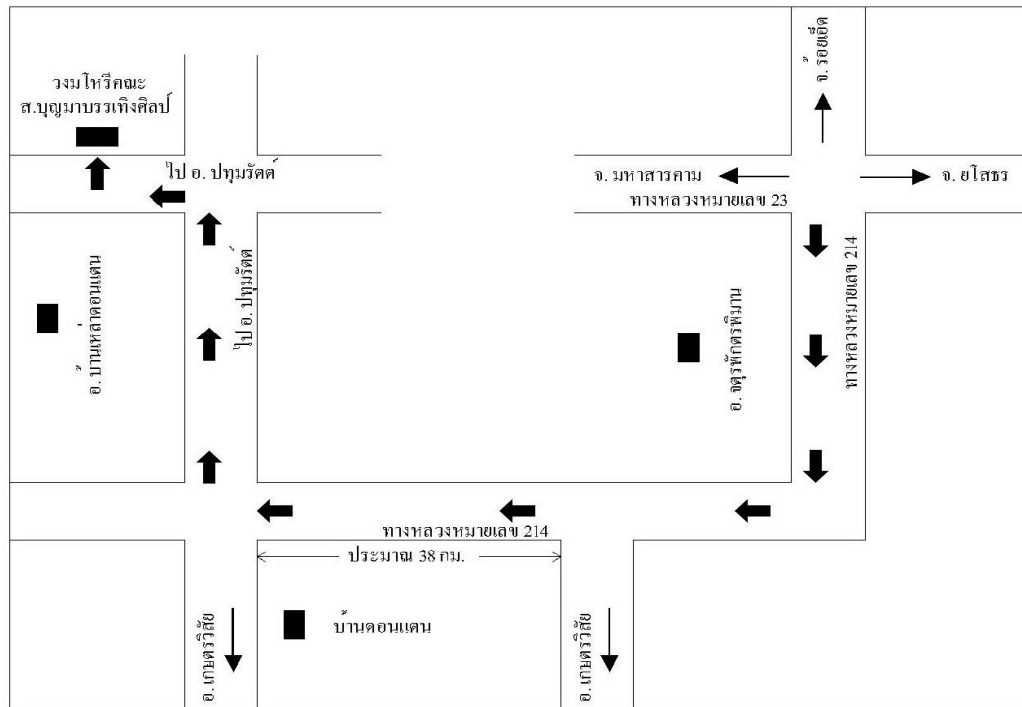
ที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 96 หมู่ 1 บ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์

จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1.2 แผนที่การเดินทาง

ระยะทางจากสี่แยกเลี้ยวเมืองตัวเมืองร้อยเอ็ดไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ

ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ ประมาณ 58 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 21 แผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์

3.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทงศิลป์

3.2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทงศิลป์ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 9 คน มีรายละเอียดของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

ตาราง 5 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่ บรรเลงในวง
นายบรรเทิง พลละคร	74	มัธยมศึกษาปีที่ 2	ทำนา	ระนาดไม้
นายอาน จันทระ	67	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายชาย สมดี	63	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	กลองมโหรี
นายประสิทธิ์ หงส์อานนท์	53	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	พิณ
นายถวิน ศรีวิเศษ	65	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้
นายทองใส ยมณัฐ	67	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ปี่กลาง
นายทอง ศรีจันทร์	63	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ฉาบ
นายบุญมา อินทรศิลา	63	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ปี่เล็ก
นายเดช บัวศรี	63	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้วง

3.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

พิธีไหว้ครู

พิธีไหว้ครูถือเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญมาก ซึ่งจะกระทำก่อนการบรรเลงทุกครั้ง เพื่อเป็นกำลังใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ร่วมกันบรรเลงเป็นหนึ่งเดียว เชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้บรรเลงได้ดี ไพเราะ ถูกใจคนฟัง และสามารถบรรเลงได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดแต่ประการใด อันจะประกอบไปด้วยเครื่องไหว้ครูได้แก่

1. ผ้าขาว	1 วา
2. เหล้าขาว	1 ขวด
3. บุหรี่	1 ซอง
4. ไข่ไก่ดิบ	1 ฟอง
5. เทียนเล็ก	5 คู่
6. เทียนใหญ่	1 คู่
7. ดอกไม้	5 คู่
8. ข้าวสาร	1 แก้ว
9. เงินค่าคายข้อ	24 บาท

เมื่อจัดเตรียมเครื่องไหว้ครู (เครื่องคายข้อ) วางลงในถาดเรียบร้อยแล้ว ผู้ทำพิธีจะนำเครื่องดนตรีทุกชิ้นมาวางรวมกันแล้วนำเครื่องคายข้อที่ใส่ถาดไว้วางลงบนหน้ากลองมโหรี จากนั้นนักดนตรีทุกคนจะนั่งล้อมวงเข้าหาผู้ทำพิธีพร้อมกับประนมมือ ผู้ทำพิธีจะรินเหล้าใส่แก้วประมาณครึ่งแก้ว จุดเทียน แล้วกล่าวบทสวดโดยเริ่มจากกล่าวนะโม 3 จบ ต่อด้วยบทป่าวสักเคอัญเชิญเทวดา และคาถามหานิยมตามที่นับถือ เมื่อกล่าวจบแล้วผู้ทำพิธีจะถือเอาเหล้าที่รินไว้ในแก้วเป็นน้ำมนต์ ให้ลูกน้องในวงดื่มกันคนละนิด และใช้ประพรมเครื่องดนตรีทุกชิ้นในวง ถือเป็นอันเสร็จพิธี

3.2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรวเทิงศิลป์ มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดังนี้

1. ซอเล็ก (ซอด้วง)	2 คัน
2. ซอใหญ่ (ซอคู่)	1 คัน
3. ปี่กลาง	1 เล้า
4. ปี่ยอด (ปี่เล็ก)	1 เล้า
5. ระนาดเหล็ก	1 รวง
6. ระนาดไม้	1 รวง
7. พิณอีสาน	1 ตัว
8. กลองมโหรีพื้นบ้าน	1 ใบ
9. ฉิ่ง	1 คู่
10. ฉาบใหญ่	1 คู่

รายละเอียดของเครื่องดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรวเทิงศิลป์ แต่ละชนิด ดังนี้

1. ซอเล็ก (ซอดัง)

ซอเล็ก หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอดัง เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเล็กแหลมสูง มีหน้าที่ดำเนินทำนอง บรรเลงหยอกล้อขัดกับเสียงปี่ใหญ่ มีสายซอ 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

ภาพประกอบ 22 ซอเล็ก

จากการศึกษาพบว่า ซอน้อยหรือซอดังของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเลงศิลป์ มีขนาดความยาวของคันซอประมาณ 72 เซนติเมตร ทำด้วยไม้ประดู่ กระจับปี่ทำจากไม้เนื้อแข็ง คณะนี้ใช้ไม้ประดู่ มีเส้นผ่าศูนย์กลางของกระจับปี่ประมาณ 5 เซนติเมตร ใช้หนังงูหรือหนังกบหุ้มด้านหน้ากระจับปี่ ส่วนของคันซอทำจากไม้ชนิดเดียวกันเช่นกัน ยาวประมาณ 65 - 67 เซนติเมตร ลูกบิดยาวประมาณ 18 สายซอทำจากสายเบรกรถจักรยาน หรือสายกีตาร์

2. ซอใหญ่ (ซอคู่)

ซอใหญ่ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอคู่ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มหนักแน่นดังกังวาน มีหน้าที่ดำเนินทำนองหยอกล้อไปกับซอน้อย (ซอดัง) และบรรเลงขัดหยอกล้อกับเสียงปี่น้อย มี 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

ภาพประกอบ 23 ซอใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ซอใหญ่หรือซอคู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเลงศิลป์ มีขนาดความยาวของคันซอประมาณ 80 - 102 เซนติเมตร ทำจากไม้ประดู่ เสียบทะลุกะโหลกซอซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าวมีความกว้างของกะโหลกประมาณ 13 เซนติเมตร ด้านหลังเจาะรูให้เป็นกลองเสียง ด้านหน้าซึ่งหนัง คันชักทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ 60 เซนติเมตรใช้สายเอ็นแทนหางม้า สายเอกและสายทุ้มทำจากเส้นลวด

3. ปี่กลาง

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 24 ปี่กลาง

จากการศึกษาพบว่า ปี่กลางมีลักษณะเป็นท่อไม้ทำจากไม้ยูง (พยูง) เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวปี่หรือเลापยาว ประมาณ 40-41 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 1 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ผูกติดกับท่ออะลูมิเนียม กระป๋องเบียร์ หรือ สแตนเลสที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวด ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมร่ว ส่วนของลิ้นปี่นี้ก่อนจะนำมาใช้งานจะต้องแช่น้ำนานประมาณ 2-3

4. ปี่ยอด (ปี่เล็ก)

มีลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่คล้ายกันกับปี่ใหญ่ แต่จะมีขนาดเล็กกว่า วัสดุที่นำมาทำเป็นเลापทำจากไม้ต้นกระเจด เพราะหาง่าย มีมากในท้องถิ่น มีน้ำหนักเบา และสามารถเจาะรูได้ง่าย มีความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ใช้ใบตาลแห้งเช่นเดียวกัน ผูกติดกับท่ออะลูมิเนียม หรือ สแตนเลส ยาวประมาณ 3.5 เซนติเมตร (ไม่มีภาพประกอบ)

5. ระนาดเหล็ก

ระนาดเหล็กของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ เป็นระนาดที่ทำขึ้นเอง โดยนำท่อเหล็กมาผ่าทำเป็นลูกระนาดมีเสียงเล็กแหลม

ภาพประกอบ 25 ระนาดเหล็ก

จากการศึกษาพบว่า ระนาดเหล็ก ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ มีความยาวของรางประมาณ 115 เซนติเมตร ลูกระนาดด้านหนึ่ง(ด้านใหญ่ซ้ายมือ)กว้างประมาณ 27 เซนติเมตร และลูกยอด (ลูกบนสุดด้านขวามือ) กว้างประมาณ 23 เซนติเมตร มีลูกระนาด 22 ลูก ทำจากเหล็กผ่าซีก ตีให้แบนตามความต้องการให้เสียงต่ำ หรือเสียงสูง ส่วนของไม้ตี ทำจากไม้หุ้มด้วยยางให้ได้ความหนาตามต้องการถ้าหุ้มหนามากเสียงจะนุ่มกังวาน เวลาตีต้องชิงเชือกระหว่างไม้ตีทั้งสองข้างตลอดเวลาเพื่อให้มือทั้งสองข้างตีเป็นเสียงคู่แปด

6. ระนาดไม้

ระนาดไม้ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ระนาดเอก เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ทำด้วยไม้

ภาพประกอบ 26 ระนาดไม้

จากการศึกษาพบว่า ระนาดไม้ ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ มีความยาวของรางประมาณ 110 เซนติเมตร กว้างประมาณ 18 เซนติเมตร มีลูกระนาด 22 ลูก ทำจากไม้ยูง (พยูง) ใช้วิธีคว้านเนื้อไม้ได้ลูกระนาดแต่ละลูกให้ได้เสียงสูง - ต่ำ ตามความต้องการ ส่วนของไม้ตี ด้านหนึ่งทำจากเขาควายหุ้มด้วยยางให้ได้ความหนาตามต้องการถ้าหุ้มหนามากเสียงจะนุ่มกังวาน เวลาตีต้องชิงเชือกระหว่างไม้ตีทั้งสองข้างตลอดเวลาเพื่อให้มือทั้งสองข้างตีเป็นเสียงคู่แปด

7. พิณอีสาน

เป็นพิณที่หลวงพ่อบุญ ทำให้วงมโหรีที่บ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเลงศิลป์

ภาพประกอบ 27 พิณอีสาน

เป็นพิณไฟฟ้า ทำจากไม้เนื้อแข็ง มี 3 สาย มีความยาวตลอดลำตัว ประมาณ 90 เซนติเมตร ส่วนของตัวพิณกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร ยาวประมาณ 26 เซนติเมตร มีช่องสำหรับต่อสาย Jack เพื่อต่อขยายออกลำโพง มีปุ่มปรับความหนา - บางของเสียง มีแฟลตเป็นตำแหน่งทำให้เกิดเสียงจำนวน 11 แฟลต มีลูกบิด (Tuning Keys) ใช้ปรับเสียงสูง - ต่ำ 3 อัน ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกีตาร์ไฟฟ้าซึ่งเป็นเครื่องดนตรีในวงดนตรีสากล

8. กลองมโหรีพื้นบ้าน

กลองมโหรีพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ซึ่งด้วยหนังทั้งสองหน้า เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะให้ช้า - เร็ว สร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้กับเพลงที่บรรเลง

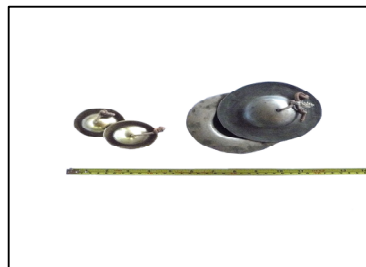

ภาพประกอบ 28 กลองมโหรีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า กลองมโหรีพื้นบ้านของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ ตัวหุ่นกลองทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่นไม้ขนุน เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 56 เซนติเมตร กว้างประมาณ 15-20 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหรือหนังควายซึ่งทั้งสองหน้า ส่วนที่เป็นหุระวังใช้เชือกซึ่งรั้งหนังให้ตึง ส่วนของไม้ตีปลายด้านหนึ่งจะหุ้มด้วยเศษผ้าพันให้มีความหนาตามต้องการยาวประมาณ 38 เซนติเมตร

9. จิ่ง และ ฉาบเล็ก

เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลือง หาซื้อได้จากแหล่งขายเครื่องดนตรีทั่วไป ทำให้การบรรเลงสนุกสนาน ครึกครื้นขึ้นไม่มีแบบแผนของการบรรเลงที่แน่นอน เพราะจากการสัมภาษณ์นักดนตรีทุกคนพบว่า ไม่ได้มีการเรียนรู้จากใคร การตีก็ตีไปตามความเข้าใจของตนเอง เพื่อเพิ่มความสนุกเท่านั้น

ภาพประกอบ 29 จิ่ง และ ฉาบเล็ก

เส้นผ่าศูนย์กลางของจิ้งประมาณ 4 - 5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของฉาบเล็กประมาณ 13 เซนติเมตร และ เส้นผ่าศูนย์กลางของฉาบใหญ่ประมาณ 20 เซนติเมตร เจาะรูที่ด้านหลังของฝาเพื่อร้อยเชือก สำหรับจับให้แน่นในเวลาตี

3.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่ และซอ หรือบางวงมีระนาดไม้ ระนาดเหล็ก พิณ เป็นเครื่องเดินทำนอง (Melody) ส่วน กลอง จิ้ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ จากการศึกษาด้านขั้นตอนการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคณะมีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนขึ้นเพลง

ตอนขึ้นเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะใช้ปี่ใหญ่ หรือหากคณะใดไม่มีปี่ใหญ่ก็จะใช้ปี่กลางขึ้นเพลง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแท้ ที่ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง และจากการศึกษาพบว่า มีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเดียวคือ คณะ ส. บุญมา บรรเลงทิงศิลป์ อำเภอปทุมรัตน์ ที่ใช้ระนาดไม้ หรือ ระนาดเหล็ก ในการขึ้นเพลง

ตอนบรรเลง

ในช่วงที่บรรเลง เมื่อปี่หรือระนาดขึ้นเพลงแล้วประมาณ 3 - 4 ห้องเพลง เครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ซออู้ ซอด้วง ก็จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอประสานกันไปตามทำนองเพลง เครื่องดนตรีบางชิ้นเช่น ปี่น้อย (ปี่ยอด) อาจมีการบรรเลงพลิกแพลงไปตามทางของเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง สำหรับเครื่องประกอบจังหวะอันได้แก่ กลอง จิ้ง และ ฉาบ ก็จะบรรเลงประกอบจังหวะทำให้ทำนองสนุกสนานมากขึ้น

ตอนลงจบเพลง

ผู้เป็นหัวหน้าวงที่ส่วนมากจะเป็นคนเป่าปี่ จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบโดยจะบรรเลงนำในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ แล้วจึงจะสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

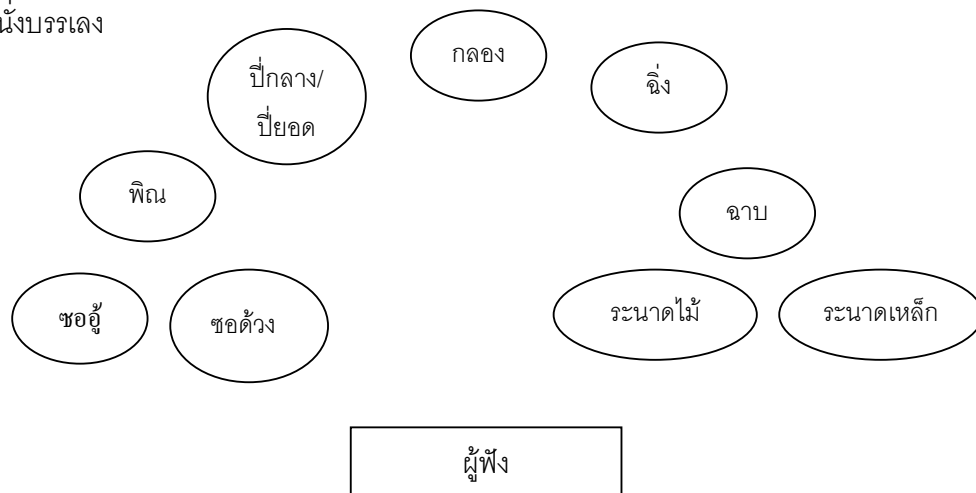
3.2.5 การจัดรูปแบบของวง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดวงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานมี 2

รูปแบบ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง(เดินแห่) โดยการจัดรูปแบบของวงทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะการจัดที่ไม่แน่นอน ในเรื่องของตำแหน่งของเครื่องดนตรี หรือ จำนวนเครื่องดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ และความสะดวกในการบรรเลง

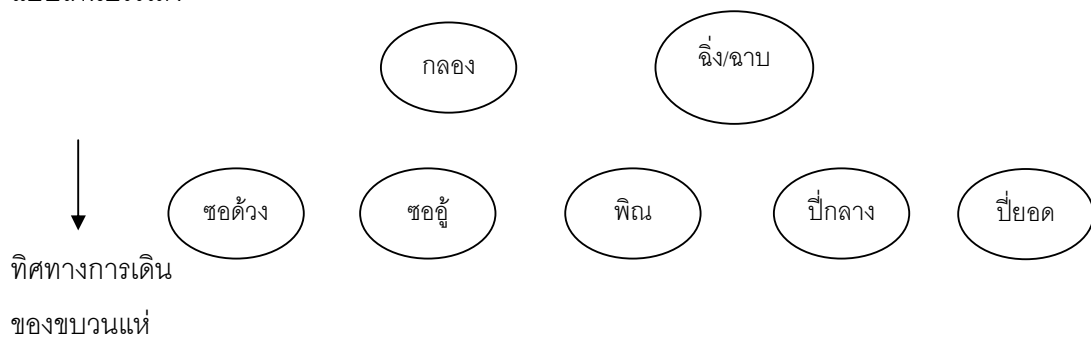
การจัดวงแบบนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงกันเป็นลักษณะครึ่งวงกลม ส่วนใหญ่ซอและปี่ ที่เป็นเครื่องดำเนินทำนองจะนั่งอยู่ด้านหน้า ส่วนเครื่องประกอบจังหวะจะอยู่ด้านหลัง ดังนี้

แบบนั่งบรรเลง

การจัดวงแบบเดินบรรเลง จะเดินเป็นสองแถว แถวหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนองและแถวหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะแต่จะไม่นำระนาดเข้ามาในการจัดวงแบบเดินบรรเลงเพราะเป็นเครื่องดนตรีที่มีน้ำหนักมาก

แบบเดินบรรเลง

3.2.6 การฝึกซ้อม

นักดนตรีส่วนใหญ่จะฝึกซ้อมที่บ้านของตนเอง แต่หากมีการรับงานก็จะนัดรวมกันเพื่อซ้อมก่อนวันงานจริง 1 หรือ 2 วัน ที่บ้านของนายบรรเทิง หัวหน้าคณะ

3.2.7 การรับงาน

วงมโหรีที่บ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ จะรับงาน บุญกุฐิน บุญพะเวด แห่งกัณฑ์หลอน (การเดินไปขอให้ร่วมทำบุญตามบ้านที่ละหลัง) พิธีทำบุญเลี้ยงพระขึ้นบ้านใหม่ แห่งเทียนพรรษา งานทอดผ้าป่า ฉลองศาลา พิธีแต่งงาน พิธีศพ พิธีบวชนาค วันลอยกระทง งานขึ้นปีใหม่ และงานแห่บุญบังไฟ นายบรรเทิง เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนต้องเดินทางเอง บางครั้งไปที่วัดก็ต้องเล่นให้พระท่านดูก่อน หากถูกใจ หลวงพ่อท่านจึงจะหางานให้ การรับงานแต่ละครั้งได้เงินประมาณ 300 บาท ซึ่งถือว่ามากแล้วในสมัยนั้น แต่ปัจจุบันนี้เจ้าภาพมาติดต่องานเองที่บ้านของนายบรรเทิง หรือบางงาน ถ้าเจ้าภาพรู้จักนักดนตรีคนใดในวงก็จะไปบอกงานที่บ้าน แล้วนักดนตรีคนนั้นจึงบอกนายบรรเทิงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อรับงานมาแล้วก็ต้องบอกกล่าวลูกน้องในวงเพื่อจะได้ไม่เกิดการรับงานซ้อนขึ้น

3.2.8 รายได้ของวง

หากเป็นงานที่ต้องมีการบรรเลงประโคมและแห่ด้วย ราคา 5,000 บาท ถ้าเป็นการบรรเลงในระยะใกล้ๆ ราคา 1,000 - 2,000 บาท เฉลี่ยปีละประมาณ 20 งาน คิดเป็นงานบุญประมาณ 10 - 15 งาน เพราะส่วนมากงานมักจะชนกันจึงถือว่าเจ้าภาพคนไหนมาติดต่อก่อนจะได้ก่อน และประเภทงานแห่ศพประมาณ 6 - 7 งาน ต่อปี

3.2.9 การสืบทอด

นายบรรเทิง พลละคร ได้ทำการสืบทอดให้กับลูกหลานของตน คือ เด็กหญิงศุภนุช พลละคร ซึ่งได้หัดตีระนาด และหัดสีซอดัง และเด็กชายจักรพรรดิ สีหนาม อายุ 5 ขวบ ซึ่งมีความสามารถในการตีกลอง และนอกจากนี้นายบรรเทิง พลละคร ยังได้เป็นครูพิเศษสอนระนาดให้กับนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านดู่ฝ่ายใหญ่ ตำบลหนองแคน อำเภอบึงสามพัน

3.2.10 การกระจายรายได้

วงมโหรีที่บ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ มีการกระจายรายได้ให้กับลูกน้องนักดนตรีในวง ประมาณ 200 - 300 ต่องาน หากมีเงินเหลือจะเก็บไว้เพื่อสมทบกับงานต่อไป

3.2.11 ลักษณะเด่นของวง

ลักษณะเด่นของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ คือ หากมีการรับงานในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จะนำเด็กนักเรียนที่ได้รับการฝึกมาร่วมบรรเลงด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาส เป็นเวทีให้เด็กๆ ได้ประสบการณ์ และยังได้นำพินอีสานเข้ามาร่วมบรรเลงวงอีกด้วย

3.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลง พบว่า มีเพลงที่ใช้บรรเลงประมาณ 19 เพลง คือ เพลงไหว้ครู เพลงพระเจ้าโคก เพลงเขมรโคก เพลงจิ้นลงเรือ หรือกราวส่วย เพลงพม่าแห่กระจาด เพลงต้น เพลงพม่ารำขวาน เพลงระบำวิก เพลงกันตรึม เพลงระบำคู่ เพลงระบำเดี่ยว เพลงแห่ใหญ่ เพลงนมแบ เพลงแห่ใหม่ เพลงแห่ผะเหวดเข้าเมือง เพลงธรรณีกรรแสง เพลงได้ลมหนาว เพลงไหมโรงจังหวะซ้าหนึ่ง และ เพลงจำมอญ ทั้งนี้เพลงที่บรรเลงทั้งหมดสามารถเล่นให้มีอัตราจังหวะซ้า หรือ เร็ว ก็ได้ตามแต่โอกาสและความเหมาะสมของงาน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ตาราง 6 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลง

เพลงไหว้ครู	งานบุญ	งานอวมงคล
เพลงไหว้ครู	จิ้นลงเรือ หรือกราวส่วย	ธรรณีกรรแสง
พระเจ้าโคก	พม่าแห่กระจาด	ได้ลมหนาว
	เพลงต้น	ไหมโรงจังหวะซ้าหนึ่ง
	พม่ารำขวาน	จำมอญ
	กันตรึม	
	ระบำคู่	
	ระบำเดี่ยว	
	แห่ใหญ่	
	นมแบ	
	แห่ใหม่	
	แห่ผะเหวดเข้าเมือง	
	เขมรโคก	
	ระบำวิก	

4. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

4.1 ประวัติความเป็นมา

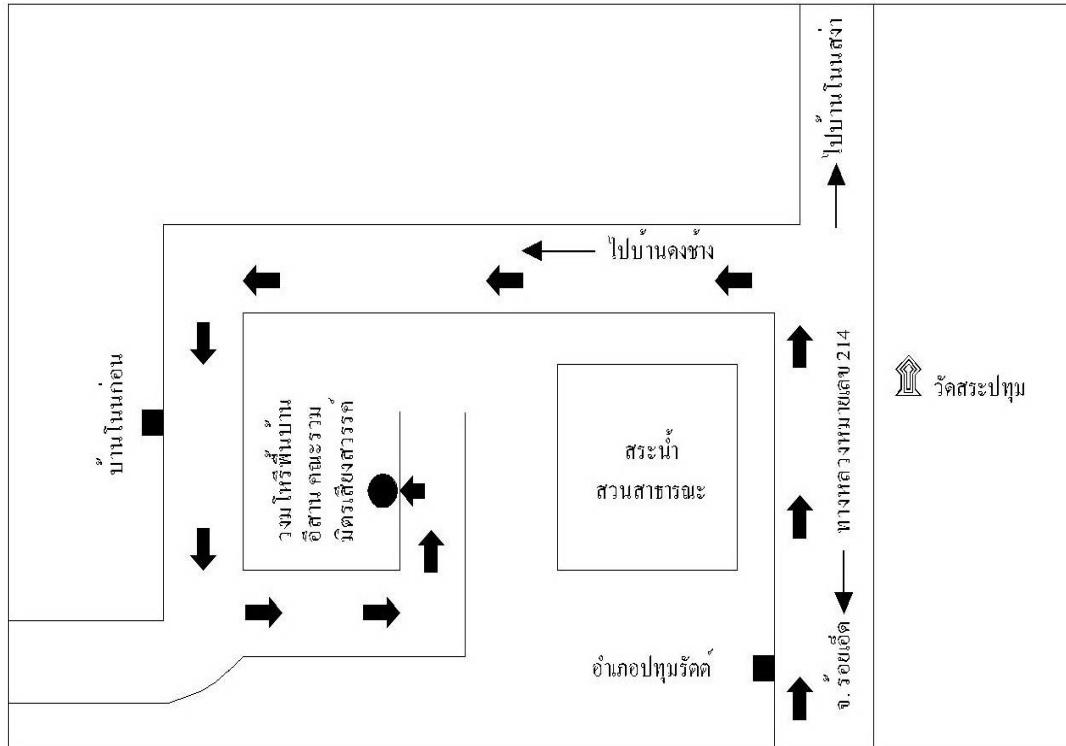
วงมโหรีคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2534 ได้รับการศึกษาเล่าเรียนมาจากครูถึงสามท่าน คือ ครูจี , ครูชอย , และครูทองอินทร์ ซึ่งครูทั้งสามท่านนี้เป็นชาวอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้วิชาดนตรีมโหรีพื้นบ้านให้ และยังสร้างเครื่องดนตรีเพื่อให้มีใช้ในวงทุกเครื่องมือ โดยอาศัยทำจากวัสดุที่มีในหมู่บ้านเช่น ไม้ยูง (พยูง) หวาย สายเบรกรถจักรยาน เป็นต้น ครูทั้งสามได้ทำการถ่ายทอดความรู้ให้ทั้งวงและทำการสอนดนตรีให้ทุกชั้น ชาวคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ได้ทำการฝึกฝนอยู่ประมาณ 3 เดือน ก็สามารถรับงานบรรเลงตามบ้านได้ โดยทุกงานครูทั้งสามท่านก็จะไปด้วย เมื่อครูทั้งสามท่านเสียชีวิตลง คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ก็ยังคงรับงานอยู่ สามารถรักษาวงให้คงอยู่ได้ มีความรักสามัคคีกัน ปัจจุบันมีนายสดี ไหว้งนิน ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าคณะมีหน้าที่ประสานงาน และรับงานตามแต่จะมีผู้ว่าจ้าง คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์เคยได้รับรางวัล และโล่เกียรตินิยมมากมาย แต่เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามแล้วก็ไม่สามารถจำชื่อของรางวัลต่างๆได้

4.1.1 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 11 บ้านโนนท่อน ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

4.1.2 แผนที่การเดินทาง

ระยะทางจากอำเภอปทุมรัตน์ไปถึงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ประมาณ 20 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 30 แผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

4.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

4.2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 9 คน มีรายละเอียดของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

ตาราง 7 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่ บรรเลงในวง
นายประพันธ์ วงศ์คำจันทร์	60	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายเหมย ปักษา	64	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายอุดม แก้วดี	57	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ปี่เล็ก
นายสมาน เสริฐไธสง	57	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ซอเล็ก
นายสดใส หวังหิน	64	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอใหญ่
นายขวัญชัย ชัยสงคราม	67	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	กลองมโหรี
นายจันทร์ดี อัมมาโท	65	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ฉิ่ง
นายชาย ช่อรัก	58	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ซอใหญ่
นายบรรเจิด บุตรมาก	55	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ฉาบ

4.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

พิธีไหว้ครู

พิธีไหว้ครูถือเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญมาก ซึ่งจะกระทำก่อนการบรรเลงทุกครั้ง เพื่อเป็นกำลังใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ร่วมกันบรรเลงเป็นหนึ่งเดียว เชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้บรรเลงได้ดี ไพเราะ ถูกใจคนฟัง และสามารถบรรเลงได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดแต่ประการใด อันจะประกอบไปด้วยเครื่องไหว้ครูได้แก่

1. ผ้าขาว	1 วา
2. เหล้าขาว	1 ขวด
3. บุหรี่	1 ซอง
4. ไข่ไก่ดิบ	1 ฟอง
5. เทียนเล็ก	5 คู่
6. เทียนใหญ่	1 คู่
7. ดอกไม้	5 คู่
8. ข้าวสาร	1 แก้ว
9. เงินค่าคาย้อ	24 บาท

เมื่อได้จัดเตรียมเครื่องไหว้ครูเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ทำพิธีจะนำเครื่องดนตรีทุกชิ้นมาวางรวมกัน ส่วนเครื่องไหว้ครูจะจัดใส่ภาควางไว้บนหน้ากลองมโหรี นักดนตรีทุกคนในวงจะนั่งล้อมวงหันหน้าเข้าหาผู้ทำพิธี จากนั้นผู้ทำพิธีจะเปิดเหล่าชาวใส่แก้วประมาณครึ่งแก้ว จุดเทียน แล้วกล่าวนะโม 3 จบ ต่อด้วยสวดปาวสักเค อัญเชิญเทวดา หลังจากปาวสักเคจบแล้ว ผู้ทำพิธีจะสวดคาถาเมตตามหานิยมโดยไม่ออกเสียงซึ่งผู้ทำพิธีไม่สามารถที่จะบอกรายละเอียดได้ บอกได้แต่เพียงว่าเป็นคาถามหานิยมที่มีความหมายว่า ให้ได้รับความเมตตา ชื่นชอบ ติดนุ ติดใจผู้ฟัง

จากนั้นผู้ทำพิธีจะใช้เหล่าชาวที่เทใส่แก้วเป็นน้ำมนต์ให้นักดนตรีในวงดื่มกันคนละเล็กน้อย เพื่อเป็นสิริมงคล และใช้ประพรมเครื่องดนตรีทุกชิ้นในวง และเริ่มบรรเลงเพลงโดยเพลงแรกที่บรรเลงคือเพลงไหว้ครู ต่อด้วยเพลงในลำดับอื่นต่อไป (ประพันธ์ วงศ์คำจันทร์ และสดใส หวังหิน. 2550 : สัมภาษณ์)

4.2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

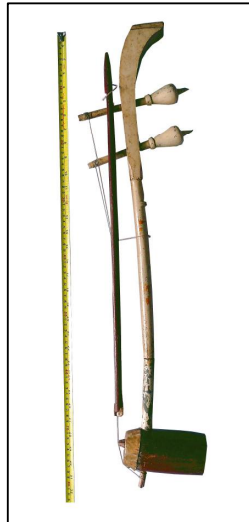
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดังนี้

1. ซอเล็ก (ซอด้วง)	1 คัน
2. ซอใหญ่ (ซอฮู้)	2 คัน
3. ปี่ใหญ่	2 เล้า
4. ปี่น้อย (ปี่เล็ก)	1 เล้า
5. ระนาดเหล็ก	1 ราง
6. ระนาดไม้	1 ราง
7. กลองมโหรีพื้นบ้าน	1 ใบ
8. ฉิ่ง	1 คู่
9. ฉาบใหญ่	1 คู่

รายละเอียดของเครื่องดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

1. ซอเล็ก (ซอด้วง)

ซอเล็ก หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอด้วง เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเล็กแหลมสูง มีหน้าที่ดำเนินทำนอง บรรเลงหยอกล้อขัดกับเสียงปี่ใหญ่ มีสายซอ 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

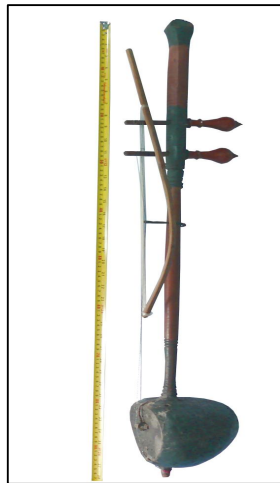
ภาพประกอบ 31 ซอเล็ก

จากการศึกษาพบว่า ซอน้อยหรือซอด้วงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ มีขนาดความยาวของคันทซอประมาณ 80 เซนติเมตร ทำด้วยลำหวาย กระจับอกเสียงทำจากไม้เนื้อแข็ง ส่วนมากเป็นไม้ยาง (พยอม) มีเส้นผ่าศูนย์กลางของกระจับอกประมาณ 5 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหุ้มด้านหน้ากระจับอก ส่วนของคันทซอทำจากไม้ยางเช่นกันยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ใช้สายเอ็นแทนหางม้า สายเอกและสายทุ้มทำจากสายเบรกรถจักรยาน

2. ซอใหญ่ (ซอฮู้)

ซอใหญ่ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ซอฮู้ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มหนักแน่นดังกังวาน มีหน้าที่ดำเนินทำนองหยอกล้อไปกับซอน้อย (ซอด้วง) และบรรเลงขัดหยอกล้อกับเสียงปี่น้อย มี 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม

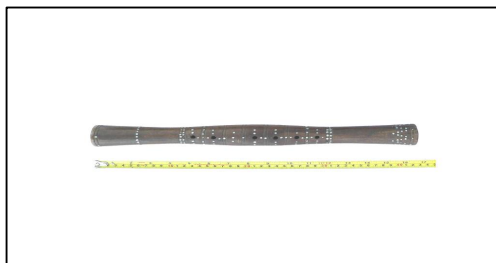

ภาพประกอบ 32 ซอใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ซอใหญ่หรือซอคู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรเสียงสวรรค์ มีขนาดความยาวของคันซอประมาณ 80 - 100 เซนติเมตร ทำจากไม้ยุง (พญุง) เสียบทะลุกะโหลกซอซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าวมีความกว้างของกะโหลกประมาณ 10 - 13 เซนติเมตร ด้านหลังเจาะรูให้เป็นกลองเสียง ด้านหน้าซึ่งด้วยหนังวัว หรือหนังงู คันชักทำด้วยไม้ยาวประมาณ 50 เซนติเมตรใช้สายเอ็นแทนหางม้า ระหว่างสายรัดอกซอถึงหย่องยาวประมาณ 48 เซนติเมตร สายเอกและสายทุ้มทำจากเส้นลวด

3. ปี่ใหญ่

ปี่ใหญ่ หรือปี่อู้ ปี่ทุ้ม ทางภาคกลางเรียกว่า ปี่โน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 33 ปี่ใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ปี่ใหญ่ ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรเสียงสวรรค์ทำจากไม้ยูง (พยูง) ใช้ไม้เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวปี่หรือเลาปี่ ยาว ประมาณ 42 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีรู นิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้ว ประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ต้องเป็นใบบางๆ นำมาพัน กับหลอดแตนเลสหรือแผ่นทองที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ด้านปลาย ของหลอดใช้เชือกพันกันลมรัว

4. ปี่น้อย (ปี่เล็ก)

ปี่น้อย หรือปี่เล็ก เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า รูปร่างลักษณะเหมือนปี่ใหญ่ แต่มีขนาดเล็กกว่า เสียงเล็กแหลมสูงกว่าปี่ใหญ่ มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

จากการศึกษาพบว่า ปี่เล็ก ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรเสียงสวรรค์ทำจากไม้ยูง (พยูง) ใช้ไม้เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอดเล็กน้อย ส่วนของตัวปี่หรือเลาปี่ ยาว ประมาณ 30 เซนติเมตร เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง-ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้ว ประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ และต้องเป็นใบบางๆ นำมา พันกับหลอดแตนเลสหรือแผ่นทองที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 3 เซนติเมตร ด้าน ปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมรัว (ไม่มีภาพประกอบ)

5. ฆ้องวงเล็ก

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนละรวมมิตรเสียงสวรรค์ มีการใช้ฆ้องวงเล็กบรรเลงร่วมด้วย โดยนัก ดนตรีในวงเป็นผู้ทำขึ้นเอง ฆ้องวงเล็ก มีลูกระนาดทำด้วยเหล็ก เสียงเล็กแหลม

ภาพประกอบ 34 ระนาดเหล็ก

จากการศึกษาพบว่า ระนาดเหล็ก ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมนิเวศน์สงฆ์มีความยาวของรางประมาณ 107 เซนติเมตร ด้านหนึ่งกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งกว้างประมาณ 23 เซนติเมตร มีลูกระนาด 18 ลูก ทำจากเหล็กผ่าซีก ตีให้แบนตามความต้องการให้เสียงต่ำหรือเสียงสูง ส่วนของไม้ตี ด้านหนึ่งทำจากเขาควายเป็นค้ำด้วยยางให้มีความหนาตามต้องการถ้าหุ้มหนาเสียงจะนุ่มกังวาน เวลาตีต้องชิงเชือกกระหว่างไม้ตีทั้งสองข้างตลอดเวลาเพื่อให้มือทั้งสองข้างตีเป็นเสียงคู่แปด

6. ระนาดไม้

ระนาดไม้ หรือที่ภาคกลางเรียกว่า ระนาดเอก เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ทำด้วยไม้

ภาพประกอบ 35 ระนาดไม้

จากการศึกษาพบว่า ระนาดไม้ ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมนิเวศน์สงฆ์มีความยาวของรางประมาณ 108 เซนติเมตร กว้างประมาณ 18 เซนติเมตร มีลูกระนาด 22 ลูก ทำจากไม้ยุง (พญุง) ใช้วิธีคว้านเนื้อไม้ได้ลูกระนาดแต่ละลูกให้ได้เสียงสูง - ต่ำ ตามความต้องการ ส่วน

ของไม้ตี ด้านหนึ่งทำจากเขาควายหุ้มด้วยยางให้มีความหนาตามต้องการถ้าหุ้มหนามากเกินไปเสียงจะนุ่ม กังวาน เวลาตีต้องชิงเชือกกระหว่างไม้ตีทั้งสองข้างตลอดเวลาเพื่อให้มือทั้งสองข้างตีเป็นเสียงคู่แปด

7. กลองมโหรีพื้นบ้าน

กลองมโหรีพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ซึ่งด้วยหนังทั้งสองหน้า เป็นเครื่องตีกำกับ จังหวะให้ช้า - เร็ว สร้างความสนุกครื้นเครงให้กับเพลงที่บรรเลง

ภาพประกอบ 36 กลองมโหรีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า กลองมโหรีพื้นบ้านของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ตัวหุ่นกลองทำจากไม้ขนุน เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 64 เซนติเมตร กว้างประมาณ 27 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหรือหนังควายชิงทั้งสองหน้า ส่วนที่เป็นหุระวังใช้เชือกชิงรังหนังให้ตึง ส่วนของไม้ตีปลายด้านหนึ่งจะหุ้มด้วยเศษผ้าพันให้มีความหนาตามต้องการ

8. ฉิ่งและฉาบใหญ่

เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลือง หาซื้อได้จากแหล่งขายเครื่องดนตรีทั่วไป ไม่มีแบบแผนของการบรรเลงที่แน่นอน จากการสัมภาษณ์นักดนตรีทุกคนพบว่า ไม่ได้มีการเรียนรู้จากใคร การตีก็ตีไปตามความเข้าใจของตนเอง เพื่อเพิ่มความสุขสนทนเท่านั้น

ภาพประกอบ 37 จิ่ง และ ฉาบใหญ่

4.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่ และซอ หรือบางวงมีระนาดไม้ ระนาดเหล็ก พิณ เป็นเครื่องเดินทำนอง (Melody) ส่วน กลอง จิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ จากการศึกษาด้านขั้นตอนการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคนะมีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนขึ้นเพลง

ตอนขึ้นเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะใช้ปี่ใหญ่ หรือหากคณะใดไม่มีปี่ใหญ่ก็จะใช้ปี่กลางขึ้นเพลง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ ที่ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง และจากการศึกษาพบว่า มีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเดียวคือ คณะ ส. บุญมา บรรเลงทิงศิลป์ อำเภอปทุมรัตน์ ที่ใช้ระนาดไม้ หรือ ระนาดเหล็ก ในการขึ้นเพลง

ตอนบรรเลง

ในช่วงที่บรรเลง เมื่อปี่หรือระนาดขึ้นเพลงแล้วประมาณ 3 - 4 ห้องเพลง เครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ซอด้วง ซอด้วง ก็จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอประสานกันไปตามทำนองเพลง เครื่องดนตรีบางชิ้นเช่น ปี่น้อย (เป็ยอด) อาจมีการบรรเลงพลิกแพลงไปตามทางของเครื่องดนตรีอื่นๆ ซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง สำหรับเครื่องประกอบจังหวะอันได้แก่ กลอง จิ่ง และ ฉาบ ก็จะมีบรรเลงประกอบจังหวะทำให้ทำนองสนุกสนานมากขึ้น

ตอนลงจบเพลง

ผู้เป็นหัวหน้าวงที่ส่วนมากจะเป็นคนเป่าปี่ จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบโดยจะบรรเลงนำในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ แล้วจึงจะสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

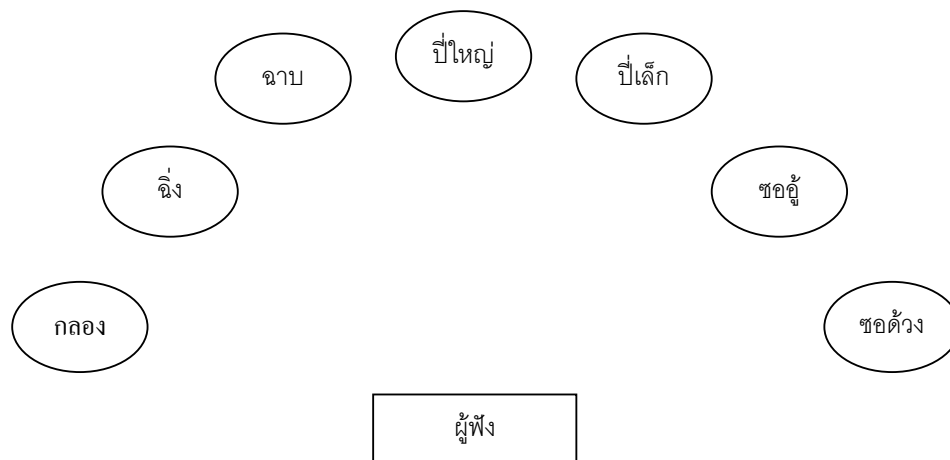
4.2.5 การจัดรูปแบบของวง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดวงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานมี 2

รูปแบบ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง (เดินในขบวนแห่) โดยการจัดรูปแบบของวงทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะการจัดที่ไม่แน่นอน ในเรื่องของตำแหน่งของเครื่องดนตรี หรือ จำนวนเครื่องดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ และความสะดวกในการบรรเลง

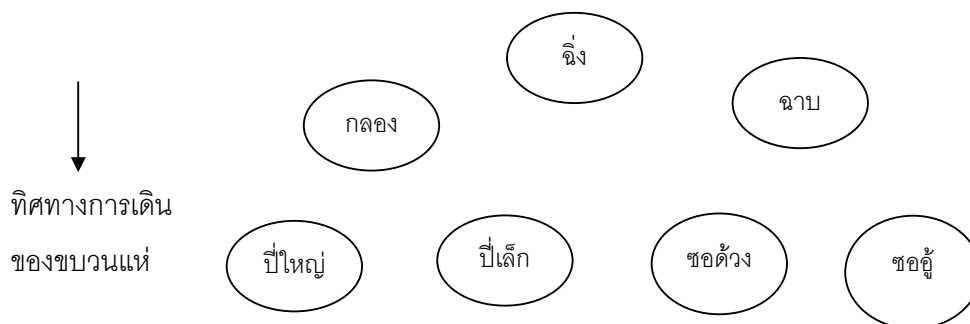
การจัดวงแบบนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงกันเป็นลักษณะครึ่งวงกลม ส่วนใหญ่ซอและปี่ ที่เป็นเครื่องดำเนินทำนองจะนั่งอยู่ด้านหน้า แต่ขณะนี้มีการตั้งกลองไว้ด้านหน้า คู่กับซอ ส่วนฉิ่งและฉาบ จะอยู่ด้านหลัง ดังนี้

แบบนั่งบรรเลง

การจัดวงแบบเดินบรรเลง จะเดินเป็นสองแถว แถวหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนอง แถวหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

แบบเดินบรรเลง

4.2.6 การฝึกซ้อม

เมื่อมีการรับงานมาแล้ววงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ จะมีการนัดรวมตัวกันเพื่อฝึกซ้อมก่อนที่จะบรรเลงจริง ก่อนวันงานประมาณ 2 วัน หัวหน้าคณะจะทำการบอกกล่าวนักดนตรีในวงว่าได้มีการรับงานเกิดขึ้น พร้อมกับบอกรายละเอียดว่าเป็นงานอะไร บรรเลงที่ไหน กี่วัน และนัดทำการฝึกซ้อม เนื่องจากนักดนตรีในคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์นี้ ส่วนมากจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันจึงเป็นการง่ายที่จะบอกกล่าวเรื่องการรับงาน ส่วนสถานที่ในการฝึกซ้อมจะมีการตกลงกันตามสะดวก อาจเป็นบ้านของหัวหน้าคณะ หรือ บ้านของนักดนตรีคนอื่นๆในวง

4.2.7 การรับงาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ จะรับงาน บุญกฐิน บุญผะเหวด แห่กัณฑ์หลอน (การเดินไปขอให้อุปการะบุญตามบ้านแต่ละหลัง) พิธีทำบุญเลี้ยงพระขึ้นบ้านใหม่ แห่เทียนพรรษา งานทอดผ้าป่า ฉลองศาลา พิธีแต่งงาน พิธีศพ พิธีบวชนาค วันลอยกระทง งานขึ้นปีใหม่ และงานแห่บุญบั้งไฟ ลักษณะของการรับนี้ส่วนมากจะเป็นเจ้าภาพของงานหรือผู้ที่เคยว่าจ้างเป็นประจำอยู่แล้ว มาทำการติดต่อที่คณะด้วยตัวเอง หรือในปัจจุบันก็มีการติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อว่าจ้างก็มี บางทีก็ได้รับว่าจ้างให้ไปเล่นในต่างอำเภอเนื่องจากเจ้าภาพบางคนเคยเห็นแล้วเกิดความประทับใจ เมื่อมีงานที่บ้านของตนเองก็จะมีการว่าจ้างเกิดขึ้น แต่ก็ไม่บ่อยนักที่ไปบรรเลงไกลๆ เพราะส่วนมากก็จะบรรเลงในแถบหมู่บ้านใกล้ๆ ในตัวอำเภอเดียวกัน เนื่องจากคุ้นเคยและสนิทสนมกับคนในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน การรับงานของคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์นี้เฉลี่ยภายใน 1 ปี รับงานประมาณ 20 งานส่วนมากจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีงานบุญกฐินเป็นส่วนใหญ่

4.2.8 รายได้ของวง

รายได้ของวงหรืออัตราค่าแสดงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์นี้อยู่ที่ประมาณ 3,000 - 5,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ระยะเวลาของการบรรเลง
2. ระยะทาง

ในเรื่องของระยะเวลาของการบรรเลงหมายถึง บรรเลงกี่วัน เช่น งานบุญกฐินส่วนใหญ่จะต้องบรรเลง 2 วัน คือวันโฮม หรือวันรวมกฐิน 1 วัน และวันทอดกฐินอีก 1 วัน หากเจ้าภาพมีการว่าจ้างให้บรรเลงทั้งสองวันทั้งเล่นประโคมและแห่ไปทอดที่วัดด้วย จะอยู่ที่อัตรา 5,000 บาท ส่วนของระยะทางถ้าบรรเลงภายในอำเภอเมื่อรวมค่าบรรเลงและค่าพาหนะแล้วก็จะไม่เกิน 5,000 บาท

แต่ถ้าหากต้องไปต่างอำเภอก็ต้องเพิ่มค่าน้ำมันขึ้นเป็นกรณีๆไป และหากเจ้าภาพว่าจ้างเพียงวันเดียว อัตราค่าจ้างจะประมาณ 3,000 - 3,500 บาท

4.2.9 การสืบทอด

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ เป็นวงหนึ่งที่ประสบปัญหาเรื่องการสืบทอด เนื่องจากลูกหลานของนักดนตรีในคณะไม่ค่อยให้ความสนใจในการเรียนเครื่องดนตรีชนิดต่างๆที่มีในวง แต่ในชุมชนวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ มีการสอนให้เด็กนักเรียนของโรงเรียนในหมู่บ้านอยู่บ้างเป็นบางโอกาสที่โรงเรียนจะมีงบประมาณเพียงพอสำหรับการว่าจ้างให้ทำการสอน

4.2.10 การกระจายรายได้

เมื่อมีการรับงานเกิดขึ้น ในส่วนของค่าตัวนักดนตรีหัวหน้าคณะจะเป็นผู้แบ่งเงินให้กับลูกน้องในวงซึ่งจะได้รับเงินประมาณ 200 - 300 บาท ซึ่งเป็นเงินเหลือสุทธิหลังจากหักค่าน้ำมันและค่าใช้จ่ายส่วนอื่นแล้ว หากมีเงินเหลือจะเก็บไว้เป็นเงินกองกลางเอาไว้ใช้จ่ายเพื่อซ่อมบำรุงเครื่องดนตรีที่ชำรุดเสียหาย หรือสร้างชิ้นใหม่ เช่น ซื้อม้วนวุ้นประมาณ 300 บาท มาขึ้นหน้ากลองใหม่เนื่องจากขาดชำรุดเพราะมีการใช้งานมาเป็นเวลานานแล้ว

4.2.11 ลักษณะเด่นของวง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ จัดว่าเป็นวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่ยืนหยัดอยู่ได้ด้วยความสามารถของคนในคณะ เพราะตั้งแต่ก่อตั้งคณะขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2534 สมาชิกในคณะไม่เคยแยกวงออกไปจึงทำให้คณะเป็นปึกแผ่น สืบทอดเจตนารมณ์ของครูทั้งสามท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาให้

4.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะและลูกน้องในวง พบว่า มีเพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ถึง 20 เพลง แต่เนื่องจากบางเพลงไม่ได้เล่นมานานแล้วจึงทำให้เกิดการลืม เพราะเพลงไหนที่จำได้ เพราะก็จะเล่นบ่อยๆซ้ำๆทุกงาน จึงทำให้เหลือเพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ประจำในปัจจุบันประมาณ 10 เพลง คือ เพลงฉันทกล่อมหรือเพลงฉันทซ้ำ เพลงแห่เดิมหรือแห่ต้น เพลงจิ้นลงเรือหรือเพลงกราวส่วย เพลงพม่าแห่กระเจาด เพลงกันตรึม เพลงพระรามตามกวาง เพลงระบำชาวเกาะ เพลงชะนีร้องไห้ เพลงผะเหวดเข้าเมือง และเพลงแห่เหนือ ทั้งนี้เพลงที่บรรเลงทั้งหมดสามารถเล่นได้

มีอัตราจ้างหะช้า หรือ เร็ว ก็ได้ ตามแต่โอกาสและความเหมาะสมของงาน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ตาราง 8 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลง

เพลงไหว้ครู	งานบุญ	งานอวมงคล
แห่เดิม	จันลงเรือ พม่าแห่กระเจาด ระบำชาวเกาะ แห่เหนือ ผะเหวดเข้าเมือง กันตรึม	พระรามตามกวาง ชะนีร้องไห้ ฉันทกล่อม

5. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

5.1 ประวัติความเป็นมา

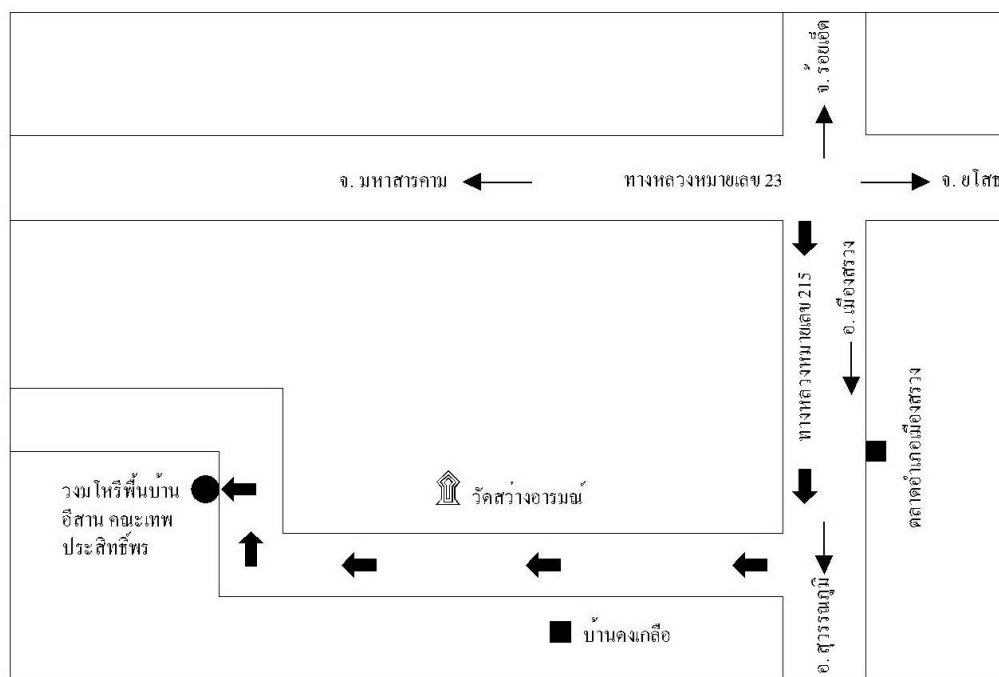
วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 โดยมี ครูจี ก้องเสียง บ้านโนนตาแสง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นผู้ฝึกสอนให้กับผู้สนใจในหมู่บ้านดังกล่าว มีผู้เรียนในขณะนั้นคือ นายสีลา งามสาร นายน้อย ตีมูลา นายยนต์ วิชัย นายทองสุข งามสาร นายถนอม พรหมสูงยาง นายอำนาจ พรหมสี นายสี คำภา นายคล้าย ปาโท นายหนู วิชัย นายชาติ วิชัย นายเต็ม (ไม่ทราบนามสกุล) และ นายปัตตา (ไม่ทราบนามสกุล) ครูจี ทำการสอนเครื่องดนตรีทุกชิ้นในวง ใช้เวลาฝึกอยู่ประมาณ 1 เดือนก็สามารถรับงานได้ ซึ่งในขณะนั้นก็สามารถบรรเลงได้ประมาณ 3 - 4 เพลง และต่อเพลงใหม่ๆ ไปในขณะนั้นด้วย หลังจากนั้นคณะเทพประสิทธิ์ก็ยังคงรับงานอย่างต่อเนื่อง เพราะนักดนตรีในวงมีความรักสามัคคีกัน ไม่เคยแตกแยกกัน จึงสามารถยืนหยัดอยู่ได้จนปัจจุบัน

5.1.1 ที่อยู่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่ บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 6 บ้านดงเกลือ ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

5.1.2 แผนที่การเดินทาง

ระยะทางจากสี่แยกจังหวัดร้อยเอ็ดไปถึงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ประมาณ 40 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 38 แผนที่ทางไปวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

5.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

5.2.1 รายชื่อนักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 12 คน มีรายละเอียดของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความชำนาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

ตาราง 9 แสดงจำนวนสมาชิกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่บรรเลงในวง
นายศิลา งามสาร	70	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ระนาดไม้
นายน้อย ตีมูลา	60	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้วง
นายยนต์ วิชัย	63	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายทองสุข งามสาร	61	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	กลองมโหรี
นายถนอม พรหมสูงยาง	51	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ซออู้

ตาราง 9 (ต่อ)

ชื่อ - สกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	เครื่องดนตรีที่ บรรเลงในวง
นายอำนาจ พรมสี	52	ประถมศึกษาปีที่ 6	ทำนา	ฉาบปี่กลาง
นายสี คำภา	64	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	จิ้ง
นายคล้าย ปาโท	66	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่ใหญ่
นายหนู วิชัย	66	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	กลองมโหรี
นายชาลี วิชัย	67	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ปี่เล็ก
นายเต็ม (ไม่ทราบนามสกุล)	70	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอฮู้
นายปัตตา (ไม่ทราบนามสกุล)	67	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ซอด้วง

5.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีที่บ้านอีสานพิธีไหว้ครู

ประกอบไปด้วยเครื่องไหว้ครูหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเครื่องคาย ได้แก่

1. กรวย 5 อัน
2. เทียนเล็ก 5 คู่
3. ดอกไม้สีขาว 2 คู่
4. ผ้าขาว 1 วา 1 ผืน
5. เหล้าขาว 1 ขวด
6. ข้าวสาร 1 แก้ว
7. ไข่ 1 ฟอง
8. เงินค่าคายข้อ 6 บาท

การไหว้ครูนี้จะกระทำก่อนการบรรเลงทุกครั้ง เมื่อจัดเตรียมเครื่องไหว้ครูทุกอย่างวางบนพานหรือถาด หรือหากไม่มีภาชนะดังกล่าวอาจใช้จานแทนก็ได้ นักดนตรีในวงทุกคนจะหันหน้าเข้าหาผู้กระทำพิธี และนำเครื่องดนตรีทุกชิ้นมาวางรวมกัน จากนั้นผู้กระทำพิธีจะสวดนะโม 3 จบ แล้วกล่าวเชิญเทวดา (ปาวเทวดา) กล่าวบทขึ้นครู กล่าวบทยกครูมโหรี และสวดคาถามหานิยมต่างๆ เมื่อกล่าวบทสวดต่างๆจบแล้ว ผู้กระทำพิธีจะประพรมน้ำมนต์ให้แก่กัณณตรีในวงทุกคน เครื่องดนตรีทุกชิ้นและจะนำดอกไม้ที่อยู่บนพานไหว้ครูไปปักไว้ที่กลอง เป็นอันเสร็จพิธี การไหว้ครูนี้ เพื่อเป็นการระลึกถึง

ครูอาจารย์ที่ได้ฝึกฝนวิชาให้ และเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่นักดนตรีก่อนการบรรเลงให้มีความพร้อมที่จะบรรเลง

5.2.3 เครื่องดนตรีและรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดังนี้

1. ซอเล็ก (ซอด้วง)	2 คัน
2. ซอใหญ่ (ซอऊ)	2 คัน
3. ปี่ใหญ่	3 เลา
4. ปี่น้อย (ปี่แอ้)	1 เลา
5. ระนาดไม้	1 ราง
6. ระนาดเหล็ก	1 ราง
7. กลองมโหรีพื้นบ้าน	1 ใบ
8. ฉิ่ง	1 คู่
9. ฉาบใหญ่	1 คู่

รายละเอียดของเครื่องดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

1. ซอเล็ก (ซอด้วง)

ซอด้วงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะเทพประสิทธิ์พร มีชื่อเรียกว่า ซอเล็ก หรือ ซอऊ มีความยาวของคันซอประมาณ 86-88 เซนติเมตร ทำจากไม้พยูง มีลูกบิด 2 อันเพื่อปรับเสียงสูง - ต่ำ กระจบซอทำจากไม้พยูงเช่นเดียวกัน ใช้หนังงูเหลือมหรือหนังวัวซึ่งที่ด้านหน้ากระจบให้ตึง ความยาวของกระจบซอประมาณ 16.5 เซนติเมตร หน้ากระจบซอกว้างประมาณ 9.5 เซนติเมตร ความกว้างของท้ายกระจบซอประมาณ 9 เซนติเมตร คันชักทำใช้ทำจากไม้ไผ่ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร สายซอในสมัยก่อนใช้เส้นไหม แต่ปัจจุบันใช้สายเบรกรถจักรยานแทน

ภาพประกอบ 39 ซอเล็ก

2. ซอใหญ่ (ซอฮู้)

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะเทพประสิทธิ์พร มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ซอซี้คร้าน” มีความยาวของคันซอประมาณ 98 -100 เซนติเมตร ทำจากไม้พยูง มีลูกบิด 2 อันเพื่อปรับเสียงสูง - ต่ำ กะโหลกซอทำจากกะลามะพร้าว ใช้หนังงูเหลือมหรือหนังวัวซึ่งด้านหน้ากะโหลกให้ตึง ความกว้างของกะโหลกซอประมาณ 14 -17 เซนติเมตร คันชักทำใช้ทำจากไม้ไผ่ยาวประมาณ 52.5 เซนติเมตร มีหมอนซอ ไว้สำหรับรองรับสายซอ เรียกว่า ไม้หนุนสาย ยาวประมาณ 4 เซนติเมตร สายซอในสมัยก่อนใช้เส้นไหม แต่ปัจจุบันใช้เส้นลวดแทน

ภาพประกอบ 40 ซอใหญ่

3. ปี่ใหญ่

ปี่ใหญ่ ทางภาคกลางเรียกว่า ปี่โน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับ บังคับเสียงให้สูง - ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

ภาพประกอบ 41 ปี่ใหญ่

ปี่ใหญ่ทำจากไม้พญูง มีความยาวประมาณ 40.5 เซนติเมตร เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลม ส่วนปลายทั้งสองด้านคอด เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีรู นิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้ว ประมาณ 0.5 - 0.7 เซนติเมตร ส่วนของลิ้นปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ต้องเป็นใบบางๆ นำมาพันกับหลอดสแตนเลสหรือแผ่นทองที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 4.5 เซนติเมตร ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมไว้

4. ปี่น้อย

ปี่น้อย เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า รูปร่างลักษณะเหมือนปี่ใหญ่ แต่มีขนาดเล็กกว่า เสียงเล็กแหลมสูงกว่าปี่ใหญ่ มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ มีหน้าที่ดำเนินทำนอง ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ตัวปี่ หรือเลาปี่ และลิ้นปี่

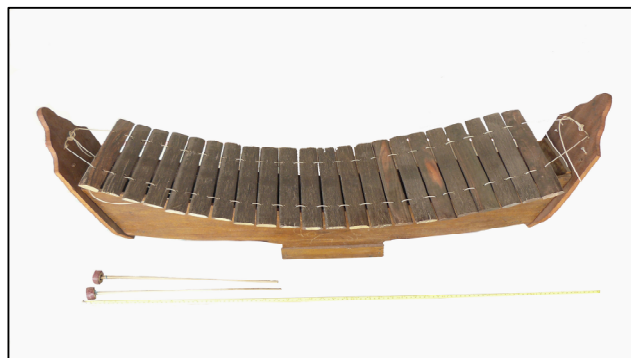

ภาพประกอบ 42 ปี่น้อย

ปี่น้อยมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปี่แอ้ ทำจากไม้พยูง มีความยาวประมาณ 30.5 เซนติเมตร เหลาหรือกลึงเป็นรูปทรงกลมส่วนปลายทั้งสองด้านคอด เจาะรูกลวงตลอดเลา มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร มีรูนิ้ว 6 รู สำหรับบังคับเสียงให้สูง - ต่ำ ตามทำนองเพลง ความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางของรูนิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร ส่วนของลึนปี่ทำจากใบตาลที่มีลักษณะแห้ง แก่ ต้องเป็นใบบางๆ นำมาพันกับแผ่นโลหะที่ทางภาคกลางเรียกว่ากำพวดยาวประมาณ 3.5 เซนติเมตร ด้านปลายของหลอดใช้เชือกพันกันลมรั้ว ก่อนนำมาใช้ต้องแช่น้ำให้อ่อนตัวก่อนประมาณ 2 - 3 นาที

5. ระนาดไม้

ระนาดไม้หรือระนาดเอกของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร มีทั้งหมด 21 ลูก ผืนระนาดทำจากไม้ พยูงมีความยาวของรางระนาดประมาณ 118 เซนติเมตร กว้างประมาณ 19 - 20 เซนติเมตร ใช้วิธีการคว้านได้ลูกระนาดให้มีความหนา บาง ซึ่งจะทำให้เสียงต่างกัน ถ้าคว้านให้บางมากเสียงจะสูง ความกว้างของลูกระนาดแรกด้านขวามือ ประมาณ 40 เซนติเมตร ลูกยอด (ลูกบนสุด) ยาวประมาณ 28 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 43 ระนาดไม้

6. ระนาดเหล็ก

ระนาดเหล็ก ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร มีความยาวของรางประมาณ 112 เซนติเมตร กว้างประมาณ 13 เซนติเมตร ลูกกระพรวน ทำจากเหล็กผ่าซีก ตีให้แบนตามความต้องการให้เสียงต่ำ หรือเสียงสูง ลูกแรกด้านซ้ายมือ (ลูกใหญ่) กว้างประมาณ 23 เซนติเมตร ลูกยอตกว้างประมาณ 17.5 เซนติเมตร มีลูกกระพรวน 21 ลูก ส่วนของไม้ตี ด้านหนึ่งทำจากเขาควายหุ้มด้วยยางให้มีความหนาตามต้องการถ้าหุ้มหนาเสียงจะนุ่มกังวาน เวลาตีต้องขึงเชือกระหว่างไม้ตีทั้งสองข้างตลอดเวลาเพื่อให้มือทั้งสองข้างตีเป็นเสียงคู่แปด

ภาพประกอบ 44 ระนาดเหล็ก

7. กลองมโหรีพื้นบ้าน

กลองมโหรีพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ซึ่งด้วยหนังทั้งสองหน้า เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะให้ช้า - เร็ว สร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้กับเพลงที่บรรเลง

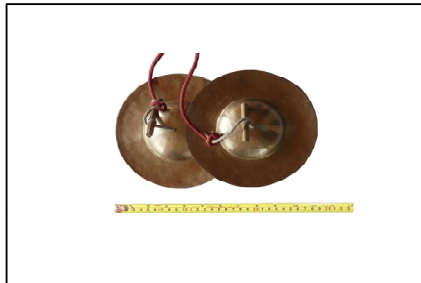

ภาพประกอบ 45 กลองมโหรีพื้นบ้าน

ตัวหุ่นกลองทำจากไม้ก้ามปู หรือ ไม้กะบาก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 56 - 57 เซนติเมตร กว้างประมาณ 28 เซนติเมตร ใช้หนังวัวหรือหนังควายซึ่งทั้งสองหน้า ส่วนที่เป็นหนังเรียด ใช้สำหรับซึ่ง รั้งหนังให้ตึง ทำจากเส้นเอ็น เดิมใช้หนังสัตว์ ไม้ดี ยาวประมาณ 34 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งจะหุ้ม ด้วยเศษผ้าพันให้มีความหนาตามต้องการ

8. ฉาบใหญ่

เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทำจากทองเหลือง หาซื้อได้จากแหล่งขายเครื่องดนตรีทั่วไป ทำให้ การบรรเลงสนุกสนานมากขึ้น

ภาพประกอบ 46 ฉาบใหญ่

ฉิ่ง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร ฉาบใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 25 - 30 เซนติเมตร

5.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวงดนตรีบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ปี่ และซอ หรือบาง วงมีระนาดไม้ ระนาดเหล็ก พิณ เป็นเครื่องเดินทำนอง (Melody) ส่วน กลอง ฉิ่ง และฉาบ เป็นเครื่อง ประกอบจังหวะ จากการศึกษาด้านขั้นตอนการบรรเลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคนะมีวิธีการ บรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนขึ้นเพลง

ตอนขึ้นเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะใช้ปี่ใหญ่ หรือหากคณะใดไม่มีปี่ใหญ่ก็จะ ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ ที่ใช้ปี่กลางขึ้นเพลง และจากการศึกษา พบว่า มีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเดียวคือ คณะ ส. บุญมา บรรเลงท่วงศิลป์ อำเภอบุพผรัตน์ ที่ใช้ ระนาดไม้ หรือ ระนาดเหล็ก ในการขึ้นเพลง

ตอนบรรเลง

ในช่วงที่บรรเลง เมื่อปีหรือระนาดขึ้นเพลงแล้วประมาณ 3 - 4 ห้องเพลง เครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ซออู้ ซอด้วง ก็จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอประสานกันไปตามทำนองเพลง เครื่องดนตรีบางชิ้นเช่น ปี่น้อย (ปี่ยอด) อาจมีการบรรเลงพลิกแพลงไปตามทางของเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะไพเราะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรเลง สำหรับเครื่องประกอบจังหวะอันได้แก่ กลอง ฉิ่ง และ ฉาบ ก็จะมีการประกอบจังหวะทำให้ทำนองสนุกสนานมากขึ้น

ตอนลงจบเพลง

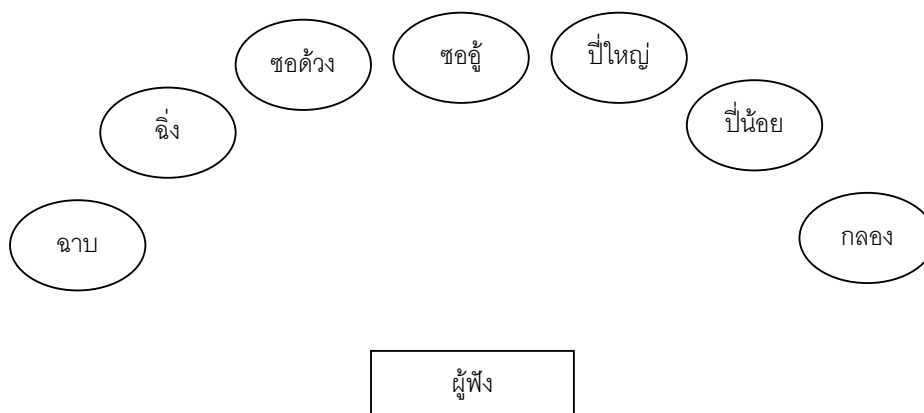
ผู้เป็นหัวหน้าวงที่ส่วนมากจะเป็นคนเป่าปี่ จะเป็นผู้ให้สัญญาณในการลงจบโดยจะบรรเลงนำในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ แล้วจึงจะสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

5.2.5 การจัดรูปแบบของวง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดวงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานมี 2 รูปแบบ คือ การจัดวงแบบนั่งบรรเลง และการจัดวงแบบเดินบรรเลง(เดินแหในขบวน) โดยการจัดรูปแบบของวงทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะการจัดที่ไม่แน่นอน ในเรื่องของตำแหน่งของเครื่องดนตรีหรือ จำนวนเครื่องดนตรี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ และความสะดวกในการบรรเลง

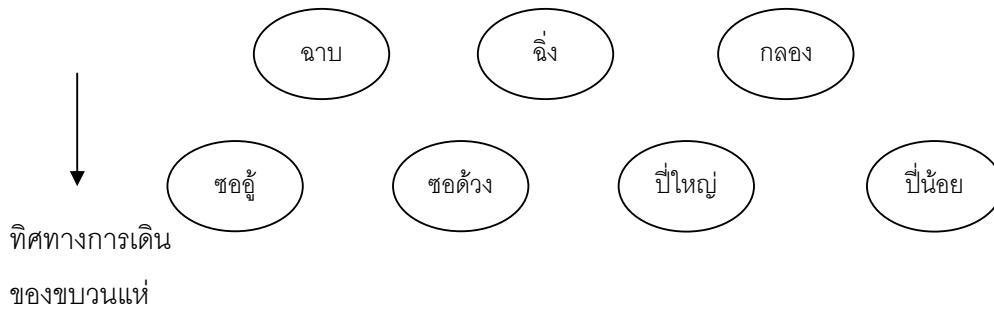
การจัดวงแบบนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงกันเป็นลักษณะครึ่งวงกลม ส่วนใหญ่ซอและปี่ ที่เป็นเครื่องดำเนินทำนองจะนั่งอยู่ด้านหน้า ส่วนเครื่องประกอบจังหวะจะอยู่ด้านหลัง ดังนี้

แบบนั่งบรรเลง

การจัดวงแบบเดินบรรเลง จะเดินเป็นสองแถว แถวหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนอง
แถวหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

แบบเดินบรรเลง

5.2.6 การฝึกซ้อม

เมื่อมีการรับงานมาแล้ววงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร จะมีการนัดเพื่อฝึกซ้อมก่อนที่จะบรรเลงจริง ก่อนวันงานประมาณ 2 วัน หัวหน้าคณะจะทำการบอกกล่าวให้นักดนตรีในวงว่าได้มีการรับงานเกิดขึ้น พร้อมกับบอกรายละเอียดว่าเป็นงานอะไร บรรเลงที่ไหน กี่วัน และนัดทำการฝึกซ้อม เนื่องจากนักดนตรีในคณะ เทพประสิทธิ์พร ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันจึงเป็นการง่ายที่จะบอกกล่าวเรื่องการรับงาน ส่วนสถานที่ในการฝึกซ้อมจะมีการตกลงกันตามสะดวก อาจเป็นบ้านของหัวหน้าคณะ หรือ บ้านของนักดนตรีคนอื่นๆในวง

5.2.7 การรับงาน

ส่วนมากจะรับงานบุญกฐิน เฉลี่ยแล้วปีละประมาณ 10 งาน งานศพก็รับแต่น้อยไม่ค่อยมีใครมาจ้าง งานบุญอื่นๆก็มีผู้ว่าจ้างเช่นกัน แต่จะไม่มากเท่ากับงานบุญกฐิน

5.2.8 รายได้ของวง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร รับงานขั้นต่ำสุดคือ 5,000 บาท ถ้าเป็นงานบุญกฐินที่ต้องบรรเลงด้วย แห่ด้วยประมาณ 6,000 บาท

5.2.9 การสืบทอด

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร ได้ทำการฝึกหัดให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านข่อย โรงเรียนสูงยางประชาสรรค์ และโรงเรียนที่อำเภอวาปีปทุม แต่ไม่ได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลาน

ที่ใกล้ชิดเพราะเด็กๆไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก แต่จะให้ความสนใจกับดนตรีลูกทุ่ง ดนตรีสตริง ต่างๆ มากกว่า

5.2.10 การกระจายรายได้

การแบ่งเงินให้กับลูกน้องในวง หัวหน้าวง จะแบ่งให้ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ทั้งลูกน้องและหัวหน้าวง ต้องได้เท่ากัน เพราะถือว่าเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหาย ไม่ได้ทำเป็นธุรกิจ ที่ต้องมีนายจ้างกับลูกจ้าง ฉะนั้นจึงต้องแบ่งให้ได้เท่าๆกัน ประมาณ 300 - 500 บาท ส่วนที่เหลือจะเก็บไว้เป็นกองกลางเพื่อทำเครื่องดนตรีชิ้นใหม่ และซ่อมแซม เครื่องดนตรีชิ้นที่ชำรุดเสียหาย

5.2.11 ลักษณะเด่นของวง

ลักษณะเด่นของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร คือ บรรเลงเฉพาะเพลงดั้งเดิม ไม่นิยมที่จะเล่นเพลงลูกทุ่งประยุกต์

5.3 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร พบว่า มีเพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ ประจำ ประมาณ 10 เพลง คือ เพลงชั้น เพลงมอญ เพลงโคกน้อย เพลงชะนีร้องไห้ เพลงโคกใหญ่ เพลงตะนาวแปลง เพลงเหนือ เพลงไหว้ครูหรือเพลงแห่ เพลงระบำไท และเพลงแห่ศพ ทั้งนี้ เพลงที่บรรเลงทั้งหมดสามารถเล่นให้มีอัตราจังหวะช้า หรือ เร็ว ก็ได้ ตามแต่โอกาสและความเหมาะสมของงาน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ตาราง 10 แสดงประเภทของเพลงตามโอกาสในการบรรเลง

เพลงไหว้ครู	งานบุญ	งานอวมงคล
เพลงแห่	เพลงมอญ เพลงระบำไท เพลงชะนีร้องไห้ เพลงตะนาวแปลง เพลงเหนือ เพลงชั้น	เพลงโคกใหญ่ เพลงโคกน้อย เพลงแห่ศพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 5 คณะ ได้แก่ 1. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ 2. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน 3. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ 4. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ และ 5. วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร สามารถแสดงรายละเอียดเรื่อง 1.) ระดับการศึกษา 2.) เครื่องไหว้ครู 3.) เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน 4.) วิธีการบรรเลง 5.) เพลงที่ใช้บรรเลง 6. การเทียบเสียงซอู้และซอด้าง และ 7.) จังหวะกลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

1. ระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแต่ละคณะ

ตาราง 11 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษาปีที่ 4	5 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	1 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 6	2 คน

ตาราง 12 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษาปีที่ 4	10 คน

ตาราง 13 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษาปีที่ 4	4 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	4 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 2	1 คน

ตาราง 14 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตร
เสียงสวรรค์

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษาปีที่ 4	4 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	3 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 6	2 คน

ตาราง 15 แสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพ
ประสิทธิ์พร

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษาปีที่ 4	9 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	3 คน

จากตารางแสดงรายละเอียดด้านระดับการศึกษาของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ แสดงให้เห็นว่า นักดนตรีที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 32 คน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 11 คน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 คน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 คน จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 คน

2. รายละเอียดเครื่องไห้วครูแต่ละคณะ

ตาราง 16 แสดงรายละเอียดของเครื่องไห้วครูแต่ละคณะ

ชื่อคณะ	เกล้าขาว	บุหรี	เทียนเล็ก	เทียนใหญ่	ดอกไม้	ผ้าขาว	แป้ง	เงิน	ไขไก่ดิบ	ข้าวสาร	อื่นๆ
1. บ้านเทียมแซ่	1 ขวด	1 ซอง	5 คู่	1 คู่	5 คู่	1 ผืน	1 กระป๋อง	12 บาท	-	-	-
2. รวมมิตรจตุรพักตรพิมาน	1 ขวด	-	5 คู่	-	-	1 ผืน	-	12 บาท	1 ฟอง	-	รูป 13 คู่ กรวยใส่ดอกไม้
3. ส.บุญมา บวรเทิงศิลป์	1 ขวด	1 ซอง	5 คู่	1 คู่	5 คู่	1 ผืน	-	24 บาท	1 ฟอง	1 แก้ว	-
4. รวมมิตรเสียงสวรรค์	1 ขวด	1 ซอง	5 คู่	1 คู่	5 คู่	1 ผืน	-	24 บาท	1 ฟอง	1 แก้ว	-
5. เทพประสิทธิ์พร	1 ขวด	-	5 คู่	-	2 คู่	1 ผืน	-	6 บาท	1 ฟอง	1 แก้ว	กรวย 5 อัน

จากตารางแสดงรายละเอียดของเครื่องให้อาหารแต่ละคนะ อธิบายได้ว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คนะบ้านเทียมแซ่ ไม่ใช้ ไซโก่ดิบ และข้าวสาร ประกอบในเครื่องให้อาหาร วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนะรวม มิตรจตุรพักตรพิมาน ไม่ใช้ บุหรี่ เทียนใหญ่ ดอกไม้ แบ่ง และข้าวสาร ประกอบในเครื่องให้อาหาร แต่มีรูป 13 คู่และกรวยใส่ดอกไม้ 1 คู่ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ ไม่ใช้ แบ่ง ประกอบใน เครื่องให้อาหารเพียงอย่างเดียว วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ไม่ใช้ แบ่ง ประกอบใน เครื่องให้อาหารเช่นเดียวกันกับ คนะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ และ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคนะเทพประสิทธิ์ พร ไม่ใช้ บุหรี่ เทียนใหญ่ และแบ่ง ประกอบในเครื่องให้อาหาร แต่เพิ่มกรวยใส่ดอกไม้จำนวน 5 คู่

3. รายละเอียดเครื่องดนตรีแต่ละคนะ

ตาราง 17 แสดงรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละคนะ

ชื่อคนะ	ชอน้อย	ชอใหญ่	ปี่กลาง	ปี่ยอด	กลอง	ฉิ่ง/ฉาบ	อื่นๆ
1. บ้านเทียมแซ่	1 คัน	2 คัน	2 เล้า	1 เล้า	1 ใบ	1 คู่	-
2. รวมมิตรจตุรพักตรพิมาน	1 คัน	1 คัน	1 เล้า	1 เล้า	1 ใบ	1 คู่	ปี่ใหญ่ 1 เล้า ระนาดไม้ 1 รวง
3. ส.บุญมา บรรเทงศิลป์	2 คัน	1 คัน	1 เล้า	1 เล้า	1 ใบ	1 คู่	พิณ 1 ตัว ระนาดไม้ 1 รวง ระนาดเหล็ก 1 รวง
4. รวมมิตรเสียงสวรรค์	1 คัน	2 คัน	-	1 เล้า	1 ใบ	1 คู่	ปี่ใหญ่ 2 เล้า ระนาดไม้ 1 รวง ระนาดเหล็ก 1 รวง
5. เทพประสิทธิ์พร	2 คัน	2 คัน	-	1 เล้า	1 ใบ	1 คู่	ปี่ใหญ่ 3 เล้า ระนาดไม้ 1 รวง ระนาดเหล็ก 1 รวง

จากตารางแสดงรายละเอียดของเครื่องดนตรีแต่ละคณะ อธิบายได้ว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน คณะบ้านเทียมแซ่ ไม่ใช้ ปี่ใหญ่ ประกอบในการบรรเลง วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ใช้ ปี่ใหญ่ 1 เลา และ ระนาดไม้ 1 ราง ประกอบในการบรรเลงด้วย วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ ใช้ พิณอีสาน(ไฟฟ้า) 1 ตัว ระนาดไม้ 1 ราง และ ระนาดเหล็ก 1 ราง ประกอบในการบรรเลงด้วย วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ใช้ ปี่ใหญ่ 2 เลา ระนาดไม้ 1 ราง และ ระนาดเหล็ก 1 ราง ประกอบในการบรรเลงด้วย และ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ใช้ ปี่ใหญ่ 3 เลา ระนาดไม้ 1 ราง และ ระนาดเหล็ก 1 ราง ประกอบในการบรรเลงด้วย

4. วิธีการบรรเลงตอนขึ้นเพลงแต่ละคณะ

ตาราง 18 แสดงรายละเอียดของวิธีการบรรเลงตอนขึ้นเพลงแต่ละคณะ

บ้านเทียมแซ่	รวมมิตรจตุรฯ	ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์	รวมมิตรเสียงสวรรค์	เทพประสิทธิ์พร
ใช้ ปี่ นำ	ใช้ ปี่ นำ	ใช้ ระนาด นำ	ใช้ ปี่ นำ	ใช้ ปี่ นำ

จากตารางแสดงรายละเอียดของวิธีการบรรเลงตอนขึ้นเพลงแต่ละคณะ อธิบายได้ว่ามีเพียงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์ คณะเดียวที่ใช้ระนาดเป็นเครื่องดำเนินทำนองตอนขึ้นเพลง ในส่วนของขั้นตอนการบรรเลงอีก 2 ขั้นตอน คือ ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบเพลง พบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 5 วง มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ หลังจากตีปี่ หรือ ระนาด บรรเลงนำตอนขึ้นเพลงแล้ว เครื่องดนตรีชิ้นอื่นๆ ได้แก่ ซออู้ ซอด้วง ปี่กลาง ปี่เล็ก กลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน ฉิ่ง และ ฉาบ จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอไปตามทำนองเพลง การบรรเลงเพลงนั้นจะบรรเลงไปเรื่อยๆ โดยมีได้ตกลงกันว่าจะบรรเลงกี่เที่ยว แต่เมื่อจะลงจบเพลง อันเป็นขั้นตอนบรรเลงขั้นสุดท้าย เครื่องดนตรีที่ขึ้นนำเป็นเครื่องแรก คือ ปี่ หรือ ระนาด จะบรรเลงในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ จึงสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

5. เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแต่ละคณะ

ตาราง 19 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแต่ละคณะ

ประเภทของเพลง	บ้านเทียมแท้	รวมมิตรจตุรฯ	ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์	รวมมิตรเสียงสวรรค์	เทพประสิทธิ์พร
ไหว้ครู	เพลงไหว้ครู	เพลงโหมโรง	เพลงไหว้ครู พระเจ้าโคก	แท้เดิม	เพลงแท้
งานบุญ/แท้	กัญชาล่อง	พม่าแท้กระจาด	จิ้นลงเรือ	จิ้นลงเรือ	มอญ
	บัวกลางบึง	ระบำโป้	พม่าแท้กระจาด	พม่าแท้กระจาด	ระบำไท
	จิ้นลงเรือ	พม่ารำขวาน	เพลงต้น	กันตรึม	ชะนีร้องไห้
	สายบัว	พระรามตามกวาง	พม่ารำขวาน	ผะเหวดเข้าเมือง	ตะนาวแปลง
	เขมรดกน้ำ	กาไว	กันตรึม	รำวงชาวเกาะ	เหนือ
	ลมพัดชายเขา		ระบำคู่	แท้เหนือ	จัน
	กาไว		ระบำเดี่ยว		
	ระบำโป้		แท้ใหญ่		
	บัวตูมตอง		นมแบ		
	ม้าย่อง		แท้ใหม่		
	สืนวน		แท้ผะเหวดเข้าเมือง		

ตาราง 19 (ต่อ)

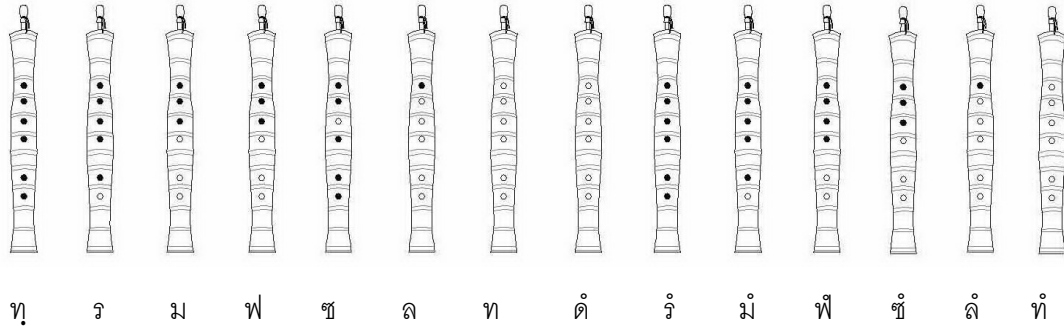
ประเภทของเพลง	บ้านเทียมแท้	รวมมิตรจตุรา	ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์	รวมมิตรเสียงสวรรค์	เทพประสิทธิ์พร
งานบุญ/แห่			เขมรโคก ระบำวิก		
งานอวมงคล	ชะนีโหย กัญชาแปลง นางนวล แต้วรง	ชะนีโหย รำวงพิมาย ลมพัดชายเขา ซ้องวง	ธรณีกรรแสง ใต้ลมหนาว โหมโรงจังหวะช้างหนึ่ง จำมอญ	ชะนีร้องไห้ พระรามตามกวาง ฉันทกล่อม	โคกใหญ่ โคกน้อย แห่ศพ

6. การเทียบเสียงซอคู่และซอด้วง

การเทียบเสียงของซอคู่และซอด้วงจะยึดเสียงของปี่เป็นหลักในการเทียบเสียง

ซึ่งการเปิด - ปิด นิ้วในการเป่าปี่นั้น จากการศึกษาพบว่า มีระดับเสียงดังนี้

- รูปิดนิ้ว
- รูเปิดนิ้ว

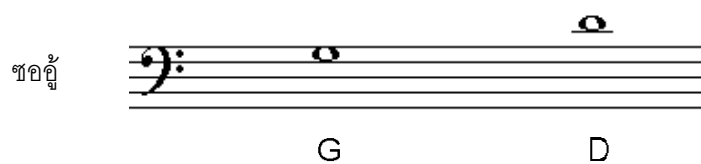

เสียงซอคู่ และ ซอด้วง

เมื่อนักดนตรีที่บรรเลงซอคู่และซอด้วง เทียบเสียง หรือ เทียบสาย กับเสียงปี่นั้น การสืสายเปล่าทั้งสองสายคือสายในและสายนอก จะเริ่มจากเสียงต่ำสุด ดังนี้

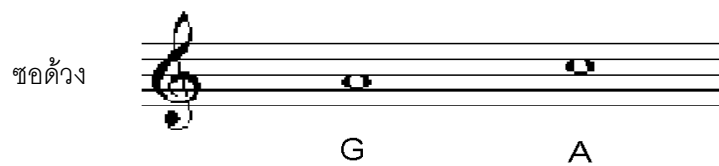
ซอคู่ สายใน เมื่อสืสายเปล่า คือเสียง ซอล

สายนอก เมื่อสืสายเปล่า คือเสียง เร

ซอด้วง สายใน เมื่อสืสายเปล่า คือเสียง เร

สายนอก เมื่อสืสายเปล่า คือเสียง ลา

7. จังหวะกลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ ของจังหวัดร้อยเอ็ดมีการตีจังหวะ ดังรูปแบบต่อไปนี้

จังหวะในอัตรา 2 ชั้น (แบบ 1)

ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ
- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ตุ่ม	- ตุ่ม - มีะ	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ตุ่ม	- ตุ่ม - มีะ	- ตุ่ม - ตุ่ม

จังหวะในอัตรา 2 ชั้น (แบบ 2)

ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ
- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม

จังหวะในอัตราชั้นเดียว (แบบ 1)

ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ
ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม	ตุ้ม จ๊ะ ตุ่ม ตุ่ม

จังหวะในอัตราชั้นเดียว (แบบ 2)

ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ
- - - -	- - - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม	- ตุ่ม - ตุ่ม

จังหวะในอัตราชั้นเดียว (แบบ 3)

ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ	ฉิ่ง	ฉับ
- จ๊ะ - จ๊ะ	- จ๊ะ - ตุ่ม	- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม	- จ๊ะ - จ๊ะ	- จ๊ะ - ตุ่ม	- ตุ่ม - จ๊ะ	- ตุ่ม - ตุ่ม

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้นำ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เนื่องจาก ทฤษฎีดังกล่าว เป็นเครื่องมือที่สามารถวัดได้ว่า สังคมใดมีความเข้มแข็งหรือไม่ เพราะวัฒนธรรมเป็นตัว บังชี้ถึงความเจริญ ความมั่งคั่ง การแสดงออกทางความคิด พฤติกรรมที่บุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่ง ยึดถือปฏิบัติ โดยทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย
2. ใฝ่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างสมอุดมการณ์
6. สืบสานวัฒนธรรม
7. จดจำประเพณี
8. ของดีศาสนา

1. อยู่อย่างไทย

สภาพสังคม

ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนมากเป็นคนเชื้อสายไทยอีสานโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึงวงมโหรี พื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ ที่ตั้งอยู่ใน 3 อำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น ทำให้มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ว่าเป็นสังคมชนบท ลักษณะของสังคมชนบทนั้น มีการดำเนินชีวิตตามวิถีของความเป็นอยู่อย่างไทย พฤติกรรมทางสังคมที่ปรากฏในหมู่บ้านคือ การมีชีวิตเรียบง่าย เป็นอยู่อย่างพอเพียง มีอาชีพทาง การเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ ผลผลิตที่ได้นำมาใช้ในครัวเรือน ถ้าได้ผลผลิตเป็น จำนวนมากก็จะนำไปแบ่งขาย ผู้คนในหมู่บ้านมีความสมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เช่น มีการลงแขกเกี่ยวข้าวเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยว ชาวบ้านมักจะช่วยกันลงแขกคือ หากข้าวในนาของใครสุก แล้วพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวได้ เจ้าของนาก็จะเชิญชวนหรือพูดเป็นภาษาชาวบ้านว่า ขอแรง ให้เพื่อน บ้านไปช่วยกันเกี่ยวข้าว และเมื่อข้าวในนาของเพื่อนบ้านที่ได้มาช่วยเกี่ยวข้าวในนาของตนนั้น พร้อมที่จะเก็บเกี่ยวได้ ก็จะไปช่วยเหลือเพื่อตอบแทนกันและกันเช่นเดียวกับที่เพื่อนบ้านเหล่านั้นได้มา

ช่วยเหลือตน หนุ่มสาวในหมู่บ้านเมื่อเว้นจากการทำไร่ทำนา ก็จะเดินทางไปทำงานรับจ้างในตัวเมืองหรือ จังหวัดใหญ่ๆ แต่เมื่อถึงฤดูทำนา ก็จะกลับบ้านมาช่วยพ่อแม่ ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อกันในสังคมชนบทที่พบเห็นได้อีกอย่าง คือการลงแรงช่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานบวช งานศพ หรืองานอื่นๆ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะลงแรงช่วยกันจัดงาน กลุ่มผู้หญิงก็ลงแรงเป็นแม่ครัวทำอาหารทั้งคาว หวาน ส่วนกลุ่มผู้ชายก็จะช่วยกันจัดสถานที่ ตามแต่เจ้าภาพจะบอกให้ช่วยเหลือ โดยไม่ได้หวังเงินค่าจ้างใดๆ แต่เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ น้ำใจ ที่มีต่อกันในหมู่บ้านเพียงเท่านั้น

ภาพประกอบ 47 ผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้าน

ลักษณะความเป็นอยู่ เป็นกลุ่มเครือญาติ มักจะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ใกล้เคียงกัน ไปมาหาสู่ได้อย่างสะดวก ดำรงชีวิตด้วยการเป็นมิตรกับเพื่อนบ้านสนิทสนมกัน มีอะไรก็แบ่งปันกัน

ปัญหาที่พบในสังคมชนบท ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาทางการศึกษาเพราะชาวบ้านมักจะทำให้ลูกหลานช่วยทำนา ทำสวน ไม่ค่อยให้เรียนหนังสือในระดับสูงๆ ส่วนมากจบการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ มัธยมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น ส่วนน้อยมากที่จะให้เรียนต่อในระดับที่สูงกว่านี้ ด้วยปัจจัยทางการเงินที่มีจำกัด ปัญหาอีกอย่างที่พบในสังคมชนบทคือ การไปขายแรงงาน รับจ้าง ในเมืองหลวงทิ้งให้คนเฒ่าคนแก่ หรือพ่อแม่ อยู่บ้านเพียงลำพัง

สภาพครอบครัว

ลักษณะครอบครัวของสังคมชนบทนั้น ส่วนมากจะเป็นครอบครัวใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลาน อาศัยอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียว หรือมีการปลูกสร้างบ้านเรือนในที่ดินเดียวกัน บ้านบางหลังในหมู่บ้านก็เป็นครอบครัวเดียว มีพ่อแม่ลูก แต่ไม่มีญาติพี่น้องมาอยู่ด้วย ทั้งนี้ครอบครัวของสังคมชนบทนั้นมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในครอบครัว และในหมู่บ้าน สามารถอบรมสั่งสอน บอกกล่าว เรื่องที่ถูกต้อง เรื่องที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติชี้แนะทางการดำเนินชีวิตให้กับคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านได้

ลักษณะครอบครัวของนักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสาน ทั้ง 5 คณะ ก็มีสภาพดังกล่าวเช่นกัน คือ เป็นครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ เช่นบ้านของนายบรรเทิง พลละคร หัวหน้าคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ และบ้านของนายประพันธ์ วงศ์คำจันทร์ นักดนตรีคณะ รวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน ที่มีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันแตกต่างกันคือมี ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก และหลาน อาศัยปลูกสร้างบ้านติดกัน ในรั้วเดียวกัน ในส่วนของครอบครัวขนาดเล็กที่มีปู่ ย่า หรือ ตา ยาย อาศัยอยู่ แต่ไม่มีลูก อาศัยอยู่ด้วย เช่น ครอบครัวของนายน้อย ตีมูลา นักดนตรี คณะเทพประสิทธิ์พร ที่ลูกของตนเองเดินทางไปทำงานในต่างจังหวัด มีเพียงบ้านที่สร้างไว้ในรั้วเดียวกัน แต่ไม่มีคนอยู่ หากถึงหน้าเทศกาล เช่น วันสงกรานต์ ลูกๆหลานๆ ก็จะกลับมาเยี่ยมเยียน ดูแล เพียง 2-3 วัน เท่านั้น ก็เดินทางกลับไปทำงานในต่างจังหวัด

ภาพประกอบ 48 บ้านนายบรรเทิง พลละคร
หัวหน้าวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะส.บุญมาบรรเทิงศิลป์

ภาพประกอบ 49 สภาพหมู่บ้านดงเกลือ

อาจเป็นเพราะค่านิยม ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ทำให้ความคิดของหนุ่มสาวในหมู่บ้าน รวมถึงลูกหลานในคณะมโหรีพื้นบ้าน มีแนวคิดที่จะทำมาหากินนอกหมู่บ้านของตนเอง เพราะทนทำนาทำไร่ไม่ไหว จึงไปขายแรงงาน ทำงานในตัวจังหวัดใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา และ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งก็เป็นงานรับจ้างทั่วไป หรือ ทำงานในร้านอาหารเป็นพนักงานเสิร์ฟ ขับรถรับจ้าง หรืองานใดๆก็ได้ ที่ไม่ใช่การทำนา เหมือนอย่างที่บ้านพ่อแม่ ได้ทำมาเป็นอาชีพ แต่ถึงกระนั้น ความรัก ความผูกพันที่มีในครอบครัวก็ได้ห่างหายไป ยังคงติดต่อ ส่งข่าวคราว ตามเทคโนโลยีที่มีในปัจจุบัน โดยเฉพาะการติดต่อทางโทรศัพท์ ที่เกือบมีทุกบ้าน ไม่เว้นแม้แต่คณะมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ ที่สามารถติดต่อได้ทางโทรศัพท์ เช่นกัน

2. ใฝ่ใจศึกษา

การศึกษา คือการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ สำหรับกระบวนการศึกษาของนักดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดนั้น ยึดหลักปฏิบัติตนสำหรับผู้ใฝ่ศึกษาดังนี้

2.1 รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะและสมาชิกในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะพบว่า การเรียนรู้เรื่องมโหรีพื้นบ้านอีสาน นักดนตรีเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านมโหรีพื้นบ้านโดยเฉพาะ เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูชาวจังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นนักดนตรีที่มีความสามารถด้านมโหรีโดยตรง ส่วนวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ ก็ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูมโหรีพื้นบ้านชาวจังหวัดสุรินทร์ ส่วนวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอีก 2 คณะ ก็ได้รับการถ่ายทอดจากครูในอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งก็เป็นนักดนตรีที่มีความสามารถเล่นดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสานได้เป็นอย่างดี

จากกระบวนการถ่ายทอดดังกล่าว ทำให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด เกิดทักษะสามารถบรรเลงได้อย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่มีมาแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

2.2 มีชีวิตและอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีระเบียบด้วยความมีวินัย

นักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือข้อตกลงเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยเฉพาะระเบียบข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้ในหมู่บ้านของตน จะไม่ละเมิดหรือกระทำการอันไม่สมควรให้สังคมเดือดร้อน เช่น การช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติส่วนรวมของหมู่บ้าน การรักษาสีงแวดล้อมในหมู่บ้านเก็บกวาดบ้านเรือนให้สะอาด ทั้งขยะในที่ที่กำหนด การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่หมู่บ้านจัดขึ้น หรือแม้แต่การช่วยกันดูแลสอดส่องเป็นหูเป็นตารักษามหาบ้านให้มีความสงบสุข อีกทั้งยังมีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลืองานพิธี ประเพณีต่างๆ ที่ยึดถือปฏิบัติมาแต่อดีต

2.3 มีแรงจูงใจใฝ่รู้และใฝ่สร้างสรรค์อยู่เป็นนิตย์

การใฝ่รู้ คือความตั้งใจพยายามกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

การสร้างสรรค์ หรือความริเริ่มสร้างสรรค์ คือความสามารถในการคิดสิ่งแปลกใหม่ โดยสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับความรู้ต่างๆ ได้

ในส่วนของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานแล้ว การมีแรงจูงใจใฝ่รู้และใฝ่สร้างสรรค์ อาจมองได้จากการที่นักดนตรีบางคนเช่น คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน คณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ คณะบ้านเทียมแซ่ มีความสนใจที่จะรับฟังเพลงต่างๆ โดยเฉพาะ เพลงลูกทุ่ง หรือเพลงลูกทุ่งร่วมสมัย ที่เป็นที่ยกย่องแล้วนำมาปรับปรุง ประยุกต์ ประดิษฐ์ทางให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในวงมโหรีพื้นบ้าน

อีสาน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างสีสันทางดนตรี ทำให้มีเพลงในแนวที่แปลกใหม่ ซึ่งเป็นเพลงที่คุ้นหู ถูกใจผู้ฟัง รวมถึงการฝึกหัดเพลงตามประเพณีต่างๆ เช่น งานลอยกระทง ก็มีการบรรเลงเพลงลอยกระทงประกอบในงานด้วย

2.4 มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

การมุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตามวิธีของนักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้น สามารถปฏิบัติได้อย่างเด่นชัด คือการรวมกลุ่มเพื่อฝึกซ้อมในหมู่บ้าน ใช้เวลาช่วงเย็นหลังจากรับประทานอาหารแล้ว ต่างคนก็จะนำเครื่องดนตรีของตนมานั่งรวมกลุ่มซ้อมเพลงต่างๆ และนอกเหนือจากการซ้อมรวมกลุ่มแล้ว นักดนตรีบางคนจะนำเครื่องดนตรีติดตัวไปด้วยในระหว่างการทำนา บางคนก็นั่งสืบทอดต้นไม้ไผ่ในนา เพื่อพักเหนื่อยจากการทำนาเพราะต้องอยู่กลางแดดที่ร้อนจัด บางคนก็นั่งเป่าปี่ในนา เพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน คือขยันเวลา พักเหนื่อยนั่นเอง

ภาพประกอบ 50 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พรนั่งรวมกลุ่มฝึกซ้อมเพลง

ภาพประกอบ 51 การฝึกซ้อมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส.บุญมา บรรเทิงศิลป์

นอกเหนือจากการซ้อมแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่จัดว่าเป็นการพัฒนา คือการเข้าร่วมแข่งขันในโครงการต่างๆ ของหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่จัดขึ้น เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเพ็ญแท้ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ได้รับรางวัล รองชนะเลิศในการแข่งขันเดียวกัน ทั้งนี้สำหรับการแข่งขันแต่ละเวทีถึงแม้ว่าวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบางคณะจะไม่ได้รางวัลใดๆ เลย แต่ก็เป็นการหาประสบการณ์ให้กับคณะของตนเอง เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข หมั่นฝึกซ้อมให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อการแข่งขันที่จะมีในคราวต่อไป

ภาพประกอบ 52 รางวัลที่วมให้ร้พื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ได้รับ

ภาพประกอบ 53 รางวัลที่วมให้ร้พื้นบ้านอีสานคณะ
พื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานได้รับ

ภาพประกอบ 54 รางวัลที่วมให้ร้
คณะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ได้รับ

3. เสาะหาความรู้

การเสาะหาความรู้ เป็นวิถีทางที่จะทำให้ชีวิตดำเนินอยู่ต่อไป คงอยู่ และดำเนินร่วมไปกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมได้ การเสาะหาความรู้สามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. สืบค้นทางตรง โดยการศึกษารูปแบบทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การแต่งกาย การดำเนินชีวิต การพบผู้ที่มีความรู้ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน และลงภาคสนามตามแหล่งวัฒนธรรม

2. สืบค้นทางอ้อม โดยการสืบค้นตามเอกสาร และสื่อต่างๆ

ปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนทุกเพศทุกวัย ทำให้ทุกคนต้องมีความกระตือรือร้น รับรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อให้มีความรู้ทันเหตุการณ์กับความเปลี่ยนแปลง นักดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ก็เช่นเดียวกัน ที่ปัจจุบันนี้หัวหน้าคณะหลายๆคณะ ต้องพยายามคิดค้นริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ให้กับคณะของตน ตามแนวทางของการแสวงหาความรู้ทั้ง 2 วิธี ในส่วนของการสืบค้นทางตรงนั้นพบว่า นักดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ส่วนใหญ่แล้วจะมีความสนิสนม รู้จักกัน บางคณะได้พบปะพูดคุยกันในงานต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ และบอกเล่าประสบการณ์ต่างๆ อันถือได้ว่าเป็นการพบผู้รู้ทางวัฒนธรรม บางงานมีโอกาสดูเห็นคณะมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะอื่นได้บรรเลง ซึ่งเป็นการศึกษาจากประสบการณ์ตรง หรือเป็นการลงภาคสนามตามแหล่งวัฒนธรรมนั่นเอง แต่ในการศึกษารูปแบบทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย พบว่า ส่วนใหญ่แล้วนักดนตรีของทุกคณะ จะไม่มีชุดแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคณะตนเอง เพราะตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชาวบ้าน จึงสวมใส่เสื้อผ้าที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อาจมีความพิเศษเล็กน้อยเมื่อต้องไปบรรเลงตามงานต่างๆ จะเลือกเสื้อผ้าตัวที่สะอาด ไม่ชำรุด และดูดี สั้นให้เหมาะสมกับงาน เช่น งานแห่ชิง ก็ใส่เสื้อสีสดใส ดูสดชื่น ดูสะอาดตา น่ารัก แต่หากเป็นงานศพ ก็สวมใส่เสื้อสีดำ หรือ สีขาว ตามประเพณีนิยม และการสืบค้นอีก 1 วิธีคือการสืบค้นทางอ้อม พบว่า มี 4 คณะ คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบ้านเทียมแซ่ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ และ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ที่มีการสืบค้นทางอ้อมโดยการ ฟังเพลงจากเทปคาสเซ็ท หรือจากสถานีวิทยุ รวมถึงรายการทางโทรทัศน์ หากมีความชอบเพลงไหนก็จะจดจำทำนอง และนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับเครื่องดนตรีที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานของตน เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ฟัง เมื่อนำไปบรรเลงในงานต่างๆ

ภาพประกอบ 55 การแต่งกายของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

4. เข้าสู่ค่านิยม

ค่านิยม คือ ความชอบในสิ่งต่างๆ ของบุคคล ที่เห็นว่ามีคุณค่าในการดำเนินชีวิตและเป็นจุดหมายปลายทางของการดำเนินชีวิต หรือสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่ามีคุณค่า น่ายกย่องและยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

ค่านิยมนั้น มีอยู่ในครอบครองแห่งชีวิตของคนในสังคมไทย ตั้งแต่กลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นสังคมที่มีขนาดเล็กที่สุด จนเป็นค่านิยมในหมู่บ้าน ในตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนคนในประเทศ ซึ่งมีกระบวนการเกิดมาจากความเชื่อ ทั้งที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม รุ่นปู่ย่าตายาย สู้รุ่นลูกหลาน แล้วขยายสู่สังคมใหญ่

ค่านิยมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ที่เห็นเด่นชัด คือ ค่านิยมในการทำพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลง อันเกิดจากความเชื่อ และได้กระทำสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อที่มีในพิธีไหว้ครูส่งผลให้เกิดความรู้สึกับนักดนตรีทุกคนในคณะ ซึ่งทุกคนมีความเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้เกิดกำลังใจ บรรเลงได้ดี ไพเราะ ถูกใจคนฟัง เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลงและสามารถบรรเลงได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดแต่ประการใดและเพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ตลอดจนเป็นการคารวะบูชาเครื่องดนตรีที่เปรียบเสมือนครูเช่นเดียวกัน การไหว้ครูแต่ละครั้งต้องมีเครื่องไหว้ครู ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้าขาว ผ้าขาว ไข่ไก่ดิบ ข้าวสาร และเงิน ซึ่งในส่วนของรายละเอียดของจำนวนเครื่องไหว้ครูแต่ละอย่าง ก็แล้วแต่การยึดถือปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของคณะนั้นๆ

เช่น คณะบ้านเทียมแซ่ ใช้เงิน 12 บาท คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ใช้เงิน 24 บาท คณะเทพประสิทธิ์พรใช้เงิน 6 บาท หรือ คณะบ้านเทียมแซ่ มีแบ่งผู้นำหน้า ประกอบในเครื่องไหว้ครูด้วย เป็นต้น

ภาพประกอบ 56 เครื่องไหว้ครูวงมโหรีที่บ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

นอกเหนือจากเครื่องไหว้ครูแล้ว ต้องมีผู้ทำพิธีซึ่งล้วนแต่เป็นหัวหน้าคณะทั้งสิ้นที่เป็นผู้ทำพิธี โดยมีบทสวดสำคัญคือ สวดนะโม 3 จบ แล้วกล่าวบทอัญเชิญเทวดา กล่าวบทคาถามหานิยม ทั้งนี้บทคาถามหานิยมก็แล้วแต่ความเชื่อและถือเป็นความลับของแต่ละคณะ ซึ่งไม่สามารถเผยแพร่ได้ และหลังจากทำพิธีไหว้ครูเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ละคณะจะมีเพลงไหว้ครู ซึ่งต้องบรรเลงเป็นเพลงแรก แล้วจึงจะบรรเลงเพลงอื่นๆต่อไป

ภาพประกอบ 57 พิธีไหว้ครูวงมโหรีที่บ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

5. สร้างสมอุดมการณ์

อุดมการณ์ คือ ระบบความเชื่อซึ่งมีลักษณะเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มชน เป็นระบบความคิดที่สมาชิกของชุมชนหนึ่งยึดมั่นร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของการดำเนินชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากการสั่งสอนอบรม และถ่ายทอดทีละน้อยจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งอย่างมีระบบแบบแผน

อุดมการณ์ ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีจุดเริ่มต้นจากการสร้างสมในตัวนักดนตรีก่อน โดยชาวบ้านที่หันมาฝึกหัดบรรเลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานนั้น มีความคิดว่า ดนตรีเหล่านี้มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ไม่มีภาคใดเหมือน อีกทั้งโดยส่วนตัวเป็นคนรักความสุข และชอบดนตรี เมื่อได้ฟังเพลงมโหรีพื้นบ้านอีสานแล้ว ก็เกิดความประทับใจ เล็งเห็นคุณค่าที่คนรุ่นก่อนได้สร้างสรรค์ไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลาน ซึ่งนับวันก็จะหายไป จึงต้องการที่จะอนุรักษ์ไว้ ได้พยายามฝึกฝน จนเกิดความชำนาญ สามารถใช้เป็นอาชีพเสริม นอกเหนือจากอาชีพหลักคือการทำไร่ทำนา

ภาพประกอบ 58 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์นายคำตา หมื่นบุญมี
หัวหน้าคณะบ้านเทียมแซ่ ถึงแรงบันดาลใจที่เข้ามาร่วมวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

เมื่อนักดนตรีทุกคนมีความคิดเห็นที่ตรงกัน จึงเกิดเป็นอุดมการณ์ร่วมกันว่า ถึงแม้ค่าจ้างในการบรรเลงแต่ละครั้งจะไม่มากและลูกหลานสมัยนี้จะไม่ให้ความสนใจเพราะมีสิ่งอื่นที่ดึงดูดความสนใจมากกว่า แต่ทุกคนก็เห็นพ้องต้องกันว่าต้องรักษาสমบัติขั้นนี้ไว้ จนกว่าจะหมดลมหายใจ และยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับนักวิชาการ นักศึกษาสถาบันต่างๆ ที่สนใจ บอกเล่าถึงเรื่องราวของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีมาแต่อดีต ตลอดถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสิ่งที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งชาวบ้านกลุ่มนี้ยังช่วยให้ความรู้ฝึกสอนเครื่องดนตรีต่างๆ ตามที่มีผู้สนใจจะฝึกหัด โดยมีได้คิดค่าจ้างแต่อย่างไร เพียงอยากจะเผยแพร่ แก่ผู้ที่สนใจร่วมอนุรักษ์วงมโหรีพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่

6. สืบสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความดำรงของชาติ มนุษย์มีหน้าที่อนุรักษ์ สืบทอด ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเกิดจาก สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ระยะเวลา ยุคสมัย ค่านิยม ความเชื่อ พฤติกรรมของคนในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต

ในฐานะที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานจัดเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งมีส่วนช่วยสืบสานวัฒนธรรมของชาติอันถือได้ว่าเป็นหน้าที่หลัก วงมโหรีพื้นบ้านอีสานมีความสัมพันธ์กับวิถีชาวบ้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับระบบความเชื่อและศาสนา

ระบบความเชื่อที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานจะสอดคล้องกับศาสนาพราหมณ์ คือการทำพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลง ซึ่งมีบทสวดและคาถาต่างๆดังที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องค่านิยม ซึ่งต้องจัดทำขึ้นเพื่อแสดงความเคารพและให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เป็นสิริมงคล แก่คนดนตรีทุกคนในคณะ

ภาพประกอบ 59 งานกุฐินบ้านโคกล่าม อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

สำหรับด้านศาสนานั้น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บรรเลงในงานบุญกุฐิน บรรเลงในงานศพ บุญบวชนาค บุญผะเหวด (การเทศน์พระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว) และงานประเพณีต่างๆ พิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้วัฒนธรรมยังคงอยู่ ตราบใดที่ผู้คนยังยึดถือปฏิบัติและมีความเชื่อเรื่องศาสนา วัฒนธรรมก็จะยังดำรงอยู่ได้เช่นกัน นั่นหมายรวมถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย

ภาพประกอบ 60 การบรรเลงในงานบุญกฐินของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเลงศิลป์

การที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานได้ทำหน้าที่รับใช้ชุมชน ในงานต่างๆ ถือเป็นการรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ของดนตรีพื้นบ้านอีสาน อีกทางหนึ่งด้วย

7. จดจำประเพณี

ประเพณีของชาวอีสานมีมากถึง 12 เดือน หรือที่เรียกว่า “ฮีต 12” ซึ่งหมายถึงจารีตระเบียบประเพณี ที่คนในภาคอีสานปฏิบัติ 12 เดือน ได้แก่

1. บุญเดือนอ้าย เป็นการทำบุญในระหว่างเดือนอ้ายหรือเดือนหนึ่ง ชาวบ้านจะจัดสถานที่แล้วนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม คือ การอยู่ปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัดชั่วระยะหนึ่งในป่าหรือป่าช้าที่เงียบสงบ เรียกว่า “ปริวาสกรรม” เพื่อชำระจิตใจที่มัวหมองปลงอาบัติสังขาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติหนักเป็นที่สองรองจากปาราชิก และญาติมิตรร่วมทำบุญและประพฤติปฏิบัติธรรม

2. บุญเดือนยี่ เป็นการทำบุญในระหว่างเดือนยี่หรือเดือนสอง ชาวบ้านเรียกว่า “บุญคุณลานหรือคุณข้าว” คือ หลังเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะขนข้าวขึ้นสู่ลานแล้วนวดเป็นข้าวเปลือกให้เป็นกองสูงเหมือนจอมปลวก เรียกว่า “กุ่มข้าว” เพื่อเป็นการแสดงความยินดีที่ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์และจะนิมนต์พระมาสวดมนต์ทำบุญลานสู่ขวัญข้าว และเลี้ยงขอบคุณ “ตาแฮก” ที่ให้ความคุ้มครองข้าวปลาในนาให้มีความอุดมสมบูรณ์ ก่อนจะนำข้าวขึ้นสู่ยุ้งฉาง ซึ่งบุญคุณลานเป็นการทำบุญส่วนบุคคลคือ แล้วแต่ความประสงค์ของชาวบ้าน หากชาวบ้านนำข้าวเปลือกไปรวมกันทำบุญที่วัดเรียกว่า “บุญกุ่มข้าวใหญ่”

3. บุญเดือนสาม ชาวบ้านทำบุญในวันเพ็ญเดือนสาม ซึ่งเป็นวันมาฆบูชา เรียกว่า “บุญข้าวจี” ซึ่งทำจากเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อยนำไปปิ้งพอเหลืองนำไปชุบไข่แล้วปิ้งต่อจนไข่สุกดี ไปถวายพระสงฆ์พร้อมภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จก็จะแสดงธรรม ส่วนข้าวจีที่เหลือนั้นก็แบ่งกันรับประทาน โดยเริ่มพิธีในตอนเช้า

4. บุญเดือนสี่ ชาวบ้านเรียกว่า “บุญผะเหวด” ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมทำบุญที่ยิ่งใหญ่ในระหว่างเดือนสี่ถึงเดือนห้า โดยเริ่มวันร่วมงานหรือวันโฮม ตอนเช้าตรู่ทำพิธีแห่พระอุปคุตในตอนบ่ายมีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง จากนั้นวันรุ่งขึ้นก็ทำพิธีแห่ข้าวพันก้อน และแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ฟังธรรมเรื่องพระเวสสันดรจบในวันเดียวจะได้บุญกุศลมากและจะได้เกิดภพหน้าร่วมสมัยกับพระศรีอริยเมตตได้

5. บุญเดือนห้า เป็นบุญขึ้นปีใหม่ของชาวอีสานหรือตระกูลสงกรานต์ระหว่างวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะหยุดงานธุรกิจประจำวัน โดยเฉพาะวันสงขารล่อง เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาดและจัดไว้ในที่อันควร เพื่อให้ชาวบ้านสงด้วยน้ำหอม วันสงขารเนา เป็นวันที่สองของงาน ชาวบ้านจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดา มารดาและญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว และวันสงขารขึ้น เป็นวันที่ 3 ของงาน จะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ทำความเคารพบิดามารดาและคนแก่ หลังจากนั้นก็เล่นสาดน้ำกันและแข่งกินเหล้าไปยังบ้านญาติมิตรในหมู่บ้าน

6. บุญเดือนหก เป็นบุญวันวิสาขบูชา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าทำบุญที่วัด ส่วนกลางคืนมีการเวียนเทียนรอบศาลาการเปรียญ บางหมู่บ้านก็จะทำบุญบังไฟเพื่อเป็นพุทธบูชาและขอฝนจากพญาแถนให้มีน้ำทำนาอย่างสมบูรณ์

7. บุญเดือนเจ็ด ชาวบ้านเรียกว่า “บุญเบิกบ้าน” เป็นการทำบุญในระหว่างกลางเดือนเจ็ดเพื่อบวงสรวงหลักบ้านหลักเมืองให้ช่วยปกปักรักษาและสร้างความร่มเย็นแก่สมาชิกในหมู่บ้าน และขับไล่สิ่งไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน

8. บุญเดือนแปด ชาวบ้านเรียกว่า “บุญเข้าพรรษา” โดยตอนเช้าของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษาก็มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าและเพลแด่พระสงฆ์ ตอนบ่ายฟังพระธรรมเทศนา และเป็นวันแรกของการปฏิบัติธรรมทุกวันธรรมสวณะของอุบาสกอุบาสิกาตลอดช่วงพรรษา

9. บุญเดือนเก้า ชาวบ้านเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” โดยจะประกอบพิธีในวันแรม 15 ค่ำ เดือนเก้า ชาวบ้านจะนำข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ห่อหรือใส่กระทงใบตองนำไปวางตามต้นไม้ หรือแขวนต้นไม้ในบริเวณวัดเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับและเชื่อว่าทำบุญข้าว

ประดับดิน เป็นการระลึกถึงคุณแผ่นดินที่ทำให้เราได้อยู่อาศัยและทำกิน ข้าวปลาพืชผลกำลังเจริญงอกงาม จึงเป็นการขอบคุณ งานนี้จะประกอบพิธีการทำบุญที่วัด

10. บุญเดือนสิบ ชาวบ้านเรียกว่า “บุญข้าวสาก” โดยจะประกอบพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ผีที่ไม่มีญาติหรือเปรต งานบุญนี้ผู้ทำบุญจะเขียนสลากภัตลงในบาตร เมื่อพระภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับได้ชื่อใครก็จะมารับของถวายจากเจ้าของชื่อ ครั้นพระเณรฉันภัตตาหารแล้วชาวบ้านก็ร่วมฟังเทศน์บรรยายนิทาน และสุภาษิตต่างๆ ที่มีในเรื่องอานิสงส์สลากภัต

11. บุญเดือนสิบเอ็ด เป็นการทำบุญออกพรรษา ระหว่างขึ้น 14-15 ค่ำเดือนสิบเอ็ด กลางคืนจะมีการจุดประทัดไฟ หรือบูชาตามหน้าบ้าน รุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ มีการตักบาตรเทโว บางวัดก็มีการกวนข้าวทิพย์ในคืนวันขึ้น 14 ค่ำ

12. บุญเดือนสิบสอง เป็นบุญกฐิน ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่เหมือนการทำบุญผะเหวด ซึ่งกรรมการวัดและชาวบ้านจะเลือกวันทำบุญตามความเหมาะสม ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบสอง ซึ่งบางหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ก็จะจัดพิธีลอยกระทงด้วย

ภาพประกอบ 61 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน บรรเลงงานบุญกฐิน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีบทบาทในงานบุญที่สำคัญ คือ บุญผะเหวด (การเทศน์พระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว) ที่จัดขึ้นในเดือนสี่ และ บุญกฐิน ที่จัดขึ้นในเดือนสิบเอ็ด คือช่วงออกพรรษา และเดือนสิบสอง ซึ่งชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่เหมือนการทำบุญผะเหวด ส่วนในเดือนอื่นๆ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานก็ยังคงมีบทบาทเช่นกัน แต่ชาวบ้านจะไม่นิยมนำวงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลง มีเพียงชาวบ้านบางกลุ่มที่นำวงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลงในระหว่างการทำพิธีสงฆ์

ช่วงเวลาที่พระฉัน เพื่อขับไล่ให้มีความสุขนานเท่านั้น หรือนำวงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลงแก้ในขบวนบังไฟ

8. ของดีศาสนา

ศาสนาเป็นศูนย์รวมของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติไทย มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นเครื่องสอนให้คนทำดี ช่วยดำรงความเป็นชาติ และทำให้สังคมสงบสุข

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานเป็นวัฒนธรรมในแขนงดนตรีพื้นบ้าน ที่มีหน้าที่รับใช้ชุมชน สังคม ตามความเชื่อ ประเพณี และศาสนา

ชาวบ้านในสามอำเภอ คือ อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอปทุมรัตต์ และอำเภอเมืองสรวง เป็นชาวพุทธ ที่มีความผูกพันกับการทำบุญต่างๆ ซึ่งขนบธรรมเนียมเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสิ้น

ภาพประกอบ 62 งานแห่กฐิน บ้านโคกลำ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 63 วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน บรรเลงในขบวนแห่กฐิน

โดยเฉพาะ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเลงศิลป์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากหลวงบุญมา ในการจัดทำเครื่องดนตรี จนถึงการเล่นเพลงให้คณะนี้ได้บรรเลงในงานต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างดนตรีกับศาสนา พิธีกรรม และงานประเพณีหลายอย่าง เช่น งานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน บุญมหาชาติ งานศพ นอกจากจะมีการละเล่นอื่นๆในสมัยก่อนแล้ว เช่น หนังตะลุงหรือที่ชาวอีสานเรียกว่าหนังประโมทัย มหรสพหมอลำ หมอแคน เป็นต้น ชาวบ้านก็ยังนิยมที่จะจ้างวงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลง เพื่อความสนุกสนาน ครื้นเครง ชาวบ้านบางคนออกมาฟ้อนรำตามจังหวะเพลงมโหรีที่คึกคัก ดังที่เห็นจากงานบุญทั่วไป บางคนปรบมือ หรือหาไม้มาเคาะกันตามจังหวะ เพราะเกิดความสุขอยากมีส่วนร่วม ถือเป็นภาพที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้าน และศาสนา เป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพตามกระบวนการมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) เน้นการศึกษาภาคสนามเป็นสำคัญ และศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัย เป็น 8 ขั้นตอน คือการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐานต่างๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีความมุ่งหมายของการวิจัย 2 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ ได้แก่ อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่อานานิยม สร้างสมอุดมการณ์ สืบสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี และ ของดีศาสนา

สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ทั้ง 5 คณะ ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูมโหรีพื้นบ้านอีสานในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ 1.) วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูเพ็ง อินประจง กับเพื่อนอีก 3 คน ที่เดินทางมาจากอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูโถ ดาขวา ครูเปลี่ยน บุญกลาง ครูเฮม (ไม่ทราบนามสกุล) ที่เดินทางมาจากอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เช่นกัน 2.) วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูจี ก้องเสียง ครูชอย (ไม่ทราบ

นามสกุล) ครูทองอินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) ที่เดินทางมาจากอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากมาจากครูจี ก้องเสียงเช่นเดียวกัน แต่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูชอย (ไม่ทราบนามสกุล) และครูทองอินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) 3.) วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ เป็นวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเพียงคณะเดียวที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากนายเจวียน (ไม่ทราบสกุล) ที่เดินทางมาจากจังหวัดสุรินทร์

1.2 องค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

1.2.1 นักดนตรี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า นักดนตรีที่บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ทั้ง 5 คณะ มีจำนวนนักดนตรีประมาณ 9-12 คน เป็นเพศชายทั้งหมด วงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีจำนวนนักดนตรี 9 คน ได้แก่ คณะบ้านเทียมแซ่ คณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ และ คณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีจำนวนนักดนตรี 10 คน คือ คณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีจำนวนนักดนตรี 12 คน คือ คณะเทพประสิทธิ์พร อายุของนักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ทั้ง 5 คณะ มีอายุน้อยที่สุด 51 ปี คือนายถนอม พรหมสูงยาง นักดนตรีคณะเทพประสิทธิ์พร และนักดนตรีที่มีอายุมากที่สุดคือนายอ่ำ สอนพงศ์ หัวหน้าคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมานอายุ 76 ปี ด้านการประกอบอาชีพพบว่านักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ มีอาชีพทำนา ทำไร่ เป็นอาชีพหลัก ด้านการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4

1.2.2 พิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

พิธีไหว้ครู เป็นพิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นการรำลึกถึงครูอาจารย์ที่ถ่ายทอดวิชาให้ และเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะส่งผลให้บรรเลงได้ราบรื่นไม่ติดขัด ถูกใจผู้ฟัง โดยมีการเตรียมเครื่องไหว้ครูหรือที่เรียกว่า เครื่องคาย้อ เมื่อเตรียมเครื่องคาย้อเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะนำไปจัดไว้บนพาน หรือ จาน ตามแต่สะดวก จากนั้นนักดนตรีทุกคนจะนำเครื่องดนตรีมาวางรวมกัน หันหน้าเข้าหาผู้ทำพิธีโดยส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าคณะ ผู้ทำพิธีจะตั้งบทนะโม 3 จบ กล่าวอัญเชิญเทวดา และสวดคาถามหานิยม เมื่อกล่าวบททุกอย่างจบแล้ว จะนำเหล้าขาวที่รินไว้ในแก้วแบ่งให้นักดนตรีทุกคนในวงดื่มเพียงเล็กน้อย และประพรมไปที่เครื่องดนตรีทุกชิ้น ถือเป็นอันเสร็จพิธี สำหรับรายละเอียดของเครื่องไหว้ครูของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีความแตกต่างกันบ้างแล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคณะ

1.2.3 เครื่องดนตรีที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีเครื่องดนตรีหลัก ได้แก่ ซอ ปี่ กระจับปี่ กลอง ฉิ่ง และฉาบ บางคณะก็มีการนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านขึ้นอื่น เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน

คณะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ ที่ใช้ไฟฟ้าพื้นบ้านมาร่วมบรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานด้วย ส่วนรายละเอียดของจำนวนเครื่องดนตรี ขนาดของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นของแต่ละคณะมีความแตกต่างกัน

1.2.4 วิธีการบรรเลง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวงดนตรีพื้นบ้านประเภทวงบรรเลง ไม่มีการขับร้อง ใช้ ซอ หรือ ปี่ หรือบางคณะมีระนาด หรือ พิณ เป็นเครื่องดำเนินทำนอง มีกลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน ฉิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทั้ง 5 คณะ มีวิธีการบรรเลง 3 ขั้นตอน คือ ตอนขึ้นเพลง ตอนบรรเลง และตอนลงจบเพลง ในส่วนของตอนขึ้นเพลงนั้น แต่ละคณะมีรายละเอียดของเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องนำ แตกต่างกันแต่ส่วนของขั้นตอนการบรรเลงอีก 2 ขั้นตอน คือ ตอนบรรเลง และ ตอนลงจบเพลง พบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 5 วง มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ หลังจากที่ใช้ ปี่ หรือ ระนาด บรรเลงนำตอนขึ้นเพลงแล้ว เครื่องดนตรีชิ้นอื่นๆ ได้แก่ ซออู้ ซอด้วง ปี่กลาง ปี่เล็ก กลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน ฉิ่ง และ ฉาบ จะบรรเลงรับโดยบรรเลงคลอไปตามทำนองเพลง การบรรเลงเพลงนั้นจะบรรเลงไปเรื่อยๆ โดยมีได้ตกลงกันว่าจะบรรเลงกี่เที่ยว แต่เมื่อจะลงจบเพลง อันเป็นขั้นตอนบรรเลงขั้นสุดท้าย เครื่องดนตรีที่ขึ้นนำเป็นเครื่องแรก จะบรรเลงในทำนองที่ลูกวงทุกคนเข้าใจตรงกันว่าเป็นทำนองลงจบ จึงสามารถจบลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

1.2.5 รูปแบบการประสมวง

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ มีการประสมวง 2 รูปแบบ คือ การนั่งบรรเลง และการเดินบรรเลง หากเป็นการนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงเป็นลักษณะครึ่งวงกลม และหากเป็นการเดินบรรเลง(เดินแหในขบวน) จะเดินเป็นสองแถว โดยแถวด้านหน้าเป็นเครื่องดำเนินทำนอง และแถวด้านหลังเป็นเครื่องประกอบจังหวะ ทั้งนี้รูปแบบการประสมทั้งสองแบบดังกล่าว จะไม่ได้ยึดถือตายตัว ขึ้นอยู่กับสถานที่ของงานที่เจ้าภาพจ้างไปบรรเลง โดยยึดถือความสะดวกในการนั่งและเดินเป็นสำคัญ

1.2.6 การฝึกซ้อม

จากการศึกษาพบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ ไม่มีการฝึกซ้อมแบบตายตัว ยึดความสะดวก ของนักดนตรีเป็นหลัก มีการซ้อมบ้างตอนก่อนไปบรรเลงในงานจริง ประมาณ 1-2 วัน หรือบางคณะก็มีการฝึกซ้อมเดือนละหนึ่งครั้ง เพราะนักดนตรีทุกคนจะมีเครื่องดนตรีเป็นของตนเอง สามารถฝึกซ้อมได้ด้วยตนเองที่บ้าน หรือหากมีกรณีพิเศษ เช่น มีการแข่งขันประกวดโครงการต่างๆ ก็จะมีนัดฝึกซ้อมหลายครั้งเป็นพิเศษ เรื่องสถานที่ฝึกซ้อมนั้น ก็แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละคณะบางคณะซ้อมที่บ้านของหัวหน้าคณะ แต่บางคณะก็ซ้อมที่ใดก็ได้ตามแต่สะดวก

1.2.7 การรับงาน

วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ มีการรับงาน 3 ประเภท คือ เล่นประโคมและบรรเลงในขบวนแห่งานพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบุญกฐิน บุญผะเหวด (การเทศน์พระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว) เล่นประโคมและบรรเลงในขบวนแห่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น พิธีศพ งานบวชนาค เล่นประโคมและบรรเลงในขบวนแห่ประกอบเทศกาลและประเพณีอื่นๆ เช่น งานแห่บุญบั้งไฟ งานขึ้นปีใหม่ งานที่นิยมว่าจ้างวงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลง ทั้ง 5 คณะ ให้การสัมภาษณ์ว่า มักจะเป็นงานบุญกฐิน ซึ่งนิยมบรรเลง 2 วัน คือวันรวมกฐิน และวันทอดกฐิน ที่ต้องนำวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงแห่รอบหมู่บ้าน แล้วจึงนำกฐินไปทอดที่วัด อีกงานหนึ่งที่นิยมมีผู้มาว่าจ้างคือ งานบุญผะเหวด เพราะต้องมีการแห่กันหลอน (เป็นขบวนแห่ไปตามบ้านเพื่อร่วมทำบุญ) ซึ่งเป็นช่วงที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานมีงานมากที่สุด

1.2.8 รายได้ของวง

อัตราค่าจ้างวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ขึ้นอยู่กับ ระยะเวลาของการบรรเลง และ ระยะทางจากบ้านของวงมโหรีพื้นบ้านคณะนั้นๆ ถึงบ้านของเจ้าภาพที่ว่าจ้าง ซึ่งจะอยู่ในอัตราประมาณ 1,000 - 7,000 บาท ถือว่าเป็นค่าจ้างที่ไม่สูงนักหากเทียบกับการจ้างวงอิเล็กทรอนิกส์ วงกลองยาว หรือ หมอลำ ไปบรรเลง

1.2.9 การสืบทอด

การสืบทอด วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 4 คณะ มีปัญหาในการสืบทอดให้กับลูกหลานของตนเอง เพราะลูกหลานของตนเองไม่ให้ความสนใจมากนัก มีเพียงคณะเดียวคือวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเลงศิลป์ ที่มีหลานคือ เด็กหญิงศุภนุช พลละคร ที่ให้ความสนใจหัดตีระนาด และ เด็กชายจักรพรรดิ สีหานาม อายุ 5 ขวบ ที่หัดตีกลองมโหรีพื้นบ้านอีสาน แต่นักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ทั้ง 5 คณะ ก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับนักวิชาการ นักศึกษาสถาบันต่างๆ ที่สนใจบอกเล่าถึงเรื่องราวของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่มีมาแต่อดีต ตลอดถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสิ่งที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งชาวบ้านกลุ่มนี้ยังช่วยให้ความรู้ฝึกสอนเครื่องดนตรีต่างๆ ตามที่มีผู้สนใจจะฝึกหัด โดยมีได้คิดค่าจ้างแต่อย่างไร เพียงอยากจะเผยแพร่ แก่ผู้ที่สนใจร่วมอนุรักษ์วงมโหรีพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่เท่านั้น

1.2.10 การกระจายรายได้

เรื่องการกระจายรายได้ นั้น หัวหน้าคณะจะเป็นผู้แบ่งไว้ในสัดส่วนที่เท่ากัน ไม่มีใครได้มากหรือน้อยกว่าใคร แม้แต่หัวหน้าคณะเองก็ได้เท่ากันกับลูกน้องในวง เพราะถือว่า ทุกคนเหนื่อยเท่ากัน ทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และถือว่า เป็นพี่เป็นน้องกัน มิได้เป็นเรื่องของธุรกิจแบบนายจ้างกับลูกจ้าง ฉะนั้นจึงไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน และหากมีเงินเหลือบางคณะก็จะเก็บไว้เป็นเงินกองกลาง เพื่อนำไปซ่อมแซมเครื่องดนตรีในวง เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน เป็นต้น แต่บางคณะก็มีได้เก็บไว้เป็นกองกลาง แต่จะเก็บไว้เพื่อนำไปสมทบกับงานต่อไป เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ เป็นต้น ที่เก็บเงินสมทบงานต่อไปเมื่อมีจำนวนมากแล้วจึงจัดสรรปันส่วนให้ลูกน้องในวง และหากเครื่องดนตรีของใครชำรุด ก็มีหน้าที่ซ่อมแซมกันเอง เพราะถือว่าเป็นของส่วนตัว

1.2.11 ลักษณะเด่นของวง

จากการศึกษาพบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้ และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน มีการนำเพลงลูกทุ่งมาประยุกต์ให้เข้ากับเครื่องดนตรีในวง และใช้บรรเลงในงานต่างๆ อีกหนึ่งคณะที่มีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นเด็กๆ ร่วมบรรเลงในคณะมโหรีพื้นบ้านอีสานของตน คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทิงศิลป์ ที่ได้เปิดโอกาสให้เด็กมาบรรเลงในคณะ ช่วงงานวันเสาร์อาทิตย์ เป็นการสร้างประสบการณ์ตรง ในส่วนของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ จัดได้ว่าเป็นคณะที่มีความเหนียวแน่นเป็นปึกแผ่น ไม่เคยแยกออกจากกัน ตั้งแต่ร่วมบรรเลงด้วยกัน ใน พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร ที่มีลักษณะเด่นของวงคือ เป็นคณะที่บรรเลงเฉพาะเพลงดั้งเดิม ไม่นิยมบรรเลงเพลงลูกทุ่ง ประยุกต์

1.2.12 เพลงที่ใช้บรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน พบว่า เพลงที่ใช้บรรเลงนั้น มีหลายเพลงที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะใช้บรรเลงเหมือนกัน เช่น เพลงพม่าแห่กระจาด ชะนีร้องไห้ หรือ ชะนีโหย และเพลงพม่ารำชาวน เป็นต้น โดยนำเสนอข้อมูลเรื่องเพลงที่ใช้บรรเลงเป็น 3 ประเภท คือ เพลงที่ใช้ไหว้ครู เพลงที่ใช้แห่ในขบวน หรือบรรเลงในงานบุญ และ เพลงที่ใช้ในพิธีศพ

2. ผลการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยนำ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2541 : 18-216) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ ได้แก่ อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่นิยาม สร้างสมอุดมการณ์ สืบสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี และ ของดีศาสนา สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.1 อยู่อย่างไทย

สภาพสังคมของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นนักดนตรีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นสังคมชนบทโดยแท้ มีความเป็นอยู่อย่างไทย ใช้ชีวิตเรียบง่าย เป็นอยู่อย่างพอเพียง มีนิสัยใจคอที่เป็นมิตร เอื้อเฟื้อต่อคนในชุมชน และผู้อื่น ลักษณะของครอบครัวมักเป็นแบบครอบครัวขนาดใหญ่ มี ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน อาศัยอยู่รวมกัน หรือ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ก็มีบางครอบครัวที่ปลูกสร้างบ้านเรือนไว้ให้เป็นของลูก แล้วพ่อ แม่ พักอาศัยอยู่บ้านอีกหลังหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้กัน แต่บ้านของลูกนั้นกลับไม่มีใครอาศัยอยู่เพราะเดินทางไปทำงานรับจ้างตามจังหวัดใหญ่ๆ จะกลับบ้านก็ต่อเมื่อเทศกาลสงกรานต์ หรือ ขึ้นปีใหม่ เท่านั้น

2.2 ใฝ่ใจศึกษา

นักดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะได้รับการถ่ายทอดจากครูที่ชำนาญด้านมโหรีพื้นบ้านอีสานโดยเฉพาะ ซึ่งเดินทางมาจากจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุรินทร์ และ จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้เกิดการฝึกฝนที่ถูกต้องตามแบบแผน มีความชำนาญจนสามารถประกอบเป็นอาชีพเสริมได้ เมื่อเว้นว่างจากอาชีพหลัก คือ การทำนาทำไร่ และยังมีใจใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ รู้จักนำเพลงที่เป็นที่นิยมมาประยุกต์ใช้กับวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน อีกทั้งยังมีการฝึกซ้อมแม้จะเป็นการฝึกซ้อมส่วนตัวที่บ้านของตนเอง ไม่ค่อยได้ฝึกซ้อมร่วมกัน แต่เมื่อถึงเวลาต้องไปงาน ก็สามารถบรรเลงได้อย่างพร้อมเพรียงกัน

2.3 เสาะหาความรู้

นักดนตรีของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน มีการเฝ้าหาความรู้ทั้งทางตรง และทางอ้อม การสืบค้นทางตรงนั้น บางคณะได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ให้กันและกันในงานบางงานที่มีโอกาสได้เจอกัน ส่วนการสืบค้นทางอ้อมนั้น มีหลายคณะที่เฝ้าหาความรู้โดยการฟังเพลงลูกทุ่งจากเทปคาสเซ็ท หรือ ดูจากโทรทัศน์ หากชอบเพลงใดก็จะจำทำนองไว้ แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับเครื่องดนตรีที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานของตนเอง มีเพียงคณะเดียวที่ไม่นิยมเล่นเพลงใหม่ๆ แต่จะขออนุรักษ์เพลงดั้งเดิมที่ครูได้ต่อให้ไว้ คือ คณะเทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอมือเืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

2.4 เข้าสู่ค่านิยม

พิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลงทุกครั้ง เป็นค่านิยมที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะยึดถือปฏิบัติมานาน เพราะเป็นการแสดงความเคารพต่อครูที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ เมื่อได้ประกอบพิธีกรรมนี้แล้วเชื่อว่า จะทำให้การบรรเลงราบรื่น ไม่ติดขัด ไพเราะถูกใจผู้ฟัง และยังเกิดความเชื่อมั่นส่งเสริมกำลังใจในการบรรเลงได้อีกด้วย

2.5 สร้างสมอุดมการณ์

อุดมการณ์ของกลุ่มนักร้องมโหรีพื้นบ้านอีสาน เกิดขึ้นกับตัวนักร้องเป็นอุดมการณ์ส่วนตัวก่อน โดยมีความคิดว่า ดนตรีพื้นบ้านแขนงนี้เป็นดนตรีที่มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง ควรที่จะอนุรักษ์สืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อไป เมื่อนักร้องทุกคนมีความคิดที่เหมือนกัน จึงเกิดเป็นอุดมการณ์ร่วมกัน ที่ทุกคนต้องช่วยกันรักษามรดกทางวัฒนธรรมชิ้นนี้ไว้ให้คงอยู่สืบไป

จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์ของกลุ่มนักร้องมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์ให้กับส่วนรวม ทั้งในระดับชุมชน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค จนถึงระดับประเทศ เป็นอุดมการณ์ที่ยึดมั่น เพื่อเก็บรักษาสมบัติของชาติ ให้อนุชนรุ่นหลัง ได้ภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยของเรา

2.6 สืบสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรือง วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนช่วยสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามที่คนไทยปฏิบัติมาช้านาน เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับระบบความเชื่อและศาสนา เช่น การบรรเลงในงานบุญกฐิน บรรเลงแห่ขบวนในงานแต่งงาน งานบวชนาค แห่ในพิธีศพ เป็นต้น การที่วงมโหรีพื้นบ้านอีสานได้ทำหน้าที่รับใช้ชุมชน ในงานต่างๆ จึงถือเป็นการรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน อีกทางหนึ่งด้วย

2.7 จดจำประเพณี

ประเพณีของชาวอีสาน เรียกว่า “ฮีต 12” ซึ่งหมายถึงจารีต ประเพณี ที่ต้องปฏิบัติใน 12 เดือน แต่ละเดือนจะมีประเพณี และกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติต่างกัน เช่น เดือนสี่ มีประเพณีงานบุญผะเหวด (การฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว) ที่ชาวอีสานถือว่าหากใครสามารถฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจบภายในวันเดียวได้ ก็จะได้รับอานิสงส์ของบุญกุศลที่มาก

หน้าที่ของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ที่ต้องมีส่วนร่วมับประเพณีต่างๆ มี 2 งานบุญ ประเพณี คือ งานบุญผะเหวด (การฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว) และ งานบุญกฐิน ที่จัดขึ้นในระหว่างเดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง ถือว่าประเพณีทั้งสองนี้เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่มาก และมักจะมีผู้ว่าจ้างให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานไปบรรเลงในงานดังกล่าวด้วย

2.8 ของดีศาสนา

นักดนตรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 5 คนะ เป็นชาวอีสานที่นับถือศาสนาพุทธ และมีความผูกพันกับขนบธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสิ้น โดยเห็นได้จากความสัมพันธ์อันดีระหว่างสังฆมณฑล กับ นักดนตรีพื้นบ้านอีสาน ที่มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พระสงฆ์บางรูป เช่น หลวงพ่อบุญมา ที่ให้การสนับสนุนมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ และวัด ยังเป็นสถานที่เชื้อเชิญให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสานได้มีโอกาสทำมาหากิน มาบรรเลงในงานต่างๆ อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาที่นักดนตรีพื้นบ้านอีสานทุกคน มีความเคารพศรัทธา ปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนา ก่อผลให้เกิดการเป็นบุคคลที่มีจิตใจดี นอบน้อม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมาของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 5 คนะ ได้แก่ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ อำเภोजตุรพักตรพิมาน วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตร จตุรพักตรพิมาน อำเภोजตุรพักตรพิมาน วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเทงศิลป์ บ้านหนองแคน อำเภอบุพผรัตน์ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ รวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน อำเภอบุพผรัตน์ และ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ เทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอมืองสรวง พบว่า มีวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน 2 คนะ ที่มีประวัติความเป็นมาได้รับการถ่ายทอดมาจากครูกลุ่มเดียวกัน คือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่ อำเภोजตุรพักตรพิมาน และวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตร จตุรพักตรพิมาน อำเภोजตุรพักตรพิมาน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากครูเพ็ง อินประจาง กับเพื่อนอีกสามคนที่มาจาก อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการศึกษาของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด (2548 : 3) ที่ศึกษาเรื่อง วงมโหรีพื้นบ้าน อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า นักดนตรีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานในอำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับการฝึกฝนจากครูกลุ่มเดียวกันจึงสามารถบรรเลงร่วมกันหรือทดแทนกันได้ หากบางงานมีนักดนตรีไม่ครบ ก็สามารถเรียกตัวนักดนตรีของอีกวงหนึ่งมาช่วยบรรเลงได้ และมีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานอีก 2 คนะ คือวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ รวมมิตรเสียงสวรรค์ บ้านโนนท่อน อำเภอ

ปทุมรัตน์ และ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอเมืองสรวง ที่ได้รับการฝึกฝนมาจากครูคนเดียวกันคือ ครูจี ก้องเสียง บ้านโนนตาแสง อำเภอปทุมรัตน์ เป็นที่วิเคราะห์ได้ว่า ครูจี ก้องเสียง นั้น เป็นครูมโหรีพื้นบ้านอีสานที่เดินทางรับจ้างสอนมโหรีให้กับชาวบ้านที่สนใจ เมื่อทำการสอนให้กับกลุ่มนักดนตรีคณะเทพประสิทธิ์พร บ้านดงเกลือ อำเภอเมืองสรวงแล้ว ก็ได้เดินทางต่อไปยังบ้านโนนทอน อำเภอปทุมรัตน์ ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 15 กิโลเมตร จึงทำให้เกิดวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์ขึ้นอีกหนึ่งวง ส่วนวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมาบรรเทิงศิลป์ เป็นวงมโหรีพื้นบ้านอีสานที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูชาวจังหวัดสุรินทร์เพียงคนเดียว เพราะแต่เดิมนั้นบิดาของนายบรรเทิง พลละคร หัวหน้าคณะดังกล่าว มีอาชีพเป็นผู้จัดการคณะลิเก และบิดาก็เป็นผู้หาครูมาสอนมโหรีพื้นบ้านให้ด้วยตนเอง จึงมิได้มีความสัมพันธ์เช่นเดียวกันกับมโหรีพื้นบ้านอีก 2 กลุ่มดังกล่าว

ในด้านองค์ประกอบของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดสามารถอธิบายผลได้ 2 ข้อต่อไปนี้เป็น 1.) ด้านพิธีกรรมที่มีในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 5 คณะ มีการปฏิบัติที่เหมือนกัน คือ ต้องทำพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลงทุกครั้ง แต่รายละเอียดของเครื่องไหว้ครูนั้นจะมีไม่เหมือนกันทั้งหมด เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแท้ ใช้แบ่งเป็นองค์ประกอบในเครื่องไหว้ครู แต่คณะอื่นๆไม่ได้ใช้ หรือ วงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน ใช้ธูป 13 ดอก เป็นองค์ประกอบในเครื่องไหว้ครู แต่คณะอื่นๆไม่ได้ใช้เป็นองค์ประกอบ เป็นเพราะการสืบทอดของแต่ละคณะที่ได้รับการบอกกล่าวมาจากครูอาจารย์อาจจะคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกัน หรือยึดตามความสะดวกในการจัดเตรียมเครื่องไหว้ครูให้ทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ไม่อยากทำให้เจ้าภาพยุ่งยากในการจัดหาโดยมิได้ยึดที่ตัววัตถุ แต่ยึดที่เจตนารมณ์ ความตั้งใจ และความศรัทธา ที่มีอยู่ในตัวนักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสานทุกคน เป็นที่ตั้ง 2.) เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จากผลการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องดนตรี พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงนั้น ชาวบ้านที่เป็นนักดนตรีมักเป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง จากวัสดุที่มีในท้องถิ่น และมีเครื่องดนตรีขึ้นหลักคือ ซอฮู้ ซอด้วง ปี่กลาง ปี่น้อย ฆ้องวงมโหรี ฉิ่ง ฉาบ บางคณะมีเครื่องดนตรีขึ้นอื่น เช่น ปี่ใหญ่ ฆ้องวงเล็ก พิณ เข้ามาร่วมบรรเลงในวงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของธวัช วิวัฒน์ปฐพี (2538 : 4) ที่ศึกษาเกี่ยวกับมโหรีพื้นบ้านอีสานอำเภอปทุมรัตน์ ปรากฏผลว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสานบางคณะมีการนำระนาด หรือเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น พิณ แคน โหวด มาร่วมบรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสานด้วย

2. ผลการศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมโดยการวิเคราะห์ตามทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของกาญจนา อินทรสุนานนท์ ตามคุณลักษณะ 8 ประการ คือ อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา

เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ สืบสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี และ ของดีศาสนา สามารถอภิปรายผลได้ว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 5 คณะ มีคุณสมบัติตามคุณลักษณะดังกล่าวทุกข้อ คือ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย พออยู่พอกิน พึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้าน นักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสานมีความสนใจ ใฝ่รู้ เสาะหาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีค่านิยมที่ดีงาม อันได้แก่การให้ความเคารพต่อครูอาจารย์ที่ถ่ายทอดวิชาให้ โดยการแสดงออกในพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลง นอกจากนี้ยังมีอุดมการณ์พื้นฐานร่วมกันที่ตระหนักถึงความสำคัญของดนตรีพื้นบ้าน ร่วมใจกันทะนุบำรุงรักษาไว้ให้ลูกหลาน อีกทั้งเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ และยังเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้าน กับ วัด หรือศาสนา ให้มีความผูกพันแน่นแฟ้นมากขึ้น

คุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นนั้นอาจเนื่องมาจากการที่นักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสาน เป็นคนพื้นเพเดิมที่เกิดในท้องถิ่นนั้นๆ อาศัยตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากิน ศึกษาเล่าเรียนในท้องถิ่นของตนเอง มิได้ไปศึกษาหรือทำงานในท้องถิ่นอื่น ทำให้ได้รับการสร้างสม ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาต่างๆตามแบบแผนของบรรพบุรุษของตน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ค่านิยม จึงมีอาจทำให้วิถีชีวิตของคนกลุ่มดังกล่าว เปลี่ยนไป สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างคงเห็นได้จาก เรื่องบทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ที่บางคณะมีการนำเพลงลูกทุ่ง หรือ เพลงลูกกรุง ที่ได้รับความนิยม มาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวงมโหรีพื้นบ้านอีสานเพียงเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเอาใจกลุ่มผู้ฟัง เพื่อความอยู่รอดของคณะ ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ข้อเสนอที่ได้จากผลการวิจัย

1. จากผลของการวิจัยพบว่า วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด ยังขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทำให้สภาพของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดต้องดำเนินการโดยชาวบ้านเอง และต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้านเช่นสภาพเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดทั้งเยาวชนรุ่นหลังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร มีเพียงผู้สูงอายุที่ยังนิยมว่าจ้างวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ไปบรรเลงในงานต่างๆ เพียงกลุ่มเดียว ดังนั้นภาครัฐและเอกชนควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือ

สนับสนุน ส่งเสริม วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดอย่างจริงจัง เพื่อให้วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ดำรงอยู่ได้

2. เพื่อเป็นการสืบสานดนตรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดสถานศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรบรรจุเรื่องมโหรีพื้นบ้านอีสาน ไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา และจัดให้มีการเรียนการสอนมโหรีพื้นบ้านอีสานให้กับนักเรียน โดยการเชิญวิทยากรที่เป็นนักดนตรีมโหรีพื้นบ้านอีสาน ในท้องถิ่นนั้น มาถ่ายทอดให้ เพื่อประโยชน์จะได้ตกอยู่ที่เยาวชนของชาติ ไม่สูญหายไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยในแนวทางของการวิเคราะห์บทเพลงของวงมโหรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด คณะต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างของเพลง รูปแบบ ทำนอง ตามหลักทฤษฎีการวิเคราะห์เพลงไทย

2. ศึกษาเปรียบเทียบทางเพลงของคณะมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ เพื่อความสัมพันธ์ที่ปรากฏในบทเพลงระหว่างวงมโหรีพื้นบ้านอีสานทั้ง 5 คณะ

3. สามารถศึกษาวิจัยพื้นที่อื่นๆที่มีวงมโหรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงในพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อดูเส้นทางการถ่ายโยงและความสืบทอดของวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กมล เกตุศิริ. (2527). *ประเพณีเก่าชาวสุรินทร์ เอกสารวัฒนธรรมชุดที่ 1 เพลงพื้นบ้านและ
การละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์: ศูนย์วัฒนธรรมสุรินทร์ วิทยาลัยครูสุรินทร์.
- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2541). *พื้นฐานมานุษยวิทยาทางควิทยาภาควัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
แก้วกร เมืองแก้ว. (2544). *ศึกษาวงม้งคณะ กรณีศึกษาวงดนตรีพื้นบ้านของนายประพต คชนิล
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ขนิษฐา หอมแซม. (2549). *การศึกษาวฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชนเผ่าซอง ตำบล
ตะเคียนทองจังหวัดจันทบุรี ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)*. กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คำตา หมื่นบุญมี. (2550, 7 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย เบญจทิพย์ เพชรสม ที่บ้านเลขที่ 36 / 2 บ้าน
เทียมแซ่ หมู่ 2 ตำบลน้ำใส อำเภอดุสิตพัทธรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2520). *ของดีอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- จุฑาศิริ ยอดวิเศษ. (2547). *การศึกษาดนตรีในพิธีแห่เจ้าเซ่น ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษย
ดุริยางควิทยา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เจตรินทร์ จิรสันติธรรม. (2545). *ดนตรีของชาวเขาเผ่ามูเซอ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอ
แม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เจริญชัย ชนม์โพธิ์. (2526). *เอกสารประกอบการสอนดนตรีพื้นบ้าน*. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ณรงค์ชัย ปิฎกัธ. (ม.ป.ป.). *สังคีตนิยม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทวี ถาวโร; และ พิสิฐ บุญไชย. (2539). *ทำเนียบศิลปินพื้นบ้านมโหรีอีสาน*. มหาสารคาม:
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.
- ธวัช วิวัฒน์ปฐพี. (2538). *มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม.
(ไทยคดีศึกษา)*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ธิดา โมลิกรัตน์ และ คนอื่นๆ. (2532). *ดนตรีพื้นบ้านของไทยในศิลปะการละเล่นและการแสดง
พื้นบ้านของไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- น้อย ตีมุล. (2550, 22 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เบญจทิพย์ เพชรสม ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 6

- บ้านดงเกลือ ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด.
- บรรเทิง พลละคร. (2550, 8 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เบญจทิพย์ เพชรสม ที่บ้านเลขที่ 96 หมู่ 1
บ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด.
- ประเวศ วะสี. (2537). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ประเสริฐ เล้ารัตนอารีย์. (2546). *ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมการทำกลอง : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
ปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง* ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษย
ดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา พิณทอง. (2527). *อุบลราชธานี*. โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- ปรีชา ออกกิจวัตร. (2548). *แตงกวาบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงกวา
ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณราย คำโสภา. (2541). *การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน* ปรินิพนธ์
ศศ.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- พรรณศิริ จุลกาฬ. (2542). *ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษา
ดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ* ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิทยวัฒน์ พันธะศรี. (2546). *การศึกษาบทเพลงของวงมโหรีอีสาน หมู่บ้านเทียมแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด*
ปรินิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). *ดนตรีวิจักษ์*. กรุงเทพฯ: สยามสมัย.
- ไพบุลย์ ตรีเดช. (2532). *การศึกษาเจตคติดนตรีพื้นบ้านอีสานของนักศึกษาวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ ในมหาวิทยาลัยอีสานเหนือ* ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม; มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- มนตรี ตราโมท. (2527). *โสมส่องแสง : ชีวิตดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์
- มานะ ธานี. (2546). *การศึกษาความเข้มแข็งวัฒนธรรมการบรรเลงปี่พาทย์จังหวัดสิงห์บุรี* ปรินิพนธ์
ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ยศพรรณ เต็มแย้ม. (2545). *การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี* ปริญญาโท
ศศ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2538 : 1-2) *การสืบทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยปัจจุบัน* วิทยานิพนธ์ ศป.ม.
(มานุษยวิทยา) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วิโรจน์ เอี่ยมสุข. (2527). *เครื่องดนตรีอีสานใต้ในสมัยอีสานใต้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน. (2548). *องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. ร้อยเอ็ด: ศูนย์ฯ
- สงัด ภูเขาทอง. (2532). *การดนตรีไทยและทิศทางการดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สดใส วังหิน. (2550, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เบญจทิพย์ เพชรสม ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 11
บ้านโนนท่อน ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด.
- สมชาย ลำดวน. (2537). *มโนรีอีสาน งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 17*. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด. (2548). *วงมโนรีพื้นบ้าน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัด
ร้อยเอ็ด*. ร้อยเอ็ด: สำนักงานวัฒนธรรม.
- สำเร็จ คำโงม. (2522). *ดนตรีอีสาน แคน โปงลาง ซุง*. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- สุกรี เจริญสุข. (2532). *เพลงชีวิต ภาษาและวัฒนธรรม*. ม.ป.พ.
- สุกิจ พลประดม. (2538). *ดนตรีพื้นบ้านอีสาน*. อุตรธานี: ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรธานี.
- สุรัชย์ เครือประดับ. (2524). *ไหว้ครูดนตรีไทยและความทั่วไปเกี่ยวกับดนตรีไทย*. ม.ป.พ.
- อ่าง สอนพงษ์. (2550, 30 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย เบญจทิพย์ เพชรสม ที่บ้านเลขที่ 43
คุ้มเหนือ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด.
- อุดม อรุณรัตน์. (2526). *ดุริยางคดนตรีจากพระพุทธศาสนา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตสนามจันทร์.
- อุทิศ นาคสวัสดิ์. (2522). *ทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทย ภาค 1*. กรุงเทพฯ: เทพนิมิตรการพิมพ์.

ภาคผนวก

โน้ตเพลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะบ้านเทียมแซ่

เพลงจิ้นลงเรือ

- - - -	- ท รี่ มี่	รี่ ที่ รี่ มี่	รี่ ท ล ท	- - - -	- ท รี่ มี่	รี่ ท รี่ มี่	รี่ ท ล ท
- - รี่ ล	- ท ล ๗	- ม ๗ ล	ท ล รี่ ท	- - - -	รี่ ท ล ๗	- ท - -	ล ท รี่ ล
- - - -	- ท - ม	ท ม ท ล	๗ ม ๗ ล	- ท - -	- ท - ม	ท ม ท ล	๗ ม ๗ ล
- - - -	- ล - ฟ	- - ม ร	ม ฟ ล ม	- - - -	- ล - ฟ	- - ม ร	ม ฟ ล ม
- ล - ม	ฟ ม ร ท	- - - ร	- - - ม				

เพลงนางนวล

- - - -	- ล ท รี่	- - - มี่	รี่ ท - รี่	- - - -	- ล ท รี่	- - - มี่	รี่ ท - รี่
- - - -	- ท ล ๗	- - - ล	- - รี่ ท	- - - -	- ท รี่ ล	ท ล ๗ ล	- ท - รี่
- - - มี่	๗ มี่ รี่ ดี่	- - - รี่	- - ๗ มี่	- - - -	- ม ร ม	- ม ร ม	๗ ล ๗ ม
- - - -	- ม ร ท	- - - ล	๗ ล ท รี่	- - ม ร	- ท - ล	- - - -	ท ล ๗ ม
- - - ๗	- - - ล						

เพลงสีนวล

- - - รี่	- - - ล	- - ท ล	รี่ ท ท ท	- - ๗ ล	๗ ล ท รี่	- - ๗ มี่	รี่ ท ๗ ล
- ท - ๗	- - ล ท	รี่ มี่ รี่ ท	- ล - ๗	- - ล ท	ล ท รี่ ล	ท ล ๗ ม	๗ ร ม ๗
- - ล ท	ล ท รี่ ล	ท ล ๗ ม	๗ ร ม ๗	- - - -	- - - -	- ม ๗ ล	ท ล ๗ ม
- - - -	- ร - ๗	- - - ล	ท ล รี่ ท	- - - -	- รี่ - รี่	มี่ รี่ ๗ มี่	- รี่ - ท
- - ล ท	- ล - ท	- - ๗ ล	ท ล รี่ ท	- - ล ท	ร ท ล ๗	- - ร ๗	ล ท ล ท
- - ล ท	ร ท ล ๗	- ล ท ล	๗ ม - ๗				

เพลงบัวกลางบึง

- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - รี่	- - - ท	- ล - ท	- รี่ - ท	ร ท ล ช
- - - -	- - - ล	- - - ฟ	- ม - ร	- - - ทุ	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท รี่ ล	ท ล ช ฟ	- ช - ล	- รี่ - -	- รี่ - ล	ท ล ช ฟ	- ช - ล
- - - -	- ร - ร	- - - ล	- - - ล	- - รี่ ท	- ล - ช	- - - ฟ	- - - ช
- ฟ ช ล	ช ฟ - ช	- - - ม	- ช - ร	- - - -	- - - ล	- - ดี่ ร	- ดี่ - รี่
- มี่ - รี่	- มี่ - ล	- - ดี่ รี่	- ดี่ - ร	- - - -	- - - ล	- - ดี่ รี่	- ดี่ - รี่
- รี่ มี่ ร	มี่ รี่ มี่ ล	- - ดี่ รี่	- ดี่ - รี่				

เพลงระบำป่าว

- - - -	- - - ร	- - - ม	ร ม ช ร	- ดี่ - ล	ช ล ดี่ ร	- - - ม	รี่ ม ช ร
- ช - ช	- ม ช ม	- ร ม ร	- ท ล ท	- - - -	- ท ล ช	- - - ล	- - รี่ ท
- - - -	- ท ล ช	- - - ล	ท ล รี่ ท	- ท รี่ มี่	ชี่ มี่ รี่ ท	ช ล ท ล	ช ฟ - ช

เพลงลมพัดชายเขา

- - - -	- รี่ - ท	- - รี่ ล	ท ล ช ม	- - - -	ร ทุ ร ม	ช - ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - รี่ ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	รี่ มี่ รี่ ท	- ล ท รี่	- - - -	- - - -	รี่ มี่ รี่ ท	ล ท ช ล
- - - -	ท ช ล ท	- - รี่ ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - รี่ ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช

เพลงสายบัว

- - - -	- ร ฟ ร	- - ฟ ร	ด ร ฟ ร	- - ฟ ช	- ฟ - ร	- ล - ล	ช ล ดี่ รี่
- - - -	- ร ฟ ร	- - ฟ ร	ด ร ฟ ร	- - ฟ ช	- ฟ - ร	- ล - ล	ช ล ดี่ รี่
- - - -	ดี่ รี่ ดี่ ล	- - - -	ดี่ ล ช ฟ	- ช ฟ ร	ฟ ร ฟ ชี่	- ล ช ฟ	- ช - ล
- - ดี่ รี่	- ดี่ - ล	- ดี่ - ดี่	ช ล ดี่ ร				

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ดิ - วิ	- - - -	- ม - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - วิ ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงกัญชาล่อง

- ล ช ม	- ร - ช	- ท - ล	ท วิ - ท	- - - -	- - - ท	- - ล ช	ร ช ล ท
- ร - ม	ช ม ร ท	- ล ท ล	ช ม ช ล	- - - -	- ช - ล	- ท วิ ล	ท ล ช ม
ช ม ร ท	ล ท ร ม	- ล - ล	ท ช - ล	- - ท ช	- ล - ท	- วิ - ท	- ล - ช
- - - -	ร ม ช ล	ท ล ช ม	ช ล - ช	- - - -	ร ม ช ล	ท ล ช ม	ช ล - ช

เพลงชะนีโหย

- - - -	- วิ - ดิ	- ท - ล	- ช - ดิ	- - วิ ม	- วิ - ดิ	- ล - ล	ช ฟ ช ล
- - - -	- วิ - ดิ	- ท - ล	- ช - ดิ	- - วิ ม	- วิ - ดิ	- ล - ล	ช ฟ ช ล
- - - -	- ฟ - ช	- ล - ดิ	- ล - ช	- ล - ช	ฟ ร - ฟ	- ร ฟ ช	- ล ช ฟ
- - ร ฟ	- ช - ล	ดิ วิ ดิ ล	ดิ ล ช ฟ	- ล - ช	ฟ ร - ฟ	- ร ฟ ช	ล ช ดิ ล
- - ฟ ช	- ล - ดิ	- - วิ ดิ	ท ล ช ล	- ฟ - ช	- ล - ดิ	- <u>ลดิ</u> - ฟ	- ช - ล

เพลงลาวเปิดขึ้น หรือ เพลงเขมรตักน้ำ

- - - -	- - - ดิ	- ล ดิ ช	- ล - ดิ	- ล ดิ ช	- ล - ดิ	- ล ดิ ช	ดิ ล ช ม
- - - -	- - - ดิ	- ล ดิ ช	- ล - ดิ	- ล ดิ ช	- ล - ดิ	- ล ดิ ช	ดิ ล ช ม
- - - -	- - - ร	- - ดิ ร	- ช - ม	- - - ร	ม ร ดิ ร	- ดิ - ล	- ช - ดิ
- - - -	- - - ร	- - ดิ ร	- ช - ม	- - - ร	ม ร ดิ ร	- ดิ - ล	- ช - ดิ
(- - ช ล	ดิ ล ช ล	ดิ - <u>ลดิ</u> ช	- ล - ดิ)				

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ดํ - รั	- - - -	- มํ - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - รั ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงกาไว

- - - -	- ร - ร	- ช - ร	ม ร ด ล	- - ท ช	- ล - รั	- - - -	- ร - ร
- ช - ร	ม ร ด ล	- - ท ช	- ล - ท	- - - -	- ล - ช	- ล - ท	ล ท รั ล
- - ท ล	ท ล ช ฟ	- ม - ร	- ด - ร	- - - -	- ฟ - ช	- - ฟ ร	ฟ ล - ช
- - ฟ ร	ฟ ร ฟ ช	- ล ช ฟ	- ช - ล	- - - -	ท ล ช ฟ	- ล - -	ช ล ดํ ช
- - ล ช	- ฟ - ม	- ร - ม	ร ด - ร				

เพลงแตรวง

- - - -	- ร - ม	- - ร ช	- - ร ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- - - ช	- ล - ช
- - - -	- ร - ม	- - ร ช	- - ร ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- - - ช	- ล - ช
- - ร ช	ร ช - -	- ล ท ช	- ล ท รั	- - ท รั	ท รั - -	- ท - ล	ช ล ท รั
- - ท รั	ท รั - -	- ล - ล	- ล - ท	- - - ล	- - - ช	- - - ล	- - - ดํ
- - - รั	- ชํ - รั	- ล - ล	- ล - ท	- - - ล	- - - ช	- - - ล	- - - ดํ
- - - รั	- ชํ - รั						

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ดํ - รั	- - - -	- มํ - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - รั ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงบัวตูมบัวตอง

- - - -	- ม ช ล	- - - ท	ล ท รื ล	ท ล ช ฟ	ม ฟ ช ล	- - - ท	ล ท รื ล
- รื - รื	- ท รื ท	- ล ท ล	- ฟ ม ฟ	- ม ฟ ฟ	- ม - ร	- ท ร ม	ฟ ล - ฟ
- ล - ล	- - - ร	- ท ร ม	ฟ ล - ฟ	- ล ท ล	ฟ ล - ฟ	- ม ฟ ม	ร ท ม ร

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ท	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ดื - รื	- - - -	- มื - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - รื ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงม้าย่อง

- - ช ร	ม ช ม ช	- - ร ม	ร ม ช ร	- ช - ร	ม ช ม ช	- - ร ม	ร ม ช ร
- - - ล	ท ล ช ม	- ช - ม	ช ม ร ท	- ล ท ท	- - รื มื	- รื - ท	- - ช ล
- - - -	- ช - ล	ท ล ช ล	ท ล - -	- - - -	- ท รื ท	- - - ล	- - รื ท
- - ช ล	ช ล ท รื	- - - มื	รื ท - รื	- - - ช	ล ท รื ล	- - - ช	- ล ช ม
- ล - ล	รื ท ล ช	- - ร ม	ร ม ช ร				

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ท	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ดื - รื	- - - -	- มื - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - รื ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงไหว้ครู

- - - -	- ช - ร	ม ร ช ม	ร ม ช ร	- ช - -	- ช - ร	ม ร ช ม	ร ม ช ร
- ท - ล	ช ล ท ร	- ร - ม	ช ร ม ช	- - - ล	ช ล ช ม	- ล - ล	ช ล ท ร
- - - -	- ร - ท	- ล - ท	- ช - ล	- - - -	- ร - ท	- ล - ท	- ช - ล
- - ช ล	ช ล ท ร	- - ม ร	- ท - ล	- - ร ล	ท ล ช ม	- ล - ล	ช ล ท ร

ลงจบ

- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ท	- ล ท ช	- ล - ท	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ท	- ร - ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- ท ล ช	- ล - ท	- ด - ร	- - - -	- ม - ร	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- - - ล	ท ล ช ฟ	ช ล - -	- - ร ท	- ล - ช	- ฟ - ฟ	ช ล - ช

เพลงกัณฐาแปลง

- - - -	- - - ล	- - ช ฟ	ร ฟ ช ล	- ล ด ร	ม ร ด ล	- ช ล ล	ด ฟ - ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ล ด ช	ล ช ฟ ร	- - ด ล	ช ล ด ร	- - ล ช	ฟ ร ฟ ช
ด ล ช ฟ	- ช - ล	- ล - ล	ด ล ช ฟ	- - - -	- ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ
- ด - -	- ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ	- ม - ร	- ด - ฟ	- ล - ช	ล ด - ล
- ร - ร	ด ล - -	ร ด ล ด	ล ช - -	ด ล ช ล	ช ฟ - -	ล ช ฟ ช	ฟ ร - -
- ร - ร	ด ล - -	ร ด ล ด	ล ช - -	ด ล ช ล	ช ฟ - -	ล ช ฟ ช	ฟ ร - -
- - ด ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	- - ด ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ด ร	ฟ ช ฟ ร
ฟ ร ด ร	ฟ ช ล ด	- - - -	- ล ช ฟ	- ล - -	ด ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ
- ด - -	- ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ	- ม - ร	- ด - ฟ	- ล - ช	ล ด - ล
- - - -	- - - ล	- - ช ฟ	ร ฟ ช ล	- ล ด ร	ม ร ด ล	- ช ล ล	ด ฟ - ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ล ด ช	ล ช ฟ ร	- - ด ล	ช ล ด ร	ด ล ด ร	ด ล - ช
- ล ช ฟ	ร ฟ ช ล	- - - -	ด ล ช ฟ	- - - -	- ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ
- ล - -	ด ล - ช	ล ช ฟ ร	ด ล ช ฟ				

โน้ตเพลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรจตุรพักตรพิมาน

เพลงไหมโรง

- - - รี่	- ล ท ล	- - - รี่	- ล ท ล	ท ล ช ม	ช ล ช ล	ท ล ช ม	ช ล ช ท
- - ล ช	ม ช ล ท	- ร ม ร	ช ม ร ท	- - ล ช	ม ช ล ท	รี่ มี่ รี่ ท	ช ล ท ช
- - - ดี่	- ช - ช	- - - ดี่	- ช ล ช	- - ร ฟ	- ช ฟ ช	ล ร ล ช	ฟ ร ฟ ช
- - ร ฟ	- ช ฟ ช	ล ร ล ช	ฟ ร ฟ ช	- - ร ฟ	- ช ฟ ช	ล ร ล ช	ฟ ช ล ช
ม ท ล ท	ช ล ช ม	ช ท ร ม	ช ท ช ล				

ลงจบ

- ล ช ม	- ร - ช

เพลงกาไว

- - - -	- - - -	- ล - -	ดี่ ล ช ฟ	- ล - -	ดี่ ล ดี่ ช	ล ช ฟ ร	- ล ช ฟ
- ล ช ดี่	ช ล ดี่ ช	ล ช ฟ ร	- ล ช ฟ	- ช ฟ ร	- ร - ฟ	- ร ฟ ช	ล ช ดี่ ล
- - - -	- - - -	ดี่ ล ช ฟ	ร ฟ ช ล	ช ล ดี่ รี่	มี่ รี่ ดี่ ล	ดี่ ล ช ฟ	ช ล - ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ดี่ - ช	ล ช ฟ ร	- - ดี่ ล	ช ล ดี่ รี่	- ล - ช	ฟ ร ฟ ช
- ล ช ฟ	- ช - ล	- ล - ล	ช ฟ - รี่				

เพลงรำวงพิมาย

- ดี่ - รี่	ดี่ ท - ล	- ท ช ล	ช ท ช ล	- ท รี่ มี่	รี่ ท รี่ ล	- ท ช ล	ช ท ช ล
- - รี่ ท	- ช - ล	ร ม ช ล	ท ล ช ล	ท ล รี่ ล	- ช - ล	ร ม ช ล	ท ล ช ม
ร ม ช ร	- - ม ช	- - - ล	- - รี่ ดี่				

ลงจบ

- - - -	- ล รี่ ท	- - รี่ ล	ช ล รี่ ท	- - รี่ ล	ช ล - ช	- - - -	- ล รี่ ท
- - รี่ ล	ช ล - ช	- - - -	ร ม ฟ ช	- รี่ - -	ดี่ ท - ล	- - - -	ช ท ช ล
- ล ช ม	- ร - ช						

เพลงพระราชมตามกวาง

- ร ม ร	ช ฟ ม ร	ด ร ม ร	ช ฟ ม ร	- - ดั ล	- - ดั ช	- - ร ฟ	- ม - ร
- - ดั ล	- - ดั ช	- - ร ฟ	- ม - ร	- ช ฟ ร	ฟ ด ร ฟ	- ร ฟ ช	ล ช ดั ล
- - - -	ช ล ดั ร	- มั ช ร	มั ร ดั ล	- - - ช	ดั ล ช ฟ	ช ร ฟ ช	ล ฟ ช ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ล ช ล ดั	ล ดั - ร	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ม ร ดั
- - - ช	- - ล ดั	ร มั ร ดั	- ล ช ล	- ล ดั ร	ฟ ร ดั ล	- - - ช	ดั ล ช ฟ
- ร - ร	ดั ล - ล	ดั ช - ช	ร ฟ - ฟ	- ร - ร	ดั ล - ล	ดั ช - ช	ร ฟ - ฟ

ลงจบ

- - - ช	- ล - ล	ท ช ล ท	ช ล - ล

เพลงสีนวล

- - - ร	- - - ล	- ท - ล	ร ท ท ท	- ช - ล	ช ล ท ร	- - ช ม	ร ท ร ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ร มั ร ท	ช ล - ช	- - ล ท	ล ท ร ล	ท ล ช ม	ช ร ม ช
- - ล ท	ล ท ร ล	ท ล ช ม	ช ร ม ช	- - - ม	- ช - ช	- ม ช ล	ท ล ช ม
- - - -	- ร - ช	- - - ล	- - ร ท	- - - -	- ร - ร	- มั ช ม	- ร - ท
- - ช ล	- ล - ล	ท ล ช ล	ท ร - ท	- - ล ท	ร ท ล ช	- - ม ช	ล ท ล ท
- - ล ท	ร ท ล ช	- ล ท ล	ช ม ล ช				

เพลงลมพัดชายเขา

- - - -	- ร - ท	- - ร ล	ท ล ช ม	- - - -	ร ท ร ม	ช - ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - ร ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ท ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	ร มั ร ท	- ล ท ร	- - - -	- - - -	ร มั ร ท	ล ท ช ล
- - - -	ท ช ล ท	- - ร ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ท ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - ร ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ท ร ม	- ช ล ท	- ล - ช

เพลงพม่าแห่งระจาด

- - - รั	- ท - ล	ช ล ท รั	- ท - ล	- รั รั รั	- ท - ล	ช ล ท รั	- ท - ล
- ล - ช	- ล - ท	- ล - ช	- ม ช ล	- ท ล ช	- ล - ท	- ล - ช	- ม ช ล
ท ล รั ล	ท ล ช ม	ร ม ช ร	ช ร ม ช	- ช - ช	- ช - ร	ม ร ช ร	ช ร ม ช
- ล - ร	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ม	- ช - ล	ช ล - ร	ม ร ช ร	ช ร ม ช
- ล - ร	- ล - ช	ม ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ม	ช ม ร ท	ล ท ร ช	ร ช ล ท
ล ท ช ล	ท ล รั ท	- ท ท ท	ช ท ล ช	- - - -	- ร - ท	รั ท ล ช	ร ช ล ท
ล ท ช ล	ท ล ท ุ ท	รั ล ท ล	รั ท ล ช	- ช - ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
- ช - ล	ท ล ช ม	- ร - รั	- ท - ล				

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	รั ล - ช	- ล - ท	- ท ล ท	- ร - ม	- ช ม ช	- ล - ช
- - - -	- รั - ท	รั ท ล ช	ม ช ล ท	- ท ล ท	- ร - ม	- ช ม ล	- ล - ช
- ล ท ล	ช ล ท ร	- ร ร ร	- ช - ม	- - ร ช	- - ร ม	- ช - ม	ช ม ช ล
- - - -	- - - ช	- ล - ดั	- ล ดั รั	- รั รั รั	- มั - รั	- - - ช	- ล ช ท
- - - -	- ท รั ล	รั ล ช ม	ช ล - -	- ล รั ท	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ช

เพลงระบำป๊าว

- - - -	- รั - ล	- ช ล ท	- ล - ล	- รั - รั	- รั - ล	- ช ล ท	- ล - ล
- ล ดั ช	- ล - ดั	- ล ดั ล	ดั ล ช ม	- - - -	- ช - ร	ม ร ท ุ ร	- ม - ช
- - - ล	- - ช ม	- ล ท ล	ช ล ท ร	- - - -	- - - ล	- - ช ล	- รั - ดั
- - - -	- รั - มั	- รั - ดั	- ท - ล	- - ช ล	ท ล ช ม	- - - ช	- - - ล

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	- - ล ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- - - -	- รั - ท	- - ล ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- - - -	- - - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ท ุ	- ร - ม	- ช - ล	- ท - ล
- - - -	- - - ช	- ล - ท	- ล ท รั	- - - -	- มั - รั	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- รั - ล	ท ล ช ม	ช ล - -	- - รั ท	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ช

เพลงชะนีน้อย

- - - -	- รั - ดั	- ท - ล	- ช - ดั	- - รั มั	- รั - ดั	- ล - ล	ช ฟ ช ล
- - - -	- รั - ดั	- ท - ล	- ช - ดั	- - รั มั	- รั - ดั	- ล - ล	ช ฟ ช ล
- - - -	- ฟ - ช	- ล - ดั	- ล - ช	- ล - ช	ฟ ร - ฟ	- ร ฟ ช	- ล ช ฟ
- - ร ฟ	- ช - ล	ดั รั ดั ล	ดั ล ช ฟ	- ล - ช	ฟ ร - ฟ	- ร ฟ ช	ล ช ดั ล
- - ฟ ช	- ล - ดั	- - รั ดั	ท ล ช ล	- ฟ - ช	- ล - ดั	- <u>ล</u> ดั - ฟ	- ช - ล

เพลงพม่าราชวาน

- ท ล ช	ล ท ล รั	- ช ล ท	ช ล ล ล	รั ท ล ช	ล ท ล รั	- ช ล ท	ช ล ล ล
- ล - ช	- ฟ - ช	ล ร ล ช	- ฟ ร ฟ	- ล - ช	- ฟ - ช	ล ร ล ช	- ฟ ร ฟ
ร ฟ ช ร	- ฟ - ร	- ดั - ดั	- ล รั ดั	- - - -	- ร - ฟ	ช ล ช ฟ	ช ร - ท
- - ล ช	- - ล ท	ช ล ท ล	ช ม ช ล				

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ม	ช ล - ช
- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- ล ท ล	ช ล ท ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ทุ	- ร - ม	- ช - ช	- ม ช ล
- - - -	ล ท ล ช	- ล - ท	- ล ท รั	- - - -	- มั รั รั	- - - ช	- ล ช ท
- - - -	- รั - ล	ท ล ช ม	ช ล - -	- - รั ท	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ช

เพลงลมพัดชายเขา

- - - -	- รั - ท	- - รั ล	ท ล ช ม	- - - -	ร ทุ ร ม	ช - ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - รั ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- - - -	- - - -	รั มั รั ท	- ล ท รั	- - - -	- - - -	รั มั รั ท	ล ท ช ล
- - - -	ท ช ล ท	- - รั ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช
- ท - ล	- ช ล ท	- - รั ล	ท ล ช ม	- - ช ม	ร ทุ ร ม	- ช ล ท	- ล - ช

โน้ตเพลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะ ส. บุญมา บรรเลงศิลป์

เพลงจำมอญ

----	- รี่ - ล	ท ช ล ท	รื่อ - ล	- รี่ - ท	- รี่ - รี่	ม่ ท รี่ ม่	ชี่ ม่ รี่ ท
----	--- ล	- ช ล ท	- รี่ - มี่	- ชี่ - มี่	- รี่ - ท	ช ล ท ล	ช ม ช ล
----	- ล - ท	รื่อ มี่ รี่ ท	- ล - ฟ	--- ม	--- ร	-- ทู ร	- ม - ช
----	- ช - ร	ม ร ทู ร	- ม - ฟ	- ม ร ทู	- ร - ม	- ล - ล	- ล - ร
----	- ช - ร	ม ร ทู ร	- ม - ฟ	- ม ร ทู	- ร - ม	- ล - ล	- ล - ร

ลงจบ (ท้ายบรรทัดที่สาม)

--- ม	- ช - ช	- ม ช ล	- ช ช ช

เพลงได้ลมหนาว

----	----	- ช ร ฟ	-- ช ล	ช ด ช ล	ช ล ด รี่	ม่ รี่ ชี่ รี่	ม่ รี่ ด ล
----	----	- ช ร ฟ	-- ช ล	ช ด ช ล	ช ล ด รี่	ม่ รี่ ชี่ รี่	ม่ รี่ ด ล
- ท ท ท	- ล ช ล	ด รี่ ด ล	-- ช ฟ	-- ช ร	ช ร ฟ ช	- ล ด ช	ล ช ฟ ร
----	--- ดี่	----	- ล ช ฟ	-- ช ร	ช ร ฟ ช	- ล ด ช	ล ช ฟ ร

ลงจบ

----	- ล - ล	- ช ล ท	- ล - ล

เพลงพม่ารำหวาน

----	- ล - รี่	- ช ล ท	- ล - ล	- ท ล ช	ล ท ล รี่	- ช ล ท	- ล - ล
--- ช	-- ม ช	- ล - ช	- ม ร ม	--- ช	-- ม ช	- ล - ช	- ม ร ม
ร ม ช ร	- ม - ร	ด รื่อ ล ดี่	รื่อ มี่ รื่อ ดี่	--- ด	- ร - ม	ช ล ช ม	- ร - ด
- ท ล ช	-- ล ท	- รี่ - ท	ล ช - ล				

ลงจบ

--- ช	- ล - ล	- ช ล ท	ช ล - ล

เพลงระบำวิก

----	- ร - ช	- ช ล ท	- ล - ช	- รี้ - ท	- รี้ - ช	- ช ล ท	- ดี้ - รี้
----	- ดี้ รี้ ม	- ม รี้ ด	รี้ ม ดี้ รี้	----	- ดี้ รี้ ม	- ม รี้ ด	- ม - รี้
- ดี้ - ท	- ล - ท	- ช - ล	ช พ - ช				

ลงจบ

--- พ	- ช - ช	- พ ช ล	- ช - ช

เพลงแห่ใหญ่

----	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช --	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร
- ร - ด	- ร - พ	--- ช	-- ดี้ ล	----	- ดี้ - ช	- ดี้ - ช	ล - ดี้
- ล ดี้ รี้	-- ดี้ ล	-- ช ล	ช ล ดี้ ช	- ล - ช	- พ - ร	----	- ช - พ
- ร - พ	- ช - ล	- ช - พ	- ม - ร	- ช - ร	- ด - ล	--- ด	--- ร

ลงจบ

----	- รี้ - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
----	- รี้ - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
----	--- ร	----	- ช - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ช - ท	- รี้ - ล
----	--- ช	- ล - ท	- ล ท ร	----	- ม ช รี้	--- ช	- ล - ท
----	- รี้ - ล	- ช ล ท	- ล - ล	- รี้ - ท	- ล - ช	- ม ช ล	- ท - ช
--- ม	- ช - ช	- ม ช ล	- ช - ช				

เพลงแห่ใหม่

----	- ล ดี้ ร	-- ดี้ ล	-- ช ดี้	- ล ดี้ ล	ช ล ดี้ รี้	-- ดี้ ล	-- ช ดี้
----	- ท - ล	----	- ล - ล	- ดี้ - รี้	- ม รี้ ด	- ช - ล	-- ดี้ ล
- ล ดี้ ล	ช ล ดี้ ช	----	- ม - ช	--- ล	-- ดี้ ช	- ล ดี้ ล	ช ม - ช
----	- ช - ม	-- ร ม	- ม - ม	- ช - ล	- ช - ร	--- ดี้	- ล ดี้ ร
----	- ดี้ - ล	-- ช ล	- ดี้ - รี้	- ล - ดี้	- รี้ - ม	- ช - ช	- ม ร ด

ลงจบ

---ล	-ดํ-ดํ	-ลดํรํ	-ดํ-ดํ

เพลงกันตรึม

เพ็ญ 1

----	---ล	---ล	---ท	--ลช	-ล-ท	-ท รํล	-ช-ม
----	-ล-ดํ	--ล รํ	ดํล-ดํ	-ล-ช	-ล-ดํ	-รํ-มํ	-รํ-ดํ
----	-ล-ช	----	-ล-ท	--ลช	-ล-ท	-รํ-ดํ	-ท-ล
--ลช	-ล-ท	-รํ-ดํ	-ท-ล				

เพ็ญ 2

----	-ลท รํ	-รํ-มํ	รํท-รํ	----	-ชลท	-ท-ท	ลชลท
----	-ทลช	-ท-ล	-ช-ม	-รํ--	-รํ-ช	--ทล	-ช-ท
-ลท รํ	-ล-ล	--รํล	-ช-ม	----	-ช-ล	--ทล	-ช-ม
---รํ	---ท	-ลทล	ชมชล	---รํ	---ท	-ลทล	ชมชล

เพลงจิ้นลงเรือ

----	-ร-ล	ชลชฟ	รฟชล	----	-ดํชล	ดํลชฟ	-ม-ร
----	-ร-ล	ชลชฟ	รฟชล	----	-ดํชล	ดํลชฟ	-ม-ร
--ชร	-ม-ช	-ล-ช	-มร ม	ร มชร	-ม-ช	-ล-ช	-มร ม
-ลลล	-ร-ม	ฟ มรท	ร มฟร	-ลลล	-ร-ม	ฟ มรท	ร มฟร
----	-ช-รํ	--ดํล	ชลดํรํ	-ลดํ-	-ลดํรํ	--ดํท	ชทลช
----	-ช-รํ	--ดํล	ชลดํรํ	-ช-ล	-ลดํรํ	--ดํท	ชทลช
ลชดํช	-ล-ดํ	-ล รํดํ	-ลชล	--ดํช	-ล-ดํ	-รํ-ดํ	-ลชล
-รํรํรํ	-ช-ล	ทลชล	-ล-ช	-รํรํรํ	-ช-ล	ทลชท	-ล-ช
---ฟ	-ช-ช	-ฟชล	-ช-ช				

เพลงพม่าแห่งระจาด

--- รั	-- ท ล	ช ล ท รั	- ท - ล	ท ล ท รั	- ท - ล	ช ล ท รั	- ท - ล
ท ล ท ช	- ล - ท	- ล - ช	ล ท ช ล	ท ล ท ช	- ล - ท	- ล - ช	ล ท ช ล
-- ช ล	ท ล ช ม	ช ม ช ร	- ม - ช	----	- ม ช ร	ม ร ท ร	- ม - ช
- ล - ร	- ล - ช	--- ม	- ร - ม	- ช --	- ช - ร	- ล ท ช	- ล - ท
- ล - ร	- ล - ช	--- ม	- ร - ม	- ช --	- ร - ท	- ล ท ช	- ล - ท
- ล - ล	ท ล รั ท	- ล - ล	ช ท ล ช	----	- ร - ท	- ล ท ช	- ล - ท
- ล - ล	ท ล รั ท	- ล - ล	ช ท ล ช	- ช - ล	-- ช ม	ร ท ร ม	ช ล - ช
- ช - ล	-- ช ม	ร ท ร ม	ช ล ท ช	- ล ท ล	-- ช ม	- รั รั รั	- ท - ล

ลงจบ

--- ช	- ล - ล	- ช ล ท	- ล - ล

เพลงเขมรโคก

- ม - ร	- ช --	ร ม ช ล	ท ล ช ม	-- ช ร	- ม - ช	ร ม ช ล	ช ท ล ช
- ล ช ม	- ช --	ร ม ช ล	ท ล ช ม	-- ช ร	- ม - ช	ร ม ช ล	ช ท ล ช
- ล ช ม	- ช --	- ร ม ร	ช ม ร ท	- ล ท รั	- ช - ล	ช ม ช ล	ช ล ท ล
----	----	- รั ท รั	ท ม รั ท	- ล ท รั	- ช - ล	ช ม ช ล	ช ล ท ล

ลงจบ

--- ช	- ล - ล	- ช ล ท	- ล - ล

เพลงธรณีกรรแสง

- รั รั รั	ด ม รั ด	- ล ล ล	ช ฟ ช ล	- รั รั รั	ด ม รั ด	- ล ล ล	ช ฟ ช ล
----	- ฟ - ช	-- ล ด	รั ด ล ช	-- ล ช	ฟ ร - ฟ	--- ช	ฟ ล ช ฟ
- ด - ฟ	- ช - ล	ด รั ด ล	ด ล ช ฟ	- ด - ด	ล รั ด ฟ	--- ช	ช ฟ ช ล
- รั รั รั	ด ม รั ด	- ล ล ล	ช ฟ ช ล	- รั รั รั	ด ม รั ด	- ล ล ล	ช ฟ ช ล
----	- ฟ - ช	-- ล ด	รั ด ล ช	-- ล ช	ฟ ร - ฟ	--- ช	ฟ ล ช ฟ
- ด - ฟ	- ช - ล	ด รั ด ล	- ช - ฟ	- ล - ด	- ร - ฟ	ช ล ช ฟ	ม ร ด ร

ลงจบ

--- ฅ	- ล - ล	ท ฅ ล ท	ฅ ล - ล

เพลงระบำคู่

----	- ลุ ทุ ร	--- ม	ร ม ฅ ร	----	- ลุ ทุ ร	--- ม	ร ม ฅ ร
- ฅ ม ฅ	- ม ฅ ม	- ร ม ร	ฅ ม ร ท	----	- ล - ฅ	--- ล	- - รื ท
----	- ล - ฅ	--- ล	- - รื ท	- ล ท รื	- ท รื ท	ฅ ล ท ล	ฅ ม ล ฅ

ลงจบ

--- ม	- ฅ - ฅ	- ม ฅ ล	- ฅ - ฅ

เพลงพระเจ้าไศก

- ร ม ร	ฅ ฟ ม ร	ด ร ม ร	ฅ ฟ ม ร	- ร ม ร	ฅ ฟ ม ร	ด ร ม ร	ฅ ฟ ม ร
- ล - ล	ดื ล ฅ ฟ	- ร ฟ ฅ	ฅ ฟ ฅ ล	----	- รื - รื	มื ดื รื มื	รื ดื ท ล
ฅ ท ล ฅ	ร ฅ ล ท	ล ฅ ล ท	ล ท ดื รื	- มื รื ดื	- รื - รื	- ดื รื มื	รื ดื ท ล
ฅ ท ล ฅ	ร ฅ ล ท	รื ฅ ล ท	- ดื - รื	- ม ร ด	ฅ ด ร ม	ฅ ล ฅ ม	ฅ ม ร ด
ล รื ดื ล	ดื ฅ ล ดื	รื ล รื ดื	ท ล ฅ ล	ฅ ล ดื รื	มื รื ดื ล	ฟ ฅ ล ฅ	ฟ ล ฅ ฟ
ด ฟ ฅ ล	ฅ ฟ ม ร						

ลงจบ

ด ม ร ด	ฅ ด ร ม	ร ด ร ม	- ฟ - ฅ	ล ฅ ฟ ร	ฟ ล ฅ ฟ	- ร ร ร	- ล ล ล
- ฅ ฅ ฅ	- ฟ ฟ ฟ	- ฅ ฟ ร	ฟ ร ร ฟ	ด ร ฟ ฅ	ล ฟ ฅ ล	--- ฅ	- ล - ล
ท ฅ ล ท	ฅ ล - ล						

เพลงนมแบ

----	- ร - ฅ	- ฅ ร ฅ	- ล - ล	- - ท ล	- ฅ - ล	- ร ม ฟ	- ม - ร
----	- ร - ฅ	ล ฅ ฟ ฅ	- ล - ล	- - ท ล	- ฅ - ล	- ร ม ฟ	- ม - ร
----	- ร - ฅ	- ร ฅ ร	- ม - ฅ	- - ท ล	- ล - ล	- รื - ท	ล ฅ - ล
- - ฅ ท	- ฅ - ล	- ฅ รื ท	- ล - ฅ				

ลงจบ

- - - ฅ	- ล - ล	- ฅ ล ท	ฅ ล - ล

เพลงระบำเดี่ยว

-----	- รั - ท	- - ล ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฟ - ฅ	- ล - ฅ
-----	- รั - ท	- - ล ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฟ - ฅ	- ล - ฅ
-----	- ฅ - ร	ม ร ท ร	- ม - ฅ	- - ร ฅ	- ร - ฅ	- ล - ท	- รั - ล
-----	ท ล ฅ	- ล - ท	- คิ - รั	-----	- มั ฅ รั	- - - ฅ	- ล - ท
-----	- รั - ล	- - ฅ ท	ฅ ล - -	- รั - ท	- ล - ฅ	- ฟ - ม	- ร - ฅ
- - - ฟ	- ฅ - ฅ	- ฟ ฅ ล	- ฅ - ฅ				

เพลงฆะเหวดเข้าเมือง

- ฅ - ร	- ม - ฅ	- - - ล	- - รั ท	-----	- รั - ท	- - ล ฅ	- ล - ท
- รั - ม	- รั - ท	- ล ท รั	- ฅ - ล	-----	- ฅ - ล	- - ฅ ล	ท ล ฅ ม
- ร - ท	- ร - ม	- ฅ - ฅ	- ม ฅ ล	- ท ล ฅ	- ล - ท	- รั - ท	รั ท ล ฅ
- รั - -	- รั - ล	ท ล ฅ ม	ฅ ล ท ฅ	- ล คิ ล	ฅ ล คิ ล	- - ฅ ล	ล คิ - ฅ

ลงจบ

-----	- รั - ท	- ล - ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฅ - ฅ	- ล - ฅ
-----	- รั - ท	- ล - ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฅ - ฅ	- ล - ฅ
-----	- - - ร	-----	- ฅ - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ฅ - ท	- รั - ล
-----	- - - ฅ	- ล - ท	- ล ท ร	-----	- มั ฅ รั	- - - ฅ	- ล - ท
-----	- รั - ล	- ฅ ล ท	- ล - ล	- รั - ท	- ล - ฅ	- ม ฅ ล	- ท - ฅ
- - - ม	- ฅ - ฅ	- ม ฅ ล	- ฅ - ฅ				

เพลงโหมโรงจังหวัดขอนแก่น

-- ท ล	ช ล ท ร	-- ท ล	ช ฟ ม ร	-- ท ล	ช ล ท ร	-- ท ล	ช ฟ ม ร
ช ท ร ม	ร ม ช ช	ช ท ร ม	ร ม ช ร	ช ท ร ม	ร ม ช ช	ท ท ร ม	ร ม ช ร
ช ม ช ร	ช ม ร ท	-- ล ท	ร ม ร ท	ร ล ร ท	ร ม ร ท	-- ล ท	ร ม ร ท
ร ล ร ท	ร ม ร ท	- ร - ท	ล ช - ล	ท ล ร ช	ล ท ร ล	-- ร ล	ร ด ท ล
ช ล ท ล	ร ด ท ล	-- ร ล	ร ด ท ล	ช ล ท ล	ร ด ท ล	ท ช ล ท	ล ช ท ล
ร ม ช ล	ช ล ท ล	ท ช ล ท	ล ช ท ล	ร ม ช ล	ช ล ท ล	ฟ ฟ ม ฟ	ร ม ฟ ล
- ร ฟ ม	ร ท ม ร	ล ช ท ล	ช ฟ ม ฟ	ร ม ฟ ม	ร ท ม ร	----	- ท ร ม
-- ร ม	ฟ ช ฟ ช	----	- ท ร ฟ	- ม ฟ ม	ร ท ม ร	- ล ร ล	- ช - ร
---	ล ท ช ล						

ลงจบ

---	- ล - ล	ท ช ล ท	ช ล - ล

เพลงไหว้ครู

ม ล ช ม	ช ร ม ช	- ช - ล	ท ล ร ท	----	- ล ช ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท
- ร ม ร	ช ม ร ท	ช ล ท ล	- ช - ล	----	- ช - ล	ท ล ร ล	ท ล ช ม
ช ม ร ท	ล ท ร ม	ร ช ร ม	- ช - ล	ท ล ร ช	ท ช ล ท	ร ม ร ท	ช ท ล ช
----	ร ม ช ล	ท ล ร ล	ช ม ล ช	----	ล ท ร ล	ท ช ท ล	ช ม ล ช

ลงจบ

---	- ช - ช	ล ฟ ช ล	- ช - ช

เพลงต้น

-----	- ฅ - ร	ม ร ฅ ม	ร ม ฅ ร	-----	- ฅ - ร	ม ร ฅ ม	ร ม ฅ ร
- ล ท ล	ฅ ล ท ร	- ร - ม	ฅ ร ม ฅ	--- ล	ท ล ฅ ม	- ล - ฅ	- ม ฅ ร
-----	--- ล	ท ล ท ฅ	ล ท ฅ ล	-----	- ร - ท	- ล - ฅ	ล ท ฅ ล
ท ล ฅ ล	ฅ ล ท ร	- ม - ร	- ท - ล	- ร - ล	- ฅ - ม	ฅ ม ล ฅ	- ม ฅ ร

ลงจบ

-----	- ร - ท	- ล - ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฅ - ฅ	- ล - ฅ
-----	- ร - ท	- ล - ฅ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฅ - ฅ	- ล - ฅ
-----	--- ร	-----	- ฅ - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ฅ - ท	- ร - ล
-----	--- ฅ	- ล - ท	- ล ท ร	-----	- ม ฅ ร	--- ฅ	- ล - ท
-----	- ร - ล	- ฅ ล ท	- ล - ล	- ร - ท	- ล - ฅ	- ม ฅ ล	- ท - ฅ
--- ม	- ฅ - ฅ	- ม ฅ ล	- ฅ - ฅ				

โน้ตเพลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะรวมมิตรเสียงสวรรค์

เพลงฉัณท์กล่อม

- - - -	- - - ล	- - ช ม	ช ร ม ช	- - - -	ร ม ช ล	ท ล รื ล	ช ม ล ช
- ล ช ม	ช ร ม ช	ร ม ช ล	ท ล รื ท	- - - -	- รื - ท	รื ท ล ช	ร ช ล ท
- รื รื รื	ช้ ม รื ท	รื ล ท รื	- ช - ล	- - - -	- ช - ล	ท ล รื ล	ท ล ช ม
- - ร ท	ล ท ร ม	ร ช ร ม	ร ม ช ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	รื ม รื ท	ช ล ท ช
- - - -	ร ม ช ล	ท ล ช ม	ช ท ล ช	- ม ช ม	ร ม ช ล	- - ช ม	- ท ล ช

ลงจบ

- - - ม	- ช - ช	- ม ช ล	- ช - ช

เพลงพระราชมตามกวาง

- ร ม ร	ช ฟ ม ร	ด ร ม ร	ช ฟ ม ร	- ล - ล	ดํ ล ช ฟ	- ร ฟ ช	ลชฟช ล
ช ท ล ช	ร ช ล ท	ล ช ล ท	ล ท ดํ รื	- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ม ร ด
- ล ดํ ช	- - ล ดํ	รื ม รื ดํ	ท ล ช ล*	ช ล ดํ รื	ม รื ดํ ล	- - - ช	ดํ ล ช ฟ
ร ฟ ช ล	ช ฟ ม ร	ช ม ร ด	ช ด ร ม	ร ด ร ม	ร ม ฟ ช	- ร - ร	ดํ ล - ล
- ช ช ช	ร ฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	ดํ ล - ล	- ช ช ช	ร ฟ ฟ ฟ	- ช ฟ ร	ฟ ด ร ฟ
ด ร ฟ ช	ล ฟ ช ล	- - - -	ช ล ดํ รื	- - ม รื	ม รื ดํ ล	- รื ดํ ล	ดํ ล ช ฟ
- ร ฟ ช	ลชฟช ล						

ลงจบ

- - - ช	- ล - ล	ท ช ล ท	ช ล - ล

เพลงแห่เดิม

- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร
- ร - ด	- ร - ฟ	- - - ช	- - ดํ ล	- - - -	- ดํ - ช	- ดํ - ช	- ล - ดํ
- ล ดํ รื	- - ดํ ล	- - ช ล	ช ล ดํ ช	- ล - ช	- ฟ - ร	- - - -	- ช - ฟ
- ร - ฟ	- ช - ล	- ช - ฟ	- ม - ร	- ช - ร	- ด - ล	- - - ด	- - - ร

ลงจบ

- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ด - ล	- ช - ด
- - - -	- - - ช	- - - -	- ด - ล	- - ช ม	- ช - ล	- - - ด	- ล ด ร
- - - -	- - - ด	- ร - ม	- พ - ช	- - - -	- ล - ช	- - - ด	- ร - ม
- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - ม	- ร - ด	- ล - ล	- ช - ด

เพลงกันตรึม

- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - ล ช	- ล - ท	- ร - ล	- ช - ม
- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - ล ช	- ล - ท	- ร - ล	- ช - ม
- - - -	- ล - ด	- - ล ร	- - ล ด	- ล - ช	- ล - ด	- - - ร	- ม ร ด
- - - -	- ล - ช	- - - -	- ล - ท	- - ล ช	- ล - ด	- ร - ด	- ท - ล

ลงจบ

- - - ช	- ล - ล	- ช ล ท	- ล - ล

เพลงระบำชาวเกาะ

- - - -	- - - ล	- - ช ล	ช ล ด ร	- - - -	- ล - ด	- - ล ช	- ล ด ล
- - - -	- ล ด ร	- - - -	ด ล - ด	- ล ด ร	ช ล ด ร	- - - -	ด ล - ด
- ล - ช	- พ - ช	- พ - ร	- - - ร	- ล - ช	- พ - ช	- พ - ร	- - - ร

ลงจบ

- - - ด	- ร - ร	- ด ร ม	- ร - ร

เพลงชะนีร้องไห้

- - - -	- - - ล	- - ช พ	- - ช ล	- ล ด ร	- - ด ล	- - ช ล	ช ล ด ช
- - - -	- ร พ ช	- ล - ช	- พ - ร	- - ด ล	ช ล ด ร	- - ช ล	ช ล ด ช
- - - พ	- - ช ล	ด ร ด ล	- ช - พ	- ล - ร	- ล - ช	ล ช พ ร	- - - พ
- ล - ร	- ล - ช	ล ช พ ร	- - - พ	- ร - ด	- ร - พ	- - - ช	- - ด ล

ลงจบ

- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ด - ล	- ช - ด
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ด - ล	- ช - ด
- - - -	- - - ช	- - - -	- ด - ล	- - ช ม	- ช - ล	- - - ด	- ล ด ร
- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ฟ - ช	- - - -	- ล - ช	- - - ด	- ร - ม
- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - ม	- ร - ด	- ล - ล	- ช - ด

เพลงพม่าแหกกระจาด

- - - ร	- ท - ล	ช ล ท ร	- ท - ล	- ร ร ร	- ท - ล	ช ล ท ร	- ท - ล
- ล - ช	- ล - ท	- ล - ช	- ม ช ล	- ท ล ช	- ล - ท	- ล - ช	- ม ช ล
ท ล ร	ท ล ช ม	ร ม ช ร	ช ร ม ช	- ช - ช	- ช - ร	ม ร ช ร	ช ร ม ช
- ล - ร	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ม	- ช - ล	ช ล - ร	ม ร ช ร	ช ร ม ช
- ล - ร	- ล - ช	ม ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล ช ม	ช ม ร ท	ล ท ร ช	ร ช ล ท
ล ท ช ล	ท ล ร ท	- ท ท ท	ช ท ล ช	- - - -	- ร - ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท
ล ท ช ล	ท ล ท	ร ล ท ล	ร ท ล ช	- ช - ล	ท ล ช ม	ช ม ร ม	ช ล - ช
- ช - ล	ท ล ช ม	- ร - ร	- ท - ล				

ลงจบ

- - - -	- ร - ท	ร ล - ช	- ล - ท	- ท ล ท	- ร - ม	- ช ม ช	- ล - ช
- - - -	- ร - ท	ร ท ล ช	ม ช ล ท	- ท ล ท	- ร - ม	- ช ม ล	- ล - ช
- ล ท ล	ช ล ท ร	- ร ร ร	- ช - ม	- - ร ช	- - ร ม	- ช - ม	ช ม ช ล
- - - -	- - - ช	- ล - ด	- ล ด ร	- ร ร ร	- ม - ร	- - - ช	- ล ช ท
- - - -	- ท ร	ร ล ช ม	ช ล - -	- ล ร ท	- ล - ช	- ฟ - ม	- ร - ช

เพลงพะเหวดเข้าเมือง

- ช - ร	- ม - ช	- - - ล	- - ร ท	- - - -	- ร - ท	- - ล ช	- ล - ท
- ร - ม	- ร - ท	- ล ท ร	- ช - ล	- - - -	- ช - ล	- - ช ล	ท ล ช ม
- ร - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ม ช ล	- ท ล ช	- ล - ท	- ร - ท	ร ท ล ช
- ร - -	- ร - ล	ท ล ช ม	ช ล ท ช	- ล ด ล	ช ล ด ล	- - ช ล	ล ด - ช

ลงจบ

----	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
----	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
----	--- ร	----	- ช - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ช - ท	- รั - ล
----	--- ช	- ล - ท	- ล ท ร	----	- ม รั รั	--- ช	- ล - ท
----	- รั - ล	- ช ล ท	- ล - ล	- รั - ท	- ล - ช	- ม ช ล	- ท - ช
--- ม	- ช - ช	- ม ช ล	- ช - ช				

เพลงจีนลงเรือ

----	- ร - ล	ช ล ช ฟ	ร ฟ ช ล	----	- ด ั ช ล	ด ั ล ช ฟ	- ม - ร
----	- ร - ล	ช ล ช ฟ	ร ฟ ช ล	----	- ด ั ช ล	ด ั ล ช ฟ	- ม - ร
- - ช ร	- ม - ช	- ล - ช	- ม ร ม	ร ม ช ร	- ม - ช	- ล - ช	- ม ร ม
- ล ล ล	- ร - ม	ฟ ม ร ท	ร ม ฟ ร	- ล ล ล	- ร - ม	ฟ ม ร ท	ร ม ฟ ร
----	- ช - รั	-- ด ั ล	ช ล ด ั รั	- ล ด ั -	- ล ด ั รั	-- ด ั ท	ช ท ล ช
----	- ช - รั	-- ด ั ล	ช ล ด ั รั	- ช - ล	- ล ด ั รั	-- ด ั ท	ช ท ล ช
ล ช ด ั ช	- ล - ด ั	- ล รั ด ั	- ล ช ล	- - ด ั ช	- ล - ด ั	- รั - ด ั	- ล ช ล
- รั รั รั	- ช - ล	ท ล ช ล	- ล - ช	- รั รั รั	- ช - ล	ท ล ช ท	- ล - ช
--- ฟ	- ช - ช	- ฟ ช ล	- ช - ช				

เพลงเหนือ

- - - -	- ฌ - รั	- ฌ - รั	- - ดั ล	- - ฌ ล	- ดั - รั	- - ฌ รั	- - ดั ล
- ดั - ล	- - ฌ ฟ	- - - ฌ	- - - ล	- - - -	- ล - ร	- ล - ฌ	ฟ ร ฟ ฌ
- ล - -	- ล - ร	- ล - ฌ	ฟ ร ฟ ฌ	- - - -	- ฌ - ม	- - ร ม	ร ม ฌ ร
- ฌ - -	- ฌ - ม	- - ร ม	ร ม ฌ ร	- ม ฌ ร	- ดั - ล	- - ฌ ล	- ดั - รั

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	- ล - ฌ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฌ - ฌ	- ล - ฌ
- - - -	- รั - ท	- ล - ฌ	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ฌ - ฌ	- ล - ฌ
- ล - ล	- ท - ร	- - - -	- ฌ - ม	- - ร ฌ	- - ร ม	- - - ฌ	- - - ล
- - - -	- - - ฌ	- ล - ท	- ดั - รั	- - - -	- มั - รั	- - - ฌ	- ล - ท
- - - -	- รั - ล	- ฌ ล ท	- ล - ล	- รั - ท	- ล - ฌ	- ฟ - ฌ	- ล - ฌ

โน้ตเพลงวงมโหรีพื้นบ้านอีสานคณะเทพประสิทธิ์พร

เพลงชะนีร้องไห้

- - - -	- - - ล	- - ช ฟ	- ช - ล	- ล ดํ ํ	มํ ํ ดํ ล	- - ช ล	ช ล ดํ ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ล - ช	ฟ ช ฟ ร	- ล - ล	ช ล ดํ ํ	- - - ฟ	- ร ฟ ช
- - - ร	ฟ ช - ล	- - ดํ ล	- ช - ฟ	- ล - -	ช ล - ช	ม ช ม ร	- - - -
- ล - -	ช ล - ช	ม ช ม ร	- ร - ฟ	- ร ฟ ช	- ร - ฟ	- ร ฟ ช	- ดํ - ล

ลงจบ

- - - -	- ดํ - ล	- - ช ฟ	- ช - ล	- ล ดํ ํ	มํ ํ ดํ ล	- - ช ล	ช ล ดํ ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ล - ช	ฟ ช ฟ ร	- ล - ล	ช ล ดํ ํ	- - - ช	- ล - ช
- - - -	- - - -	- - - ด	- - - ด	- - - -	- ด - ด	- ร - ฟ	- ร - ฟ
- - - ช	- - ฟ ร	- - - -	- ร - ฟ	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ม
- - ร ม	- ช - ม	- - ร ม	- ร - ร	- - ช ม	- ร - ดํ	- - - ล	- ช - ดํ

เพลงตะนาวแปลง

- - - ล	- - - ท	- ล - ช	- - - ล	- - - -	- - - ท	- ล - ช	- - - ล
- - ท ล	- ช - ม	- ช - ร	- ม - ช	- ท - ล	- - ช ม	- ช - ร	- ม - ช
- - - -	- - - ร	- - ช ร	- ม - ช	- ล - ร	- ล - ช	- ช - ม	- ร - ช
- ร - ช	- ร - ท	- ล - ช	- ล - ท	- - ช ล	- - ํ ท	- ล - ช	- ล - ช
- - - -	- ํ - ท	- - ล ช	- ล - ท	- - ช ล	- - ํ ท	- ล - ช	- ล - ช
- ท - ล	- ช - ม	- ร - ม	ช ล - ช	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ม	ช ล - ช
- ท - ล	- ช - ม	- ร - ํ	- ท - ล	- - - ํ	- ดํ - ล	- - ดํ ํ	ดํ ํ ดํ ล
- - - ํ	- ดํ - ล	- - ดํ ํ	ดํ ํ ดํ ล	- - - -	- - - ท	- ล - ช	- - - ล
- - - -	- - - ท	- ล - ช	- - - ล	- - ท ล	- - ช ม	- ช - ร	- ม - ช
- ท - ล	- - ช ม	- ช - ร	- ม - ช				

ลงจบ

- - - -	- ดํ - ล	- - ช ฟ	- ช - ล	- ล ดํ ํ	มํ ํ ดํ ล	- - ช ล	ช ล ดํ ช
- - - -	- ร ฟ ช	- ล - ช	ฟ ช ฟ ร	- ล - ล	ช ล ดํ ํ	- - - ช	- ล - ช
- - - -	- - - -	- - - ด	- - - ด	- - - -	- ด - ด	- ร - ฟ	- ร - ฟ
- - - ช	- - ฟ ร	- - - -	- ร - ฟ	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ม
- - ร ม	- ช - ม	- - ร ม	- ร - ร	- - ช ม	- ร - ดํ	- - - ล	- ช - ดํ

เพลงโศกน้อย

- - - -	- ล - ล	ดํ ล ช ฟ	ร ฟ ช ล	ช ล ดํ ํ	ล ํ ดํ ล	ํ ดํ ล ช	ดํ ล ช ฟ
ช ร ฟ ช	ร ช ฟ ร	- - ช ฟ	ช ร ฟ ช	ลชฟ ช ล	ช ล ดํ ํ	ล ํ ดํ ล	ํ ดํ ล ช
ด ล ช ฟ	- ช - ช	- ฟ ช ล	ด ช - ช	- ท ท ท	- ํ - ล	- - ช ฟ	- ช - ล
ดํ ช ล ดํ	ล ํ ดํ ล						

เพลงโศกใหญ่

- ร ร ร	ดํ ล ล ล	ดํ ช ช ช	ลชฟ ฟ ฟ	- ร ร ร	ดํ ล ล ล	ดํ ช ช ช	ลชฟ ฟ ฟ
- ร - ม	ร ม ฟ ช	ล ช ดํ ฟ	- - ช ล	- - - -	ช ล ดํ ํ	- - - ดํ	มํ ํ ดํ ล
- ดํ - ล	- - ช ฟ	- - - ช	ลชฟ ช ล	- ท ล ช	- - ล ท	ล ช ล ท	ล ท ดํ ํ
- - - -	- ร - ม	ช ล ช ม	ช ม ร ด	- - - ช	ท ช ล ท	ํ มํ ํ ดํ	ท ล ช ล
- - ดํ ํ	ล ํ ดํ ล	- - - ช	ฟ ล ช ฟ	- - ช ล	ช ฟ ม ร	- ด ร ม	ช ร - ร
- - - -	- ร - ม	ร ด ร ม	ร ม ฟ ช				

ลงจบ

- - ดํ ช	- ล - ดํ	- ช ล ท	ช ล ล ล

เพลงเหนือ

- - - -	- ช - ํ	- ช - ํ	- - ดํ ล	- - ช ล	- ดํ - ํ	- - ช ํ	- - ดํ ล
- ดํ - ล	- - ช ฟ	- - - ช	- - - ล	- - - -	- ล - ร	- ล - ช	ฟ ร ฟ ช
- ล - -	- ล - ร	- ล - ช	ฟ ร ฟ ช	- - - -	- ช - ม	- - ร ม	ร ม ช ร
- ช - -	- ช - ม	- - ร ม	ร ม ช ร	- ม ช ร	- ดํ - ล	- - ช ล	- ดํ - ํ

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- ล - ล	- ท - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ช	- - ร ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- - - ช	- ล - ท	- ดั - รั	- - - -	- มั - รั	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- รั - ล	- ช ล ท	- ล - ล	- รั - ท	- ล - ช	- ฟ - ช	- ล - ช

เพลงไหว้ครู

- ร - ด	- ร - ฟ	- - - ช	- - ดั ล	- - - -	- ดั - ช	- ดั - ช	- ล - ดั
- ล - รั	- ดั - ล	- - ช ล	ช ล ดั ช	- ล - ช	- ฟ - ร	- ดั - ล	- ช - ฟ
- - ร ฟ	ร ฟ ช ล	- ช - ฟ	- ม - ร	- - - -	- รั ดั ล	- - - ดั	- ล ดั รั
- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร

ลงจบ

- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดั - ล	- ช - ดั
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดั - ล	- ช - ดั
- - - -	- - - ช	- - - -	- ดั - ล	- - ช ดั	- - ช ล	- - - ดั	- ล ดั รั
- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ฟ - ช	- - - -	- ล - ช	- - - ด	- ร - ม
- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - ม	- ร - ดั	- ดั - ล	- ช - ดั

เพลงระบำไท

- - - -	- - - ร	- - - ม	ร ม ช ร	- - - -	- ทุ - ร	- - - ม	ร ม ช ร
- ช ม ช	- ม - ม	- ร ทุ ร	- ท - ท	- - - -	- ล - ช	- - - ล	- - รั ท
- ล - ท	- ล - ช	- - - ล	- - รั ท	- ล ท รั	- ท รั ท	- ล ท ล	ช ม - ช

ลงจบ

- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดั - ล	- ช - ดั
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดั - ล	- ช - ดั
- - - -	- - - ช	- - - -	- ดั - ล	- - ช ดั	- - ช ล	- - - ดั	- ล ดั รั
- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ฟ - ช	- - - -	- ล - ช	- - - ด	- ร - ม
- - - -	- ช - ร	- ด ร ม	- ร - ร	- ช - ม	- ร - ดั	- ดั - ล	- ช - ดั

เพลงแห่ศพ

- - - -	- - - ล	- - ช ฟ	- ช - ล	- ร - ม	- ร - ล	- - ช ฟ	- ม - ร
- - - -	- - - ล	- - ช ฟ	- ช - ล	- ร - ม	- ร - ล	- - ช ฟ	- ม - ร
- - ช ร	- ม - ช	- ล - ช	- ร - ม	- - ช ร	- ม - ช	- ล - ช	- ร - ม
- ล - ล	- ร - ม	- ล - ช	- ม - ร	- ล - ล	- ร - ม	- ล - ช	- ม - ร
- - - -	- - - รั	- - ดั ล	- ดั - รั	ดั ล ดั รั	ดั ล ดั รั	- ดั - ท	- ล - ช
- - - -	- - - รั	- - ดั ล	- ดั - รั	ดั ล ดั รั	ดั ล ดั รั	- ดั - ท	- ล - ช
- - ดั ช	- ล - ดั	- - รั ดั	- ล ช ล	- - ดั ช	- ล - ดั	- - รั ดั	- ล ช ล
- รั - รั	- ช - ล	- - ดั ท	- ล - ช	- รั - รั	- ช - ล	- - ดั ท	- ล - ช

ลงจบ

- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- - - -	- รั - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ช	- ล - ช
- ล - ล	- ท - ร	- - - -	- ช - ม	- - ร ช	- - ร ม	- - - ช	- - - ล
- - - -	- - - ช	- ล - ท	- ดั - รั	- - - -	- มั - รั	- - - ช	- ล - ท
- - - -	- รั - ล	- ช ล ท	- ล - ล	- รั - ท	- ล - ช	- ฟ - ช	- ล - ช

เพลงฉัณ

- - - -	- รั - ท	รั ท ล ช	ร ช ล ท	ล ท ร ม	ช ม ร ท	ช ล ท ล	ช ม ช ล
- - - -	ร ม ช ล	ท ล รั ล	ท ล ช ม	ช ม ร ท	ล ท ร ม	ร ท ร ม	ร ม ช ล
- ท ล ช	ท ช ล ท	รั มั รั ท	- ล - ช	- - - -	ล ท รั ล	- - ช ม	ช ร ม ช
- ร ช ม	ร ม ช ล	- - ช ม	ช ร ม ช	ท ล ช ม	ช ร ม ช	- - ช ล	ท ล รั ท

เพลงมอญ

- - - -	- - - -	- - - -	- ร - ม	- ช - ล	- - ช ม	ช ล - -	ช ล ดํ ํ
- - - -	- - ดํ ํ	ดํ ํ มํ ํ	- - ดํ ล	- - ช ม	- - ช ล	- - ช ล	- - ดํ ํ
- - - -	- - - มํ	- ชํ - มํ	- ํ - ดํ	- ล - ดํ	- ล ดํ ํ	- ดํ - ล	- - - ดํ
- ล ดํ ล	ช ล ดํ ํ	- ดํ - ล	- - - ดํ	- ล - ช	- ล - ดํ	- - - ํ	- - - มํ
- - - -	- ชํ - มํ	- ํ - ดํ	- ํ - มํ	- ช - ล	- ช - มํ	- ํ มํ ชํ	- ดํ - ํ
- - - -	- ดํ - ํ	ดํ ํ ดํ ํ	มํ ํ ดํ ล	- - ช ดํ	- ช - ล	- - ช ล	ช ล ดํ ํ
- - - -	- - - มํ	- ชํ - มํ	- ํ - ดํ	- ล - ดํ	- ล ดํ ํ	- ดํ - ล	- - - ดํ
- ล ดํ ล	ช ล ดํ ํ	- ดํ - ล	- - - ดํ				

ลงจบ

- - - -	- ช - มํ	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดํ - ล	- ช - ดํ
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ดํ - ล	- ช - ดํ
- - - -	- - - ช	- - - -	- ดํ - ล	- - ช ดํ	- - ช ล	- - - ดํ	- ล ดํ ํ
- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ฟ - ช	- - - -	- ล - ช	- - - ดํ	- ํ - มํ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวเบญจทิพย์ เพชรสม
วัน/เดือน/ปีเกิด	26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด	จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู คศ.1
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2534	ระดับชั้นประถมศึกษา จากโรงเรียนอรุณประดิษฐ์ จังหวัดเพชรบุรี
พ.ศ. 2544	ระดับชั้นประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง จากวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
พ.ศ. 2548	กศ.บ. สาขาดุริยางคศาสตร์ไทย (ดนตรีไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2551	ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร